KEMAL ÜSTÜN

Devrim Şehidi

Öğretmen Kubilay

60. YIL
1930-1990

4. BASKI

Çağdaş Yayınları

Tarih - Anı - Gezi - Olay

Dizisi : 16

1990 (Dördüncü Bası)

(Birinci bası Aralık 1977, İkinci bası Aralık 1978, Üçüncü bası Aralık 1981 ' de yapılmıştır)

Dizgi - Baskı - Cilt
Erdini Basım ve Yayınevi
Türkocağı Cad. Gürsoy Han No: 31-32
Kat. 3 No:28 Telf: 522 63 13
İSTANBUL - 1990

KEMAL ÜSTÜN

DEVRİM ŞEHİDİ ÖĞRETMEN KUBİLAY

60. YIL
(1930 - 1990)

Yeni eklerle 4. Bası

ÇAĞDAŞ YAYINLARI
ÇAĞDAŞ GAZETE, DERGİ, KİTAP BASIM VE
YAYIN ANONİM ŞİRKETİ

Türkocağı Caddesi No: 39-41 Cağaloğlu - İstanbul

Kubilay'ın Yaşam Çizgileri *

• Doğumu 1906
(Adana - Kozan)

Babası : Hüseyin

Annesi : Zeynep

• İlköğrenim Yılları ..... 1913 - 1919
(Aydın)

• Öğretmen Okulu Öğrenimi ..... 1920 - 1926
(Antalya - İzmir ve Bursa)

• Öğretmenliği ..... 1926 - 1929
(Aydın)

• Askerlik görevi ..... 1929 - 1930
(İzmir - Gaziemir, İstanbul - Harbiye
ve Menemen)

• Devrim Şehidi Kubilay 23.12.1930
(Menemen)

(*)— Kimi kaynaklar ve yayınlar Kubilay için değişik, hatta yanlış bilgiler vermektedir. «Yaşam çizgileri», kaynakların ve yayınların incelenmesinden sonra, kendi bildiklerimle karşılaştırılarak düzenlenmiştir. K. Ü.

• Kubilay'ın ailesi Giritli' dir. Aile 1902' de Girit'ten İzmir'e göç etmiş, daha sonraları geçim güçlükleri ve savaş yılları nedeniyle Adana, Kozan, Antalya'ya taşınmışlar ve İzmir'e gelip yerleşmişlerdir.

• Kubilay'ın asıl adı (Mustafa Fehmi) dir. Kubilay, bu adı İzmir Erkek Öğretmen Okulunda öğrenci iken almıştır. Tarihteki ünlü Türk kahramanlarının, Türklerin yaşadıkları yerlerin adlarını soyadı gibi almak, o yılların yeni bir akımı idi. (Soyadı Kanunu ise 1934'te çıkmıştır.)

• Kubilay şehit düştüğünde Menemen 43. Piyade Alayı'nda Yedek subay, Asteğmendi. Daha önce Aydın Gazipaşa İlkokulu Öğretmenliğinden Menemen Zafer İlkokulu Öğretmenliğine atanmış bulunuyordu. (Zafer İlkokuluna olaydan sonra, 2 Ocak 1931'de Kubilay İlkokulu adı verilmiştir.)

ÖNSÖZ

Bu «Önsöz» ün de bir önsözü var: Yazar Ecvet Gürses'in 1969'da yayımlanan (31 Mart İsyanı) adlı kitabı, Cumhuriyet gazetesinin 10 nisan 1969 günlü sayısında (Yayın Hayatı) sayfasında okurlara tanıtılıyordu. Türker Acaroğlu, haftalık kitap tanıtma yazısını şöyle bir dilekle bağlamıştı: «Metin Toker'in (Şeyh Sait İsyanı)ndan sonra Ecvet Gürses'in (31 Mart İsyanı) kitabı, yakın tarihimizin epey karışık ve karanlık bir dönemine ışık tutmaktadır. Bakalım, Öğretmen Kubilay' a kıyan Menemen İsyanını -bütün bu yönleri ve belgeleriyle- bize kim tanıtacak?»

Böyle bir soru, Kubilay'ın yakın bir arkadaşı olarak beni etkilemiş ve duygulandırmıştı... Hem Acaroğlu'nun sorusunu cevaplandırmak, hem de hazırlamakta olduğum (Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay) adlı kitabımdan söz etmek için gazeteye bir yazı gönderdim. Yazım, bir hafta sonra Cumhuriyet'te yayımlandı.

Soruya verdiğim cevabın son bölümünde: «... Menemen olayı otuz dokuz yıl geride kaldı. Kubilay'ın adı bile unutulacak hale geldi. 23 Aralık anma yıldönümleri silinip gitti... Oysa içinde bulunduğumuz ortam; özellikle bazı çevrelerin görünen bilinen haince davranışları ve yayınları «İrtica» yılanının uyanmakta olduğunu, saldırılara bile geçtiğini; teşvik gördüğünü açık-seçik gözler önüne sermiştir. Özellikle gerici basında Kubilay hakkında bazı yazılar ve geçen yıl yayımlanan bir kitap tamamen maksatlı ve gerçeklere ters düşen iddia ve iftiralarla dolu olarak hazırlanmıştır. Çatlak seslerin «İstemezüük!...»lerini duyar gibiyiz. Hayır! «duyar gibi» değil, homurtularını işitiyoruz artık..

Sayın Acaroğlu'nun önemle işaret ettiği gibi «Kubilay'a kıyan Menemen İsyanını» ve onun gerisindeki karanlıkları; tarih boyunca başbelası olan irtica hareketlerini yeni kuşaklara anlatmak gerek; devrimci çevrelere seslenmek gerek, onları daima ve daima uyanıklığa çağırmak gerek...

Bunu kim yapacak?

Bunu yapacaklar az değil çoktur bu ülkede; yazarlar, sanatçılar, tarihçiler, öğretmenler, Atatürkçüler..

Ben bunlardan biri, Kubilay'ın öğretmen arkadaşlarındanım. 23 aralık 1930'da

Menemen'de Zafer İlkokulu'nda (sonra Kubilay İlkokulu) öğretmen idim. O okulda yedi yıl çalıştım. Olaydan sonra kurulan Askeri Mahkeme'deki yargılamaları dinleyici olarak izleme olanağını buldum.

Öyleyse, arkadaşım Kubilay'ı ve Menemen olayı'nı genç kuşaklara anlatmak benim ödevimdir. Meslek yıllarım boyunca bu kutsal ödevi yerine getirdim. Geçen yıl yayımladığım meslek kitabımın arka kapağında yayımlayacağımı belirttiğim kitaplardan üçüncüsü olarak, (Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay)ın adı vardır. Ancak, bu kitabı Kubilay'ın 40. ölüm yıldönümü olan 23 aralık 1970'te yayımlamayı planlamış bulunuyorum.

Bence; Kubilay'ın ve Menemen Olayı'nın 40. yıldönümünde bir değil bir çok kitap, makale ve şiir yayımlanmalı; Atatürkçü sanatçılar yeni eserler vermelidirler. Bu çabalara bugün dünden daha çok ihtiyaç vardır kanısındayım. Devrim için kendini adayan Kubilay çok yönlü ve gerçekten güçlü yayınlarla anlatılabilir, anılabilir -ve en yücesi- devrimcilik ve ona bağlılık ülküsü ancak böyle çabalarla yaşatılabilir...

Ben sadece O'nun yakın bir arkadaşı ve bir öğretmen olarak, payıma düşen ödevi yerine getiriceğimi şimdiden açıklarken 40. yıldönümünde Kubilay'ı anlatan ve olayın belgelerini derleyen güçlü eserlerin ortaya konacağına inanıyorum.

İşte, kitabımın ilk Önsöz'ü o gün yazdıklarımdır. Şimdi o sözü yerine getirmiş bulunuyorum.

Cumhuriyet ve devrimleri yeni Kubilaylar koruyacak, Atatürk'ü yeni Kubilaylar yaşatacaktır.

29 Ekim 1970 (*) (**) KEMAL ÜSTÜN

(*) Bu anı kitabı ilk kez Kubilay'ın 40. yıldönümünde (DEVRİM ŞEHİDİ ÖĞRETMEN KUBİLAY) adıyla 1970'te Ankara'da yayımlandı.

(**) ÇAĞDAŞ YAYINLARI'nca gerçekleştirilen 1977, 1979 ve 1981 basıları (MENEMEN OLAYI VE KUBİLAY) olarak yayımlanmıştır. Bir anı kitabının kapağında olayın geçtiği yerel adının vurgulanması o yer için incitici bir anlam taşıyacağından 4. bası (1990) kapağı yenilenmiş; ayrıca 1981'den sonra konuya ilişkin derlenen yazılar eklenmiştir.

K. Ü.

GEÇMİŞE BAKIŞ

Yıl 1930

1919'larda, 1923'lerde doğanlar yepyeni ışıklı bir yolda yürüyorlar ve ileriye bakıyorlardı; yurdu kurtaran, Cumhuriyeti kuranlarla birlikte... Geri kalmışlığın gönüllerdeki ezikliği ve burukluğu artık yerini başka duygulara bırakmış.. Her Türk, Gazi Mustafa Kemal'in tutuşturduğu yaşama sevinci ile dopdolu; yükselme ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ülküsü ve çabası içinde... Eskiyi, köhneyi ve çağ dışına düşmüş olanı yıkan ve yerine yenisini getiren devrimler birbirini izliyor... Öyle ki; üç yıl sonra Gazi Mustafa Kemal, Cumhuriyetin 10. yıldönümünü büyük bir coşku ve mutluluk duyarak kutlayacak, yapılanları ve yapmak istediklerini bir bir anlatacak ve tüm gücüyle «Ne mutlu Türküm diyene!» diye Türk ulusuna kıvançla seslenecektir.

Evet, o yıllar bir başka güven dolu, bir başka umut dolu yıllardı. Yepyeni ve layik bir dünya görüşünü benimsemiştik. Genç ve gelecek kuşaklar, kurtuluşu ve Cumhuriyetin ilk on yıllık dönemindeki atılımları inceleyip araştırdıkça ya da tarih sayfalarından okuyup üzerinde derinlemesine düşündükçe, o yılların yüce anlamını daha iyi kavrayacaklar; devrimlerin niçin her zamankinden daha titizlikle korunması gerektiğine ve gerçeğine saygı duyacaklar ve O'na yürekten bağlı kalacaklardır. Tıpkı, o günleri ve o yılları Gazi Mustafa Kemal Atatürk'le, beraber yaşayanlar gibi, bugün de O'nun izinden yürüyenler gibi...

Ancak!

Yine o yıllar; dış düşmanı yenmiş, yurdu kurtarmış ve Cumhuriyeti kurmuş olan bu büyük ulusun, içte savaştığı ve savaşacağı daha güçlü sayılan başka düşmanları da az değildi: Okur-yazarlıktan yoksun halk

yığınları vardı. Örümcekli, karanlık kafalar vardı. Halkı sömüren, çıkarları bozulan çevreler vardı. Çıkarlarını gericilik (irtica) hareketlerine bağlamış olanlar vardı. Eskisinin özlemini duyan, devrimlere diş bileyen sinmiş ve gizliliğe bürünmüş şeyhler, müritler, softalar ve yobazlar vardı...

O yıllarda iç düşmanla da savaş gerekli idi. Ve bu savaş veriliyordu, bir adım gerilemeden...

Bir Yurt Köşesi

Menemen

Menemen İzmir'e yakın bir ilçedir. Halkının çoğunluğu zeytincilik, bağcılık ve toprak işleriyle uğraşır, çalışkan insanlardır.

Kurtuluş Savaşı'nda düşman işgalinin acılarını çekmiş ve yiğitlik örnekleri vermiş bir yurt köşesidir Menemen. İlçeyi düşmana teslim etmek istemeyen, direnen ve Hükümet binasından ayrılmayan Kaymakam Kemal Bey ve beraberindeki jandarmalar, düşman kurşunlarına ilk hedef olanlar ve ilk şehit düşenlerdir. Hükümet binasının bahçesinde yükselen (Şehit Kemal Anıtı) böyle bir yiğitliğin öyküsünü simgeler. Menemenliler haklı olarak bu anıtla ve geçmişleriyle övünürler. Menemen'deki İlkokullardan birinin adı (Şehit Kemal İlkokulu) dur.Biri Kurtuluş Savaşının, öbürü gericilik kavgasının şehitleri için dikilmiş iki anıt. Ve onların anılarını gönüllerde yaşatan (Kubilay İlkokulu). Bunlar tarihimizde yeri ve değeri olan kutsal andaçlardır.

Ancak yine Menemenliler, gerek «irtica»ın burada hortlaması, gerekse olay sonrası yıllarda ağır yergi ve suçlamalar nedeniyle acıların acısını benliklerinde duymuş olan bir halktır. Oysa Menemen halkı, diğer yurt köşelerindeki halkımızdan ayrı görüş ve düşüncede olan bir topluluk değildir. Bir başka deyişle, devrimlerin anlamını kavramışları ya da geri kalmışlarıyla; okumuşları, okumamışlarıyla ve daha başka nitelikleriyle yurdumuzun öteki bölgelerinde yaşayanlarla benzerlikleri olan yurttaşlarımızdır Menemenliler... İrticaın Menemen'de görülmesi bir talihsizlik, bir acı olmuştur onlar için. Böyle bir olay yurdumuzun başka bir yöresinde çıksaydı yine aynı eziklik ve utanç duyguları yüreklerimizi yakıp kararmaz mıydı? Kaldı ki, olayın gerçek elebaşılarının Menemen halkıyle uzak-yakın ilişkileri ve bağlantıları görülmemiştir. İrticaın ilk kışkırtıcıları olan altı yobaz o sabah Menemen'e gelmişlerdir. Onlar başka kent ve köylerden de gelseler —yurt dışından olmadıklarına göre—

doğup büyüdükleri, uğrayıp geçtikleri yurt köşelerini ya da halkını suçlamak uygun düşer mi? Hainler, uygarlık düşmanları nereli olursa olsunlar suçlu sadece kendileridir. Böyle bir olay toplu bir hareket anlamında olmadığından, Menemen halkını suçlamaya kalkışmak, özellikle yayınlarda bu görüşü sürdürmek, onları incitmekten ya da bu yurt köşesini lekelemekten başka bir sonuç vermez. (*)

Devrim tarihimize geçen olay «Menemen İsyanı» değil «Menemen İrticaı», daha uygunu «Menemen Olayı» dır. 1925'te Doğu Anadolu bölgesinde başgösteren, ve tümüyle bir «isyan» niteliğinde ve görüntüsünde olan hareket «Şeyh Sait İsyanı» ile anılmaktadır. Hareketin temelinde ve yapısında hem «isyan» hem «irtica» vardır. Menemen olayı ise, nakşibendi tarikatçılarının devrimlerimize yönelmiş çirkin ve vahşi bir saldırısıdır.

Öyleyse, yıllarca sürüp giden ve Menemenlilere karşı küskünlük derecesine varan kıyasıya yermelerin anlamı nedir? Menemen halkı niçin isyan etmiş gibi gösterilmektedir? Karanlıkta kalan bazı nedenleri araştırmak, incelemek ve aydınlığa kavuşturmak gerek...

İrtica hareketinde Menemen halkını sorumlu sayanlar aşağıdaki görüşlerin etkisinde kalmışlardır kanısındayım:

- İrticaın, aydın halk çoğunluğunun bulunduğu batı bölgesinde oluşu,
- İrticaın, düşman işgaline uğramış ve acılar çekmiş bir yörede patlak vermesi,
- Saldırının çok vahşi bir görünüşte olduğu (Kubilay'ın başının kesilmesi ve yeşil bayrağa takılması gibi),
- Olay sırasında halktan bazılarının, elebaşıların silahlı saldırısından korkarak yanılgıya düşmüş olmaları,

.....

(*) Emin Abalı (Kubilay'ın Mezarında) adlı kitabında (1937) bu incitilmenin acısını yansıtmaktadır.

• Menemen Kubilay İlkokulunda yıllarca öğretmenlik yapan veMenemen halkını tanıyan bu satırların yazarı, Menemenlilerin olaya ilişkin duygularını ve derin üzüntülerini bilmektedir. Adı olaya karışan ve bazı yayınlarda elebaşılarla işbirliğinden söz edilen Menemenli (Saffet Hoca) yargılama sonunda suçsuz görülmüş ve hakkında beraat kararı verilmiştir. Saffet Hoca, şeriatçi değil Cumhuriyetçi ve aydın bir din adamı olarak tanınmaktadır.

• Olayı izleyen günlerde ve yıllarda, yurt ölçüsünde derin bir üzüntünün ve duyarlığın doğmuş olması,

• Devrimlere yönelmiş böyle bir saldırıya hemen tepki gösterilmesi gereği...

Yukarıda belirtilen nedenlerin her birinde Menemenliler için sorumluluk payı düşünelebilir. Bu düşünüş biçimi, devrim ve görev bilincine bağlı kalmak isteyişimizdendir.

Bu konuda önemli bir hususa değinmeliyiz: O sabah —olay sabahı— namaz vaktinde Belediye Meydanında olup bitenleri gören yada rastlantı ile oradan geçmekte olan Menemenlilerin kişilikleri, anlayışları ve devrimleri kavrayış dereceleri ayrıca düşünülmeye değer... Erken saatlerde camiye namaza gelmiş sayıları az yaşlıların, elebaşılar tarafından silah zoruyla meydana götürülmeleri; yine o saatlerde fırın, kahve gibi erken açılmakta olan işyerlerinde bulunan işçilerle, bağına ve bahçesine gitmek üzere yan sokaklardan geçen kimselerin görülüp çevrilmeleri ve zorlanmaları onları, yobazların çevresinde biriken bir kalabalık haline düşürmüştür. Ayrıca dinsel, şaşırtıcı laflarla etrafta yetmiş bin kişilik şeriat ordusunun (!) bulunduğunun; öğleye kadar yeşil bayrak altına toplanmayanların kılıçtan geçirileceklerinin yayılması orada bulunanlardan «bazıları» nı suçlu duruma sürüklemiştir.

Sözü edilen meydan çevresinden, sokak başlarından, aralıklardan ve daha uzaklardan, pencerelerden durumu izleyenlerin elebaşılarla birleşerek, bütünleşerek, isyan ya da irtica hareketlerine katıldıkları asla düşünülemez. O «bazıları» ise —irticaa yardımcı olanlar— Menemen halkını temsil edecek sayıda ve değerde kişiler olmaktan uzaktırlar, ayrıca silahla zorlanmışlanrdır.

İlk Tepki

Silahın patlaması ve Kubilay'ın yaralanmasından sonra silah sesiyle evinden fırlayan Bekçi Hasan olay yerine gelir gelmez durumu hemen kavramış ve kimseden emir beklemeden yobazlara karşı Ziraat Bankasının birkaç basamakla çıkılan giriş yerinden tabancasıyla ilk ateşi açmasını bilmiştir. (Hasan gece bekçisidir, görevden sonra evine yeni dönmüştü) Ancak

Bekçi Hasan bu çarpışmada yobazlardan birinin ateşlediği mavzer kurşunuyla şehit düşmüştür. Diğer Bekçi Şevki ise, olay yerine öteki arkadaşı gibi silah sesiyle koşup gelmiş ve karşı koyma sırasında o da şehit olmuştur. Her iki bekçi Menemen halkındandır. Yükselen üç sütunluk Kubilay anıtının iki sütunu —yerinde ve anlamlı bir deyişle— Menemenlileri temsil etmektedir. Bu da Menemen halkı için ayrı bir övünç kaynağı değil midir?

Olayın Nedenleri...

Şimdi, Menemen Olayı'nın nedenleri üzerinde durabiliriz. Aradan yıllar geçtiğine göre, bu nedenler daha yansız, daha kesin görüşlerle araştırılabilir, ortaya konulabilir. Çeşitli yayınlarda ya da yıldönümlerinde gerek olay, gerekse Kubilay hakkında bazen yanlış, bazen amaçlı, bazen de duygusallıktan ileri gelen ve gerçeklere uygun düşmeyen bilgiler verilmekte, yorumlar yapılmaktadır. Bu durum olaylara ışık tutulması gereken ve belgelerin bütününü derleyen yayımlanmış resmî kaynak azlığındandır.

İlk bakışta Menemen Olayı, tarihteki benzerleri gibi bir gericilik hareketidir ve kökü cehalete dayanır. Bu bakış biçimi, bir ön yargıdır. İrtica hareketlerinde daima cahil kimselerin öne sürülmesi ve elebaşıların onlardan seçilmesi bu görüşü doğrular. Olaylar karşısında: «Ah cehalet, vah cehalet!...» der, eğitimden yoksun kalmış kişilerden ve topluluklardan yakınır, sadece onları suçlar; eğitimin değerini yüceltir ve bu özlem içinde kıvranır dururuz.

Elbette, her gericilik olayında cehaletin, eğitimden geçmemiş kişilerin, toplulukların oynadığı rol büyüktür ve başta gelir. Ama temelde, cehaletle ortak yönü ve yanı bulunan bir başka önemli neden daha vardır: Din!... İrtica hareketlerinin hepsinde «din» ön planda görünür ya da öyle gösterilir. Cahillerden ve onları arkasında sürükleyen bilgisiz din adamlarından: «Din elden gidiyor! Müslümanlık elden gidiyor!...» gibi homurtular duyulur zaman zaman. Ve bu kandırmacayı geçerli bir görüntüye bürümek için açık gizli her türlü aldatmaya başvurulur. Toplumu yüzyıllar gerisinde bırakan, boş insanlara bağlı, gerçek din anlayışından yoksun, akıl dışı katı kurallar yeniliklerle —devrimlerle— bağdaşamaz ve çatışır duruma sokularak bu eğilime yatkın çevreler sürekli olarak zorlanır ve kışkırtılır. İrticanın değişmez yöntemi ve yönetim biçimi budur işte!

Geri kalmış toplumlarda, dinsel inançlar açısından, kalabalıkları etkilemenin kolaylığı ve aldatıcılığı «cihat» çağrıları düzenleyicilerince iyi bilinmektedir. Uzak ve yakın tarihimiz bunun acı örnekleriyle doludur. Daha yakın olan 31 Mart İsyanı, Kurtuluş Savaşımız boyunca yer yer patlak veren ayaklanmalar ve Cumhuriyetten hemen sonraki Şeyh Sait İsyanı böyleydi. Menemen Olayı böyle oldu. Günümüzdekiler de böyle olmaktadır...

Yukarıda kısaca değinilen ve birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunan her iki nedenin de gericilik ve ayaklanma hareketlerindeki payı büyüktür. Fakat bütün gericilik hareketlerinin kökeninde tek ve hiç değişmeyen ortak bir amaç vardır: Özel çıkarlar! Politik çıkarlar!...

Çıkarcılar daima cehalet ortamından ve din çevrelerinden yararlanarak gericiliğe yeşil ışık yakmışlardır. Bu gerçeğin dününde, bugününde değişen başka bir neden yoktur. Şayet ortam değiştirilemezse yarınlar da böyle olacaktır. Cehaleti yenemedikçe, yurdu ve ulusu yürekten seven kuşaklar yetiştiremedikçe; kişisel çıkarlarını bilimden, erdemden ve gerçek dışı din anlayışından üstün tutan «kara–aydınlar» ile «çıkarcı politikacılar» var oldukça irtica da var olacaktır.

Bu genel açıklamadan sonra, Menemen Olayı'nın arkasında hangi görüntünün bulunduğunu inceleyebiliriz. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Halifelik tarihe karışmış, layik bir dünya görüşünü benimsemiştik. Türbeler, mahalle mektepleri, çağdışı köhneleşmiş kurumlar yoktu artık. Tarikatçilik, şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyitlik, babalık, emirlik, naiplik, halifelik, büyücülük, üfürükçülük, falcılık ve muskacılık kanunla yasaklanmıştır (*).

Öğretim birliği, şapka - kıyafet ve yazı devrimleri yapılmış, her alanda yenilikler başlamıştı. Türk toplumu yepyeni bir yaşama ve geleceğe yönelmişti.

Yazımızın başında 1930'ların aydınlık ve umutlu tablosuna bakarken «Ortaçağ kalıntıları»na değinmiş ve: «... örümcekli ve karanlık kafalar vardı. Halkı sömüren, çıkarları bozulan çevreler vardı... Eskinin özlemini duyanlar vardı...» demiştik.

İşte sinmiş ve pusu kurmuş olan, fırsat kollayan bu tutucu, gerici ki-

şiler ve artıkları «uygun bir ortam»ın varlığını hemen sezdiler. «Uygun Ortam» politik alanda yeni bir aşamaya geçilmesi idi: 1924'ten sonra 1930'da ikinci bir parti denemesine geçilmiş ve (Serbest Cumhuriyet Fırkası) adıyla yeni bir parti kurulmuştu. (18 Ağustos 1930)

Devrimleri başlatan, uygulayan ve koruyan tek parti döneminden daha özgür ve demokratik bir yönetime dönüşüyordu politik ortam. Gerek yeni kurulan partinin örgütleri arasına sızan, gerekse parti dışında bulunan çıkarcı çevreler kısa zamanda gizlilikten, sinmişlikten sıyrıldılar; layiklik ilkesini kendi amaçlarına göre yorumlama ve hatta zorlama gösterilerine giriştiler. Yeşil bayraklar göründü; layikliğe karşı seslerini yükseltme özgürlüğü ve cesareti buldular ... Bu durum, partinin yurtsever kurucuları ile Gazi Mustafa Kemal tarafından kısa zamanda sezildi, anlaşıldı. Ve parti, kuruluştan 3 ay sonra kapandı (17 Kasım 1930)

.....

(*) «Mezhepler: Mezhep kelimesi yol, anlayış ve yön manasına gelir. Mezhepler aslında İslamın itikat (inançlar) ve ibadetler (Tanrı'ya kulluk yolu ve şekli) bahsindeki anlayış ve uygulama farklarına dayanır. Ama sonraları mezhepler de çeşitli bozuluşlara sürüklenerek, İslama karşı direnişe kadar varan pek çok şekiller aldılar. Fakat İslamda başlıca dört ünlü öndere bağlı dört mezhep hâlâ varlıklarını muhafaza ederler. İslamlar arasındaki münasebet ve muameleleri düzenleyen şeriat esasları da bu mezheplere göre şekillenir.»

«Tarikatler : Bunlar başkadır. Tarikatlar, İslamdan önce de ve her dinde vardır. Bugün de vardır. Tarikat, bir tarikat kurucusunun veya şeyhinin din inançlarını ve mezhepleri ve bu arada din, kitap kaidelerini kendine göre yorumlayarak, bu yorumlarına şekillerine göre koyduğu âyin ve ibadet yoludur ki, bu tarikat başlarının mesleklerine kendilerini verenler, umumiyetle kendi tarikatleri içinde gizli veya açık teşkilâtlanırlar. Çünkü tarikatler ya gizlidir ya aşikardır. Her iki halde de tarikat teşkilâtlanmakla beraber, bilhassa açık tarikatlarda, tarikatin toplantı ve ayin merkezleri olan yerlere (tekke) ve (zaviye) denilir. Bunlar ekseriya bir genel merkezin veya baş halifenin maddî ve manevî kontrolüne tabidirler.» « İşte Türkiye'de yaygın olan ve 13 Aralık 1925 tarih ve 677 sayılı kanunla kapatılan tekkeler ve zaviyeler, bu tarikatmerkezleridir.»

TEK ADAM, Cilt III, s. 235 — Şevket Süreyya AYDEMİR

Böylece 1930'ların çok partili yönetim denemesi geleceğe kalmış (İkinci Dünya Savaşı sonrasına, 1946'ya kadar) tek parti düzeni sürmüştür.

Menemen Olayı'nın « ortam»ı, sözü edilen dönemde (Serbest Cumhuriyet Fırkası döneminde) din perdesine bürünen çıkarcı çevrelerin beslediği ve koruduğu ortamdır. Yeni parti kurulduktan sonra İzmir, Manisa ve Balıkesir çevresinde öteki bölgelerden daha kısa sürede yayılmış ve güçlenmiştir. Layiklik ilkesinin fırsatçılar ve çıkarcılarca eleştirilip yorumlanması; bu bölgedeki halkın yeni kurulan partiye eğilimi; sinmiş ve pusu kurmuş tarikat mensuplarını, şeyhlerini, müritlerini umutlandırmış ve onları harekete geçirmiştir: İstanbul'da Erenköy'de oturan Nakşibendi tarikatinin başı 84 yaşındaki Şeyh Esat, 64 yaşındaki oğlu Mehmet Ali yukarıda sözü edilen «uygun ortam»dan yararlanarak hazırlığa girişmişler ve bu yörenin bir ilçesinde (Menemen'de) şeriatçi bir gösteriye başlamışlardır: «Din elden gidiyor! Şeriat isteriz!... Şapka giymek kafirliktir!...» sesleriyle... Ve dört silahla, halkı zorlamışlardır.

Menemen İrtica hareketinin «uygun ortamı» ve gerçek «nedeni» budur.

Tarih tanığımızdır, böylesi örnekler az değildir.

Yetkili ve Resmi Bir Açıklama

Olaydan bir hafta sonra, (1 Ocak 1931) Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başbakan İsmet Paşa olay hakkında geniş açıklamalar yapmış ve: «... Bu, yüzlerce seneden beri dini siyasete alet eden bütün hareketlerin bir tekerrürü (yeniden ortaya çıkması) idi. Bu zavallılar layikliğe karşı gelerek şeriat istemektedirler. Gerçekte ise, menfaatlerini kaybetmişlerdir, onu istiyorlar» demiştir.

Anılar... Anılar...

24 yaşın tüm özelliklerini gösteren, hareketli, neşeli, tartışmaya hazır ve açık yürekli bir arkadaş olarak tanıdım Kubilay'ı. Gür saçlarındaki akların çokluğu, genç ve sevimli yüzüne ayrı bir özellik ve olgunluk kazandırırdı. Aceleci ve biraz alıngandı. Zaman zaman, sinirliliğe kayan sert davranışları sezilir; üzüntülü olduğu günler dalgın

görünür, az konuşurdu. Dostluğuna güvenilirdi. Kısa sürede çevresindekilerietkilerdi.

Kubilay okumayı sever, meslekî olsun olmasın yeni bir kitabı bulup okumak ister; kitap azlığından yakınırdı. Çevresindekilerden yeni yayınlar olup olmadığını araştırır, kendisinde bulunan kitapları arkadaşlarına tanıtıp okutmaktan hoşlanırdı.

Toplum hayatıyla ilgili sohbetlerde, milli konularda duygulu ve titizdi. İnandığı ve bağlandığı fikirleri ısrarla ve heyecanla savunur; konuşmaları hep o yöne çevirir ve tartışma havasını daima canlı tutmasını bilirdi.

O güvenilen bir dost, sevilen ve aranılan bir arkadaştı...

Kubilay, yedek subay olarak Menemen'e geldiğinden beri kışlada kalıyor, hafta sonlarında İzmir'e Karşıyaka'ya annesinin yanına gidip ertesi günü dönüyordu (*). Kubilay, öğretmen okulu yıllarından başlayarak spor yaptığından spora özel bir ilgi duyar, İzmir'deki futbol maçlarını kaçırmaz; spor hareketlerini ve haberlerini izler, bu konudaki tartışmalara istekle katılırdı.

O, haftanın birkaç gecesinde Zafer İlkokulunun (sonradan adı Kubilay İlkokulu) bahçesine bitişik Türkocağı'na uğrar, orada öğretmenlerle ve tanıştığı yeni arkadaşlarla geç vakitlere kadar sohbet eder, daha sonra kışlaya dönerdi. Bazı geceler Türkocağı'ndan birkaç arkadaşla birlikte çıkar, yol boyunca duraklamalı konuşmalarla yürür ve sonunda «iyi geceler...» dilekleriyle birbirimizden ayrılır, evlerimize gitmek üzere karanlıklara dalardık... Kubilay, «Kışla Yolu» derdi bu gidip gelmelere. Günlük görev yorgunluğunundan sonra geceleri Türkocağı'na gelip geç dönmelerden usanmaz, yağışlı havalarda bile şikayetçi görünmez ve «Bu gidişle «Kışla Yolu» adlı bir roman yazacağım» derdi. Ara sıra sorardık Kubilay'a romanını. Neşeli ve şakacı haliyle birer birer tanıtırdı romanındaki kişileri; olayları ve olayların geçtiği yerleri... Romanın konusu yaşantılardan alınmıştı; kendisi vardı, arkadaşları vardı, kışla yolunun geceleri ve gündüzleri vardı...

Evet O, (Kışla Yolu) adlı yazılmış, basılmış bir roman bırakmadı ama; kanıyla yazdığı (Devrim Yolu) kitabını armağan etti bizlere,hepimize ..

.....

(*) Bu anıların yazarı da yedek subaylık görevini 1934'te Menemen'de yine o birlikte, 43. P. A. da yapmıştır.

Son gece

22 aralık 1930 pazartesi gecesi yine Türkocağı salonundayız. Kubilay ve arkadaşları yine söyleyişe dalmışlar... Düşünceler, görüşler, eleştiriler sürüp gidiyor. O, her zamanki gibi şen ve şakacı.. Coşkulu bir tartışma havası içinde anlatıyor, soruyor, dinliyor ve sonra yine konuşuyor... Zaman uçup gidiyor, yine geceyi yarılıyoruz. Türkocağı'ndan hep birlikte çıkıyoruz. Dışarıda sert ve soğuk bir rüzgar esiyor. Bir süre yürüyoruz. Artık ayrılma zamanı geldi. «İyi geceler... İyi geceler...» değişik yönlere, sokaklara ve karanlıklara dalıp ayrılıyoruz. O, her gece olduğu gibi yine kışla yolunda. (*)

23 Aralık Salı

Saat, 8.30'u gösteriyor. Biz aynı okulda çalışan iki öğretmen arkadaş her günkü gibi okul yolundayız. Keskin ve dondurucu bir soğuk çarpıyor yüzümüze. Yürüyoruz. Fakat sokakta kimseler yok, ıssız. Her gün bizimle birlikte önde, arkada ve çevremizde yürüyen, koşan ve ara sokaklardan çıkan öğrencilerimiz nerede bugün? Bazı evlerin pencerelerinden telaşlı ve tedirgin başlar uzanıyor, kuşkulu gözlerle iki yöne bakınıp çekiliyorlar içeri! Bu gün bir başkalık ve sessizlik var yollarda... Olağan değil bu!

Okulumuza yaklaşıyoruz, kapı önlerinde kimseler yok, okul bahçesi tatil günlerinin boşluğu ve sessizliği içinde... Kuşkulu duygularla ve hızlı adımlarla yürüyor ve büyük kapıyı açıp okul salonuna dalıyoruz. Salonda karşılaştığımız öğretmen arkadaşların gözleri dolu dolu... Hepsi üzgün. Birkaç dakikanın içinde anlatıyorlar olanları, duyduklarını, inanılması güç şeyleri... Ve Kubilay'ı!... Okul pencerelerinden dışarıyı, kışla yönündeki yamaçları gösteriyorlar. Evet, uzaklarda küme küme, yer yer askerlerin hareketlerini makinelitüfek mevzilerini görebiliyoruz...

Bulunduğumuz okul, olay yeri olan Belediye meydanına ve çarşıya epey uzak. Sabah erkenden patlayan silah seslerini bile işitmemişiz.. Evleri o çevreye yakın öğrencilerimiz zaten okula bile gelememişler. Habersiz gelenleri de okuldan evlerine göndermişler.

.....

(*) Anılar, şimdi ufuklardaki sisli görüntülere benziyor. Son gece Türkocağı'ndaki konuşulanları ayrıntılarıyla düşünmek ve yazmak güç. Ancak, o gecenin havası ve beraberliği elbette silinmez, unutulamaz. K. Ü.

Olaya yakın sokaklar ve çevresi askeri birlikler, süngülü nöbetçiler tarafından tutulduğu için içeri ve dışarı kimse bırakılmıyormuş. Böylece bir süre okulda bekleme durumunda kalıyoruz.

.....

Öğleye doğru, İzmir'den gönderilen bindirilmiş askeri birlikler Menemen'e gelmeye başladılar. Okulun önündeki caddeden çarşı yönüne geçiyorlar. Sokağa çıkma yasağı konulduğu haberi geliyor... Ve daha başka haberler...

Hepimiz düşüncelere dalmış bekliyoruz... Nihayet öğleden sonra sokağa çıkma yasağının kaldırıldığı öğreniliyor. Sokakların sessizliği ve ıssızlığı bozuluyor birdenbire. Telaş ve heyecanla dışarıya fırlayanlar olay yerine doğru yürüyor, koşuyor; koşuyor, yürüyorlar... Biz öğretmenler yüreğimizde düğümlenen duygularla üzgün, kaygılı kalabalığın arasında yoldayız. Belediye meydanına yaklaştıkça neler neler görmüyor, neler sezmiyoruz ki! Meydan çevresinde kimi yapıların duvarları, camları, çerçeveleri makinelitüfek mermileriyle delik deşik.. Meydanın camiye yakın kaldırım kenarında süngülü nöbetçiler arasında, belden yukarı giysileri soyulmuş sakallı üç ceset yatıyor. Makinelitüfek mermileriyle parçalanmış ve tanınmaz hale gelmiş yobaz cesetleri!.. Bunlar mı Mehdi, bunlar mı İslamın koruyucuları! «Bize kurşun işlemez!..» diye haykıran bunlar mı? Halk yobazların bu perişan haline ibret ve nefretle bakıyor, bakıyor ve ötekileri soruyorlar; yaralı olarak yakalananı ve iki Hasan'ı!

Geziyoruz, meydanın başka yerlerini; Kubilay'ın yaralandığı, başının kesildiği, yeşil bayrağın dikildiği; bekçilerin şehit düştükleri yerleri... Kimse tek sözcük konuşmuyor artık... Çekingen, dalgın ve yaşlı gözlerle şehitlerden kalan kan izlerine bakıyorlar; gözler birbirleriyle karşılaşıyor, anlamlı anlamsız.

İşte, 1930'un 23 aralık salı günü, böyleydi Menemen!..

Olay ve Öyküsü

Şimdi aradan yıllar geçmiş olan bu dramın perdesini bir köşesinden aralayalım: Dördünün adı Mehmet, ikisinin Hasan olan bu altı yobazdan en yaşlısı Derviş Mehmet «Mehdilik» savındadır. Dört Mehmet ve yaşları 18'i bile bulmayan iki Hasan, Manisa'nın bir köyünde dağda kurdukları bir çardakta günlerce ayinlere dalmışlar; tarikat mensuplarıyla ve İstan-

bul'daki şeyhleriyle ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Derviş Mehmet, bu süre içinde onlara (esrar) içirerek akıllarını başlarından alma, tasarladığı yöne ve yöreye sürükleme çabasındadır. Mehdi olarak ortaya çıkan Derviş Mehmet, İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte oturan 84'lük Nakşibendi Şeyhi Esat'ın güvendiği ve öne sürdüğü «mürit» lerindendir.

Dördü silahlı, altı kişilik (Şeriat Ordusu!) 23 aralık sabahı erkenden Menemen'e gelirler ve doğruca çarşı içindeki Müftü camiine giderler. Camide sabah namazı için gelmiş 8 - 10 yaşlı kişi vardır. Her şeyden habersiz, ibadet etmekte olan bu kimseler camiye yapılan silâhlı baskından şaşkındırlar...

Derviş Mehmet, oradakilere kendisini «Mehdi» olarak tanıtır; dini korumaya geldiğini ileri sürer. Camideki yeşil bayrağı aldıktan sonra, «sınırda yetmiş bin kişilik Halife Ordusu» nun beklediğini, öğleye kadar şeriat bayrağı altına toplanmayanların kılıçtan geçirilecekleri tehdidini de savurmaktan geri kalmaz. Bundan sonra camiden çıkarlar. Mehdi taslağı yeşil sarıklı Derviş Mehmet ve «müritleri» doğruca Belediye meydanına yönelirler. O sıralarda oradan omuzunda çapasıyla işe gitmekte olan bir işçiyi çevirip bir çukur kazdırır ve yeşil bayrağı dikerler. Âyetli yeşil bayrak artık bir irtica, bir isyan bayrağıdır! Yobazlar bayrak etrafında dönerler, dönerler, zikrederler... Günlerden beri içtikleri «esrar»dan sarhoştur - lar. Şapka giyenlerin kafir olduğunu, yakında fes giyileceğini, şeriata dönüleceğini; kendilerine kurşun işlemeyeceğini haykırarak etrafa duyurmaya çalışırlar...

Meydan çevresinde, sokak başlarında birikenler şaşkın, çekingen ve korkulu gözlerle olanları izlemektedirler. Bir süre böyle geçer...

Bu arada durumu haber alan Jandarma Komutanı Belediye meydanına kadar gelir. Silâhlı yobazların hezeyanlarını, hallerindeki pervasızlığı görüp durumu kavrar ve doğruca hükümet konağına gider; Kaymakamın evine ve kışlaya Alay Komutanlığına telefon ederek askeri birlikten yardım ister. Bu haber üzerine, sabahın erken saatinde her günkü gibi eğitim çalışmalarına hazırlanmakta olan birliğin subaylarından Asteğmen Kubilay'a görev verilir. Kubilay, henüz birkaç ay önce askere alınmış olan, takım düzenindeki birliğiyle hemen yola çıkar. Kendisinde silâh, erlerinde mermi yoktur. Asteğmen Kubilay'ın takımı her sabah talime çıkar gibi çıkmıştır kışlasından...

Kubilay olay yerine çabuk yetişmek için kışla arkasındaki yamaçlardan, kestirme yollardan hızla geçer. Meydana yakın sokaklardan birinde askerlerini durdurur ve süngü taktırır. Sonra yalnız kendisi ilerler, meydana girer. Bu sırada onun ne düşündüğü, hangi duyguların içinde bulunduğu, silahlı olan yobazların karşısına niçin tek başına çıktığı elbette bilinmez...

Ve her şey çok çabuk gelişmiş, olup bitmiştir. Silâhlı bir güruhun karşısına dikilen subayın sert bir davranışla onlara seslendiği «teslim olmaları»nı istediği çevreden duyulur, görülür. İşte bu anda yobazlardan biri silahını doğrultmuş ve ateşlemiştir. Silah patlar patlamaz aralarında bir mücadele başlar. Bir süre sonra Kubilay yaralı olarak yere düşer... Çevredekiler ve uzaktakiler hızla dağılırlar. Kubilay kalkar ve yakınındaki cami avlusuna doğru koşmaya başlar. Arkadan ikinci bir silah patlarsa da isabet etmez.

Kubilay aldığı yaranın etkisiyle daha fazla yürüyecek halde değildir artık, cami avlusuna yığılır kalır. Bu durumu uzaktan gören Derviş Mehmet hain bir düşüncenin eylemine geçer. Silah sesleriyle uzaktakiler dağılmış ve yobazların cesareti daha da artmıştır. Yeşil bayrağın dibindeki torbasından testere ağızlı bıçağını alan Derviş Mehmet ve yobazlardan biri cami avlusuna düşmüş olan yaralı subaya saldırırlar... Ve kısa bir mücadeleden sonra Kubilay'ın başını gövdesinden ayırırlar... Derviş Mehmet bununla da kalmaz, bir avuç kan içer ve saçlarından yakaladığı başı sallayarak meydana döner... Yobazlar azgınlaşmıştır; gözleri hiçbir şey görmez. Başı yeşil bayrağın tepesine geçirmek isterler... Baş durmaz. Silah zoruyla bir ip buldurur, takar ve bağlarlar kanlı başı direğe!... Derviş Mehmet kudurmuştur artık. Kanlı ağzıyla tekbirler getirir; «Ey ahali! Ey ümmet-i müslimin!...» haykırışlarına yeniden başlarlar. Ve...

Bekçi Hasan

Bu sırada silah seslerini duyan bir genç mahalle bekçisi, evinden fırlar ve olay yerine yetişir. Bekçi Hasan gördüklerinden her şeyi sezmiş ve kavramıştır. Hemen tabancasını çeker ve ateş ederek yobazlardan birini yaralar, ateşe devam eder. Kendisi de bu çarışmada şehit düşer. Bekçi şevki ise çarpışmanın üçüncü şehididir.

.....

Görünüş ürperti ve dehşet vericidir.Kısa zamanda birbirini izleyen olayların anlamı çok değişmiş, yobazların azgınlığı arttıkça artmıştır. Tekbirler, tehditler; kurşun işlemezlik ve ölmezlik sesleri... Kanlı, salyalı ağızlardan boğuk vahşi homurtular duyulmaktadır...

Köşebaşlarından, uzaklardan bu feci sahneye bakabilenler kuşku ve şaşkınlık içinde beklemektedirler...

Alay Komutanlığına yeni haberler ulaştırılır. Ama meydan hâlâ yobazlarındır!...

İşte bu sırada uzaktan bir makinelitüfek birliği görünür ve hızla meydana girer. Komutanın sert ve yüksek sesi duyulur; yeşil bayrak etrafında hâlâ tekbirler getirerek dönmekte olan yobazlara ilk uyarısını yapar: «Teslim olunuz!» Bu sesleniş yankılanır, bir daha bir daha!...

Beklenir bir süre... «Bize kurşun işlemez!...» sesleri gelir karşıdan! Ve makinelitüfek işler... Derviş Mehmet, Sütçü Mehmet, Şamdan Mehmet bir anda delik deşik yerlere serilirler. Alnından yaralanan Emrullah oğlu Mehmet ile iki Hasan ara sokaklara sığınıp kaçarlarsa da sonradan yakalanırlar.

İrticaın birkaç saatlik direnme ve vahşi saldırısının sonucudur bu!.

Olay Sonrası...

Bir hafta geçer, 30 aralıkta Bakanlar Kurulu kararıyla Menemen, Manisa ve Balıkesir dolaylarında bir ay süreli Örfi idare (Sıkıyönetim) ilan edilir ve daha sonra Mustafa Paşa (General Mustafa Muğlalı) başkanlığında Divanı Harp (Askeri Mahkeme) kurulur.

Menemen Zafer İlkokulu (sonradan Kubilay İlkokulu) boşaltılarak Askeri Mahkeme emrine verilmiş ve sanıkların duruşmaları 15 ocak 1931 perşembe gününden itibaren bu okul salonunda yapılmıştır (*).

.....

(*) Bu anıların yazarı —öğretmenler adına— dinleyici olarak Askeri Mahkemede bulunmuş —orada bir masa üzerindeki— esrar parçalarını, ağzı testereli bağbıçağını, elebaşıların silah ve memnilerini, âyetli, kanlı yeşil bayrağı görmüştür.

Askeri Mahkeme, başta Nakşibendi tarikati mensuplarından olayla ilgisi bulunan sanıklarla diğer sanıkları on sekiz gün içinde sorguya çekip yargılayarak (40) kişiyi soumsuzluğu nedeniyle salıvermiş, (27) sanığı suçsuz bularak beraat ettirmiş, (41) suçluyu çeşitli hapis cezalarına ve (36) suçluyu da (ölüm) cezasına çarptırmıştır.

Ölüm cezasına çarpırılanlardan bazılarının cezaları yaşları dolayısıyla ağır hapse çevrilmiş 28'i 3 şubat 1931 gecesi sabaha karşı Menemen'de değişik yerlerde (yaralı olarak yakalanan Emrullah oğlu Mehmet Emin, Kubilay'ın başının kesildiği yerde, 7'si istasyon çevresinde, diğerleri Kubilay Okulu önünde, Belediye meydanında, çarşı içinde) asılmak suretiyle idam edilmişlerdir. İdam mahkumlarından Hacı İsmail oğlu Hüseyin, sehpaya götürülürken karanlıktan yararlanarak kaçmış ise de, 13 gün sonra Manisa civarında bir dağ köyünde köylüler tarafından yakalanıp teslim edilmiş. Menemen'e getirilerek ertesi gün asılmıştır.

Sıkıyönetim bir hafta daha uzatılmış, tarikatçilerin yargılanmalarına devam olunmuştur.

Askeri Mahkeme Başkanı Mustafa Paşa kararları bildirirken şu konuşmayı yapmıştır: «—İfadelerinizi ve müdafaalarınızı dinledik. Bu heyet zulümle iş görmek maksadıyla teşekkül etmiş bir heyet değildir. Bu heyetin elinde bir adalet kitabı, bir de vatanın gösterdiği ve yapılmasını emrettiği, talep ettiği bir vazife vardır. Biz bir taraftan, sizin mukadderatınızı düşünürken diğer taraftan da vatanın hitabesini (sesini) dinlemek mecburiyetindeyiz. Yoksa hükümet bizi buraya size zulmetmek için göndermemiştir. Biz burada vatan ve millete hiyanet edenleri ayıracağız. Masum olanlar adalete mazhar olur. Vatana hiyanet edenler lâyık oldukları cezayı görürler» demiştir.

Ve adalet yerini bulmuştur.

Anma Törenleri

Üç şehit; Öğretmen Kubilay, Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki ertesi gün (24 aralık 1930) hazin bir törenle toprağa verildiler. Bu tarihten bir hafta sonra 2 ocak 1931 cuma günü Menemen'de yurt çapında büyük bir anma töreni düzenlendi. Kubilay'ın annesiyle yurdun her yöresinden gelen binlerce, onbinlerce yurttaşın, izcinin, öğretmenin ve gençlik temsilcilerinin

katıldığı coşkulu bir anma töreni yapıldı, devrim şehitlerinin mezarları başında... Ve ant içildi devrimleri korumak için, Cumhuriyeti korumak için...

Kubilay'ın mezarı başında bir izcinin okuduğu şu şiir o günlerin duygularını, acılarını ne denli içtenlikle yansıtıyor! (*)

KUBİLAY

«İnkilâp uğruna atıldın öne,
İnkilâp uğruna can verdin Kubilay.

Bir örnek oldun sen, mefkûremize
Işıklı bir yolu gösterdin bize.

Ne mutlu sana ki, inkilâp için,
Göğsünü ilk defa sen gerdin Kubilay.

Ne nutuk, ne çelenk, ne süslü bir bez,
Sana borcumuzu eda edemez.

Akan yaşlarımdan sen bunları sez,
Vatanı ne çok severdir sen Kubilay»

Bir başka Kubilay

O da gençti, o da öğretmendi, o da Cumhuriyete bağlıydı... 1925'te Doğu'daki Şeyh Sait İsyanı kımıldanışlarını hükümete ilk duyuran o idi.

.....

(*) Notlarımın arasından kitaba aktardığım bu şiirin kim tarafındanz yazıldığını ve okunduğunu anımsamıyorum.

Ancak, Behçet Kemal Çağlar'ın «Kubilay'ın Ruhuna» adlı şu dizeleri unutmuyor ve benzeri olaylar karşısında yinelemekten kendimi alamıyorum.

«Sen bizim neslimizin timsalisin genç şehit.
Ardından zaman zaman üre dursun birkaç it!..»

K. Ü.

Öğretmen Zeki Dündar, isyancıların hışmına ve saldırısına uğrayarak parça parça edilen bir devrim şehidi, unutulmuş bir başka Kubilay'dır. O'nun anma günü yoktur, andacı da yoktur nedense... Hiç bir yıldönümünde ya da yayınlarda adından söz edilmez, acı öyküsü anlatılmaz. Bugün O'nun adını bilenlerin sayısı çok azdır.

Menemen'de Kubilay İlkokulu salonundaki (Kubilay Köşesi)ne Zeki Dündar'ın da bir fotoğrafı konmuştur. Yaşamlarında, ülkülerinde ve sonlarında bir benzerlik bulunduğu için... Anılması, unutulmaması için..

Kubilay için hazırlanan bu kitabın sayfaları arasından Zeki Dündar'ın yüce anısına saygılar, saygılar...

Dündar'lar, Kubilay'lar Türk öğretmenlerinin ve Atatürkçülüğün simgesidirler. Onlar tükenmez.

Kubilay Anıtı

Menemen Olayı'ndan sonra, kışlanın arkasındaki tepeye (Yıldıztepe) Cumhuriyet gazetesinin öneri ve öncülüğüyle bir anıt inşa edilmiştir.

Anıt konusunda ilk öneri, (Cumhuriyet Başyazarı) Nadir Nadi'den gelmiştir.

Genç Nadir Viyana'dan babası Yunus Nadi'ye yazdığı mektupta olaydan duyduğu acıyı ve tepkiyi belirtiyor: «Cumhuriyet kurbanı Kubilay bey namına bir âbide yapmaya teşebbüs edilse nasıl olur?» diye soruyor. (*)

Yunus Nadi 10 Mart 1931'de Ankara'dan gazetesine şu haberi veriyor: «... Viyana'da tahsilde bulunan oğlum Nadir'den hemen bir ay kadar evvel aldığım bir mektupta bu meseleye, yani Menemen'de Cumhuriyet Kurbanı Kubilay namına bir âbide yükseltilmesi lüzumunu Türk gençliğine yakışacak ateşli bir lisanla yazıyordu. (...) Mektup oğlumdan geldiği için değil belki onu, Nadir'in mensup olduğu bugün kü Türk gençliğinin sadık ve canlı bir ifadesi telâkki ettiğim için kıymet veriyorum. Ve bu fikir ile, his ile işte mektubun bazı parçalarını naklediyorum...»

Daha sonra oğlu Nadir'in önerisi, duygulandırıcı ve düşündürücü izlenimleri...

.....

(*) (DERLEMELER) bölümü NADİR NADİ ANLATIYOR (26)

Kısa bir süre sonra «Anıt Komitesi» kuruldu. Cumhuriyet gazetesi «Kubilay Anıtı Nasıl Olmalıdır?» başlıklı bir araştırma önerisi ile birlikte bağış kampanyasına başlandı. Okurlar, sanatçılar, Güzel Sanatlar Akedemisi üyeleri görüşlerini açıkladılar; bağışlara katıldılar. Çizilen resimler gazetede günlerce yayımlandı. Ve sonunda projelerden biri Heykeltraş Ratıp Âşir'in projesi seçilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Kâzım Paşa'nın (Kâzım Özalp) 31 mart 1931 tarihindeki bildirisi de şöyledir:

«... Kubilay timsalini taziz için ne yapsak yerinde olacağına şüphe yoktur. Bu hakikat ve kanaate istinadendir ki, Cumhuriyet Gazetesi'nin ileri attığı Kubilay Âbidesi fikrinin kuvveden fiile çıkarılması işini idare etmek üzere teşekkül eden komitemiz, büyük milletimizin göstereceği uyanık ve civanmert iştirak sayesinde bu teşebbüsün pek az bir zamanda tahakkuk edeceğine emin olarak faaliyete başlamış bulunuyor ve ilk iş olarak bu beyanname ile maksadını millete arzediyor.»

Anıt komitesi böyle bir bildiriden sonra çalışmalara başlamış ve Menemen'de Yıldıztepe'de devrim şehitlerine lâyık bir anıt inşa ettirilmiştir. Kubilay Anıtı, gönüllerimizde, Ankara'daki Anıt-Kabir'in bir bölümü, bir parçası gibidir. 27 Mayıs Şehitlerinin mezarları gibi...

Granit taşlardan örülmüş büyük bir bloktan sonra birbirine kenetlenmiş üç sütunlu Kubilay Anıtı'nın ön yüzünde mermere işlenmiş Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi (sesleniş) görünmekte; daha üst planda bu gençliği simgeleyen, elinde çelik mızrağı ile irticai ezmeye hazır tunç bir heykel ufukları gözetlemektedir. Anıtın ön ve iki yan yüzeyine, üç şehidin adı işlenmiştir.

Devrim Şehitleri kendilerine çok yarışan böyle anlamlı bir görüntü içinde yurt topraklarında sosnsuz uykularındadır...

Çamlar arasındaki yoldan Yıldıztepe'ye çıkanlar yükselen anıt'ın taşlarına büyük kabartma harflerle işlenmiş —bir ant anlamı taşıyan— şu sözleri okurlar:

«İNANDILAR, DÖĞÜŞTÜLER, ÖLDÜLER,
BIRAKTIKLARI EMANETİN BEKÇİSİYİZ»

... Ve: «Biz de inanıyoruz, gerekirse döğüşeceğiz, öleceğiz. Bırakacağımız emanetin bekçileri elbette olacaktır» diye düşünürler; İnançlarını yürekten dile getirirler: devrim şehitlerini saygıyla anarlar...

MENEMEN TÜRKOCAĞI BEYANNAMESİ (*)

«Aziz Menemenli!

23 kânunevvel 1930 salı sabahı altı esrarkeş tarafından yapılan irtica baskınını unutma! Ve bu tarihi daima kalbinde muhafaza et ki, Cumhuriyet ve onun mütemmimi olan inkilâbın kıymeti artsın...

Şimdi sana düşen vazife, Türkocağı'na manen ve maddeten yardım ederek Ocağın inkilâptaki ağır ve mühim olan vazifesini teshil etmektir.

Türkocağı, senin en samimi muhitindir. Çünkü o piştar, mürşit ve inkilâpçıdır. Memleketinin tarihini yükseltmek vazifendir. Bunu mazin, halin ve istikbalin sana emrediyor. Bunu, ey muhtereme Menemenli! Bunu bil! Vakit geçirme ocağa aza kaydol; onun dileklerine, ihtiyaçlarına severek iştirak et. Ocağının ağır ve mühim olan hamlelerine, muvaffak olabilmesine yegâne âmil senin yardımındır. Seni yükseltecek Ocağındır.»

Menemen - Türkocağı

.....

(*) Türkocağı, 19 şubat 1932'de kurulan Halkevlerinden önceki gençlik kuruluşlarının adıdır.

Gazi Mustafa Kemal'in 27 aralık 1930 tarihinde Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genel Kurmay Başkanı) Fevzi Paşa'ya (Mareşal Fevzi Çakmak) gönderdiği mektup (*) :

«Menemen'de ahiren vukua gelen irtica teşebbüsü esnasında Zabit vekili Kubilay Bey'in vazife ifa ederken duçar olduğu âkibetten Cumhuriyet Ordusunu taziyet ederim.

Kubilay Bey'in şehadetinde mürtecilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen'deki ahaliden bazılarının alkışla tasvipkâr bulunmaları bütün Cumhuriyetci vatanperverler için utanılacak bir hadisedir.

Vatanı müdafaa için yetiştirilen, dahilî her politika ve ihtilâfın haricinde ve fevkinde muhterem bir vaziyette bulunan Türk zabitinin mürteciler karşısındaki yüksek vazifesinin vatandaşlar tarafından yalnız hürmetle karşılandığına şüphe yoktur. Menemen'de ahaliden bazılarının hataları bütün milleti müteelim etmiştir.

İstilânın acılığını tatmış bir muhitte genç ve kahraman Zabit Vekilinin uğradığı tecavüzü, milletin, bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast telâkki ettiği ve mütecasirler ile müşevvikleri ona göre takip edeceği muhakkaktır.

.....

(*) Gerek bu belge, gerekse (Menemen Türkocağı Beyannamesi) değişiklik yapılmadan ve günümüz yazı diline çevrilmeden asıllarına uygun olarak alınmıştır. Görüldüğü üzere, o günlerin dilindeki yabancı sözcükler ve deyimler epeyce fazladır ve anlamı güçleştirmektedir. Bir başka açıdan, bu belgeler, Dil Devriminden sonraki gelişmeler için de örnek sayılabilir. Tutucular ve gereciler —devrimlere olduğu kadar— Türk dilinin arılaşmasına, özleşmesine de karşıdırlar. Ve hâlâ Osmanlıca özlemi içindedirler. K. Ü.

Hepimizin dikkatimiz, bu meseledeki vazifelerimizin icabatını hassasiyetle ve hakkiyle yerine getirmeye matuftur.

Büyük Ordunun kahraman genç zabiti ve Cumhuriyetin mefkûreci muallim heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.»

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

MENEMEN OLAYI ve 1930 BASINI

1930'larda yurdumuzda yayınlanmakta olan gazeteler ve dergiler Menemen Olayı üzerine önemle eğilmişler, olayın nedenlerine ve yankılarına —haber ve yorum açısından— geniş yer vermişlerdir.

Bunlardan; Cumhuriyet, Hâkimiyeti Milliye gazeteleriyle Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) tarafından yayınlanan (TERBİYE) dergisinin o günlerin o konuya ilişkin başyazılarını alıyoruz; kısaltmadan, yabancı kökenli sözcükleri değiştirmeden yazım biçimine dokunmadan...

Bunu yeğlemekten amacımız aynı zamanda o yılların basınından ve yazı dilinden örnekler sunmuş olmaktır. Bu nedenle kitabınsonuna bir sözlük eklenmiştir.

Bilindiği üzere dilimizi Türkçeleştirme ve özleştirme çalışmalarına daha sonraları 1932'lerde başlanmış, (Türk Dil Kurumu) kurulmuştur.

"MENEMEN'DEKİ İRTİCA HAREKETİ"

"Nakşibendî tarikatine mensup oldukları söylenen altı - yedi kişi Manisa'dan kalkarak bir sabah erkenden müsellehan Menemen'e gelmişler, cami basarak oradan aldıkları bayraklarla «Şeriat isteriz!...» diye yaygara koparmaya başlamışlar, halkı kendileriyle beraber sürüklemeye çalışmışlardır. Tafsilât malumdur: Halk bu gürûhun yaygarasına kapılmamıştır. Vukubulan müsademede zabit vekili bir genç ile

iki bekçi şehit düşmüşler, mürtecilerin birkaçı yaralanıp ölmüşler, üsttarafı orada, kaçan iki kişi de Manisa civarında yakalanmışlardır.

İlk nazarda, işin Manisa'da hazırlanmış olduğuna ve onu hazırlayanlarca ve müsait zannolunan Menemen'de tatbik mevkiine konulmuş bulunduğuna hükmedilmiştir. Ancak, mevkuf mürtecilerin ilk ifadeleri deli saçmasını andırıyor. Yoksa bu adamlar yürümeyen teşebbüsleri neticesinde aralarında evvelce verilmiş bir karar mucibince işi deliliğe mi vuruyorlar?

Müsellah bir çete haline inkılâp ederek fena ve kapkara tasavvurlara Menemen'de patlak verdirmek için günlerce kara seyahati yapmak ve bir sabah erkenden bütün Menemen'i velveleye vermek de pek deli işi değildir. İşin zahirî şeklindeki tertibat âdeta uzun boylu istihzarat farzettiriyor. O halde bu mesele etrafında şimdilik bilinebilen kısım, bilinmeyen aksama nazaran pek lâşey hükmünde sayılmak zaruridir. Manisa'da hazırlanıp Menemen'de tatbike çıkarılan tertibat bundan ibaret olmamak lâzımdır gibi görünüyor.

Bu müsellah mürteci çetesi Menemen'de niye muvaffak olma ümidinde idi? Farzımuhal olarak bütün Menemen'i ayaklandırsalar ne olacaktı? Bu takdirde İzmir Üzerine yürümeyi mi hesap etmiş bulunuyorlardı? Hareketin İzmir'ide dahi muvaffakiyeti için istinat ettikleri ümitler ve emeller ne idi?

Mürteciler Menemen'de bile malihülyalarının hüsranı içinde boğulmuş bulunuyorlar. Binaenaleyh, tasavvurları neler ihtiva ederse etsin tabiî kolay kolay hiç bir şeye muvaffak olabilecek değillerdi. Türk İnkılâbının çelik muhafızları vardır. Ve milletin aklıselimi kolay kolay böyle dalgalara tutulmayacak kadar kuvvetli ve uyanıktır. Mamafih hâdisenin şu halinde dahi ibret alınacak bir macera teşkil ettiğine şüphe yoktur. Son zamanlarda hükümet ihmal ve müsamahası önünde, hürriyetin memleketimizde alabildiğine suistimal edildiğini hepimiz görüyor ve biliyoruz. İnkılâp istihaleleri namına yeni merhalelere geçmiş bizim gibi bir memlekette matbuat hürriyeti namına hükümetin bu kadar küfür ile hücuma maruz kalması, muhtelif tabakalardaki istidatlara, işte böyle kuvvet ve cür'et imkanları verir.

Şimdi hayretle ve ibretle hatırlıyoruz:

31 marttan evvel biz bir arkadaşla vaziyetten müsellem bir tiyatro yazmaya koyulduk ve eseri bir an evvel bitirip oynatmak için acele edi-

yorduk. Bu eserde hürriyete yeni yetişmiş bizim memlekette —ve o zaman tahsisen İstanbul'da— irtica hazırlanıyor, çıkıyor, etraftan yetişen hürriyetperver kuvvetlerin savletleri ile bu irtica bastırılıyor ve nihayet son perde 101 pare top gürültüleri ile kapanıyordu...

O kadar acele ettiğimiz halde yetişememiştik. Hâdise bize tekaddüm ederek mesele tiyatro sahnesi yerine —fakat aynen bizim gördüğümüz şekil ve surette— memleket sahnesinde oynanmıştır.

Bunun gibi mefsuh Serbest Fırkanın gafil müdirlerindeki sakat hareketleri şeametle tavsif ederken onların himmetiyle zamanın meşimesinde tekevvün etmeye başlayan fakat ceninini ayan-beyan fark ediyorduk. Mağşuş fikirli, aslı nesli bozuk birkaç (...) matbuat hürriyeti namına her gün kustukları hezeyanlardan tabiî böyle neticeler çıkacaktı. Bunda şaşılacak hiç bir cihet yoktur. Matbuatın hürriyeti mukaddes, şahsiyeti de muhterem olmak lâzımdır. Şeyh Sait İsyanın ihzarında suistimal olunan matbuat hürriyetinin alâkası tevsik edilmedi mi? Ne zamana kadar dikkatsiz ve himmetsiz hükümetlerin vaziyet karşısındaki takdirsizlikleri yüzünden bu memlekette böyle ikide bir 31 Mart'lar tekerrür edip duracak?

«Şeriat isteriz!» davasına gelince, bunun manası sadece yenilik istemeyiz, demek olduğu malumdur. Bu, bu memlekette kökünden sökülüp atılmak lâzımgelen tarihi bir yeneçeri an'anesidir. Yoksa ne o zaman, ne bu zaman ortadan din kalkmış değildir ki onu yeniden istemeye mahal olabilsin. Cumhuriyet Devrindeki yegâne fark ve faziletli fark, dinin dünya işlerinden ayrılmış olmasıdır. Günün yirmi dört saatinde ibadet etmek isteyenlere meydan alabildiğine açıktır, hiç mani yoktur. Yalnız bu devirde din, kul ile Allah arasındaki vicdani rabıta halinde tecrit edilmiş ve dünya işleri tamamen tefrik olunarak kanunlara tevdi olunmuştur. İşte o kadar.

O halde eğer memleketi karanlık bir mazinin yokluk uçurumlarında boğup mahvetmek istemiyorlarsa ne diye din ve şeriat istiyorlar?

Memleketin uyanık çocukları pek iyi bilirler ki, teceddüt ve terakki yolunda adımlar bizim için hayat, bizi onlardan çekip geri almak isteyen hareketler de ölümdür. Millî ve içtimaî hayatımıza ona göre çekidüzen vermek mecburiyetindeyiz.»

Yunus Nadi

Cumhuriyet, 25.12.1930

" KORKUNÇ BİR SAHNE "

"Menemen Vakası hakkında ilk alınan haberler o kadar vuzuhlu degildi. Şimdi bu korkunç sahnenin iç yüzü anlaşılmıştır. Derviş Mehmet meczup ve esrarkeş değil, Çerkez Ethem'in kanlı çetelerinden biri idi. Onunla memleketten kaçmış, fakat yüzellik listede olmadığı için tekrar içeri girmiştir. Derviş Mehmet ve dört arkadaşı Menemen'e sabah namazı vakti yaklaştılar ve kasabanın dışında birtakım kimselerle buluşup konuştular. Kasabanın içinde elebaşı adamları da vardı. Cami içindeki bayrağı da daha evvelden peylemişlerdi. Çete, kendisine iltihak etmiş olanlarla camiye girdi. Ve oradan bayrakla birlikte çıkarak kasabayı dolaştı. Bir şeyhin evine gidip şeyh ile görüştü. Sonra hükümet meydanına gelerek sancağı diktiler. Derviş Mehmet tekbir getirerek orada toplanmış olanlara irtica hutbeleri söylemeye başladı. Bir aralık Jandarma Kumandanı ki yüzbaşıdır, yanlarına sokulmuş nasihat etmek istemiştir. Fakat çete kanlı kararını vermiş olduğundan ve kalabalık Mehdi ve çetesine hüsnü kabul gösterdiğinden Jandarma Kumandanı Hükümet Konağına geçmiş ve telefonla Alay Kumandanlığına haber vermiştir. Kasabanın az olan jandarması hapishaneyi muhafaza etmekte idi. Eğer bu kuvvet alınırsa hapishaneye hücum edilerek hapisleri kaçırmak tehlikesi vardı.

Alay talime hazırlanıyordu. Vakanın bütün ehemmiyeti belli olmadığı için ihtiyat zabiti Kubilay bey neferleriyle kasabaya sevkolundu. Kubilay Bey kalabalığı gördü ve Derviş Mehmet'in hutbesini işitti. Neferlerini geride bırakarak yalnız başına Mehdi'nin üzerine yürüdü ve yakasından tutarak tevkif etmek istedi. Birdenbire iki silahlıdan biri tabanca ile Kubilay'ı vurdu. Yaralı Kubilay on-onbeş adım ileri fırlaya-

rak camiin duvarına dayandı. Mehdi Derviş arkasından koştu, yaralı genç zabitin yakasından tutarak sürüye sürüye binek taşına getirdi ve hançerini çıkararak bedbaht gencin başını kesti ve bayrak demirine geçirip etrafındaki dükkanlardan sicim bile getirtti. Sahnenin en acıklı manzaralarından biri, Kubilay'ın başının, çeteye iltihak etmiş olanların alkışları arasında gövdesinden koparılmış olmasıdır.

Bu inkilâp kurbanının ailesi olan ordu ve gençliği taziyet ederiz. İrtica ve fesat, mukadder olan ağır cezasını görecektir.

Belki Kubilay Türkiye'de teceddüt ve medeniyet cihadının artık son kurbanı olacaktır.»

Hâkimiyeti Milliye
29.12.1930

" FEHMİ KUBİLAY'IN CANHIRAŞ ŞEHADETİ "

"Menemen Vaka'sından bahsetmek için ilk teheyyüçlerimizin tesirinden kurtulmayı bekledik. Facia, şimdi gözlerimizin önünde, bütün karanlığı, kanı ve vahşi haykırmaları, ulumaları ve bunların hepsinden daha müthiş olan sükûniyle duruyor. Bu, Hafız Paşa vak'asından, Şekip Aslan vak'asına kadar Osmanlı Tarihini dolduran ve ona barbar mehabetini veren bütün öbür facialara ne kadar benziyor! Sanki yıllar hiç geçmemiş gibi, sanki —fesler değil— kavuklardan hiç biri bizim inkilâplar dediğimiz mefhumu, bu memlekette daha hiç bir şeyi değiştirmemiş...

—Ya Kubilay?

Evet, zavallı, münzevî delikanlı! Osmanlı Tarihinde de ona benzer bir çok vahşet ve cehalet kurbanları vardır. Yalnız, Kubilay'ın şehadetini bize hepsinden daha hailevî gösteren cihet onun, bu münevver ve inkilâpçı Türk gencinin bir inkilâpçı münevverler rejimi altında, bir inkilâpçı hükümetin ve muasır cumhuriyet vatandaşlarının gözleri önünde, yirmi dakika süren bir kasaplık neticesinde can vermiş olmasıdır.

Gazeteler yazıyor: «Kubilay, derhal mürtecilerin üzerine atılmış ve ikisini göğüslerinden tutarak : «— Silâhlarınızı teslim edin. Vatana hıyanet ediyorsunuz. Halkı iğfalden vazgeçiniz...» demiştir. Bunun üzerine haydutlardan birisi mavzeriyle ateş ederek Kubilay Beyi ayağından yaralamıştır. Yaralanan genç mürtecilerin yanından çekilmiş ve geriye doğru iki-üç adım atmış ise de yarasının tesiriyle oraya düşmüştür.

Derviş Mehmet mel'un, yaralı zabitimizin yanına yaklaşmış belinden bir bıçak çıkarmıştır. Bu bıçakla Kubilay Bey'in başını gövdesin-

den ayırmış ve bu başı bayrağın tepesine geçirmiştir. Şerir, bu hareketin din nazarında iyi bir şey olduğunu söylemiş, gene zikre ve bayrak etrafında dönmeye başlamıştır.

Genç zabitimizin şehit edilmesi yirmi dakika sürmüştür.

Tam *Shakespeare*'in bir sahnesi kadar... Ve düşününüzki, bu haile geceleyin kapalı bir yerde oynanmıyor, güpegündüz, Menemen denilen küçük bir kasabanın halkla dolu bir meydancığında cereyan ediyor ve bu trajedianın hareketsiz, sâmit seyircileri kimlerdir? Lâik, muasır Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşları. İşte asıl fecaat burdadır.

Demek oluyor ki, orada hava, muhit, manevi muhit, inkılâpçı, cumhuriyetçi ve vatanperver Türk gencinin değil; «şerir», «vahşi», «haydut», «mürteci» sıfatlarıyle tevsim ettiğimiz «Tarikatı Nakşibendiye» saliklerinden Derviş Mehmet'in havası ve muhiti idi . Öyle olmasaydı bu insan kasabı işini tamamlamak için yirmi dakikalık vakti bulamazdı. Eğer muhit ve hava, Cumhuriyet ve inkılâp prensipleriyle meşbu bir muhit ve hava olsaydı, Şeyh Mehmet ilk kımıldanışta tıkanıp yere yuvarlanırdı.

Kubilay'ın canhıraş şehadeti, bize, meseleyi bu cihette tetkik ve tetebbu etmek lüzumunu ihtar etmelidir. Yoksa, bunda ve buna benzer ve gözlerimiz ihtikam ateşleriyle dolu olarak Şeyh Mehmet'ler, Şeyh Hasan'lar, Şeyh Hüseyin'ler gibi serserilerin üzerine doğru yürümekten bir şey çıkmaz. Şeyh Mehmet, bir işarettir, bir gölgedir.

Yakup Kadri
Hâkimiyeti Milliye
31.12.1930

"İNKİLAP TEHLİKEDE DEĞİLDİR"

"İrtica hâdisesi, memleketin her tarafında derin bir nefret uyandırdı. Caniler, mürteciler ve mes'uller elbette cezalarını görecekler... Bu hâdiseye bakarak: İnkılâp, Tehlikededir!... Denemez. Çünkü inkılâbın ağır mes'uliyetlerini omuzlarında taşıyan büyük başlar, vazifelerini ve mes'uliyetlerini müdriktirler.

Yazık ki, bazen hepimiz müfrit bir hürriyetin sahte bir demokrasinin kuru nazariyelerine kapılarak tarihten ve tecrübeden çıkarılmış en basit hakikatleri unutuyoruz. Ruhlarla alâkadar olan fikri ve içkimai ihtilâller, halk tarafından ne kadar samimi karşılanırsa karşılansın, uzun bir mazinin kurduğu zihniyet binasını kökünden yıkamaz. Yalnız cephelerini birez değiştirebilir. Onun için ruhlara nüfuz etmeyen inkılâp hareketlerine karşı çok uyanık bulunmak lâzımdır.

Esasen hükümet mefhumunda, hâdiseleri vuukundan evvel görmek ve tedbirlerini almak gibi bir mâna, mevcuttur.

Evet... İnkılâp tehlikededir, denemez! Fakat inkılâbın müdafaası her gün vatandaş kanı dökülmesine, her gün zabitlerimizin, muallimlerimizin, askerlerimizin aziz başlarını, kanlı süngünün ucunda irtica bayrağı halinde görmeğe de müsamaha edilemez.

Türk İnkılâpçılarınının en bariz faziletleri; hakikatleri olduğu gibi görmek, ne kadar acı olursa olsun, onlarla karşı karşıya gelmekten korkmamaktır.

Tekkeleri kapadık; fakat dervişler yaşıyor!

Medreseleri kapattık; ondan mehcur olanlar duruyor.

Halifeyi kovduk; fakat saltanat devrinin nimetleri içinde, o tatlı hatıraları hâlâ zihinlerde ve ümitlerinde yaşatanların sayısı az değildir.

Şapkayı giydirdik; fakat onu taşıyanların arasında hâlâ bizi tekfir edenler var.

«Cebrü ikrah karşısında domuz etini yemek caizdir» diye, şapkayı taşıdığı için nefsini günahtan ve masiyetten tenzih eden ve müteselli olan biçareler var!

Memleket haricinde mütemadiyen tahrikât yapanlar da ayrıdır. Bunların, dahil ve hariçte yaptıkları tahrikâtı bilmeyen yoktur. Menemen cinayetinde elebaşı olan Derviş Mehmet'in Çerkez Ethem'in adamlarından olduğu tesbit edilmedi mi?

Uzağa gitmeğe hacet yoktur: Daha son fırka mücadelelerinde bütün bu haleti ruhiyenin tezahürlerini görmedik mi?

Belediye intihabatı esnasında, şurada burada beliren alâmetler, derinden derine işitilen tekbir ve tehlil uğultuları, memlekette gizli gizli homurdanan, hırsını ve nefretini güçlükle zapteden bir şeriat fırkasının yaşadığını göstermedi mi? Yazık ki o vakit, ne Halk Fırkasının daima tehlikeleri küçük gören ve müsamaha eden ateşli inkılâpçıları, ne de Serbest Fırkanın dünyayı dümdüz gören safdil ve samimi şefleri bunun farkında olmadılar. Her iki taraf da, politika hislerinin tesiri altında tehlikenin seslerine kulak tıkadılar.

Tekrar ediyoruz: Bütün bu menfi âmil ve unsurlar, inkılâp için mutlak bir tehlike teşkil etmez. En büyük tehlike; mes'ul ve gayrı mes'ul hükümet ve inkılâp müesseselerinin kayıtsızlığından, müsamahasından ve bilhassa bütün ufukları pembe gören müfriţ bir nikbinliğinden doğar.

Şurası muhakkak ki, bu cinayette birinici derecede mes'ul ve kabahatli olanlar; Derviş Mehmet ve arkadaşları değildir. Asıl sebep ve âmilleri, daha iyi aramak bulmak lâzımdır. Bunlardan başka hâdiselerin müsebbibleri arasında, o acıklı cinayetleri ika edenlerin yanında; cinayet zeminini ihzara müsaade edenleri, âsilere kanun haricinde müsamaha ve müsaadekârlıkta bulunanları, elhasıl vazifelerini hakkıyla ifa etmeyenleri de aynı derecede mes'ul tutmalıdır.

Herhalde Türk Vatanının hududunu Menemen ve nihayet Manisa'nın hudutlarından ibaret sanan o mecnun ve cahillerden başka büyük mes'ulleri de aramak lazımdır. İnkılâbın adaleti başka türlü tecelli etmez.

Cumhuriyetin kudreti, irtica ve anarşi unsurlarına karşı eğilmekten ve sarsılmaktan kat'iyyen uzaktır. Bu hakikatı dostlara ve düşmanlara göstermek aynı zamanda vicdani ve insani bir vazifedir. Zira, bunun anlaşılması, vatan dahilinde olsun, vatan haricinde olsun, inkılâp aleyhine kıyam teşebbüsünde bulunanları aklı selim, dikkat ve korkuya sevkedecek, dolayısıyla zaman zaman vatandaş kanının dökülmesine mani olacaktır.

Siirt Mebusu
Mahmut
Hâkimiyeti Milliye
30.12.1930

" FEHMİ KUBİLAY "

1906 - 1930

«... Vazifeye atılmak için içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin!..»

Nutuk - Gazi M. Kemal

«Hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin .»

Tevfik Fikret

"Geçen yılın son ayı milli tarihimizde çok çirkin ve vahşi bir irtica levhası ile kapandı. İlkmektep muallimi arkadaşlarımızdan Fehmi Kubilay, ruhları din ve tarikat afyonu ile uyuşmuş, sinirleri esrarla büzülmüş bir kaç kara kalpli mürteciin Allah ve Şeriat namına yaptıkları azgınlığa kurban gitti.

İnkılâbın kahredici eli canileri bir hamlede yakaladı. Menemen Divan-ı Harbi irtica şebekesinin, azgınlık ve vahşet yardaklarının hesabını gördü. Artık o meş'um vak'ayı burada yeniden tasvir etmeye lüzum görmüyoruz. Biz bu sahifede, Kubilay'a başını verdiren yüksek İnkılâbçı hamlesinin ruhunu, kısaca tahlil etmek, bu hareketi ile genç arkadaşımızın kendi kıymetli canı bedeline bize verdiği dersi teşrih etmek istiyoruz.

24 Yaşında, genç ve güzel Kubilay; her insan gibi yaşamak hakkına, her genç gibi hayatın zevklerini tatmak hakkına malik olan bu yiğit delikanlı; taassup ve irtica kuduzları, şaşkın ve kansız bir kalabalık

ortasında, irticaın yeşil bayrağı etrafında, omuzlarında tüfekleri, ağızlarında salyalaşan zehirleri ile tapınır ve tepinirlerken hangi saika ile ileriye atıldı? Kara kuvvetin bu kudurmuş piştarına başlık eden «Mehdi»nin yakasına sarılmak cesaret ve iradesini nereden buldu?

Kubilay bu cesareti İnkılâbın büyük kaynağından aldı. Şark irticaında Çapakçur'un kuytu bir köyünde kara kuvvet eşkıyasının parça parça ettiği Zeki Dündar da o mübarek kaynaktan içmişti.

Kubilay hem bir muallim, hem de bir ihtiyat zabiti idi. Gözleri kararmış, ruhları bulanmış silahlı ve külâhlı mürtecilerin karşısına vazifeye atılmak için koştu. O zaman ve o mekânda İnkılâbı yalnız kendisi temsil ediyordu. İnkılâbı yalnız o müdafaa edecekti. Tek başına kalmıştı. İçinde bulunduğu vaziyetin «imkan ve şeraitini» düşünemezdi. «Hak bellediği» tek bir yol vardı: İNKİLÂP YOLU. İşte o yolu kesmek isteyen eşkıya karşısında idi. Durmadı, yalnızlığına bakmadı, hak bellediği yol için, tek başına vazifeye atıldı... Ve o yol için başını verdi.

Büyük Rehber'in Türk İnkılâbını gençliğe ihtaf ederken gözleri yaşararak, irat ettiği ulvî hitabeyi Kubilay ne iyi anlamış, ruhuna ne derin sindirmiş olduğunu bize bu fedakârlık dersi ile gösterdi. Zabit Kubilay, vatanının İnkılâbı için kan borcunu böyle öderken, muallim Kubilay da meslek arkadaşlarına ve genç nesle en yüksek ve tesiri en devamlı dersini verdi.

Kubilay'ı, Zeki Dündar'ı, ismi meçhul kalmış daha nice Kubilay ve Dündar'ları daima tebcille yadetmek borcumuzdur. Bu borcu ödemenin en iyi şekli, onların can ve baş bedelini bize verdikleri derslerden istifade etmek, İnkılâbın müdafaasına daima hazır bulunmak, vazifeye atılmaya her an hazırlıklı olmaktır.

Uğursuz hâdisede en büyük yararlığı göstererek mürtecilerin kafalarına ilk darbeyi vuran ve bu yüzdan İnkılâp için şehit düşen bekçi Hasan ve Şevki'nin aziz ruhlarını burada hürmetle hatırlamak bizim için millî bir borçtur.»

TERBİYE
Cilt VI, Sayı 31
1931

BİR BELGE (*)

«Menemen irticaının İçyüzü»

«Türk İnkılâb Tarihinde «Menemen İrticaı» adı altında geçmiş olup gerçekte seksenlik bir şeyh, emekliye ayrılmış askerî bir Laz imam ve hempaları ile birkaç cahil köylünün ve dört esrarkeş cahil Yobazın, dini dünya işlerine âlet ederek koyu taassup ve kapkara cehaleti körüklemelerinden doğmuş kanlı ve feci bir olaydan başka bir şey olmayan, lâkin rahmetli Kubilay gibi genç ve ateşli bir Türk delikanlısı ile iki masum bekçinin tüyler ürpertici bir şekilde şehit edilmeleri canavarlığı ile neticelenen bu isyanın içyüzü o kadar karanlık, o derece karışıktır ki, hâdise sonundan başına kadar esaslı bir şekilde yeniden incelenmeğe gerçekten değer.

Memleket Çapında yapılmış bir devrimin hemen ferdasında hem de Menemen gibi nisbeten aydın bir muhitte geçen bu kanlı irtica hâdisesi etrafında şimdiye kadar bir hayli şeyler yazılmış olmakla beraber, meseleye el koymuş Harp Divanı Savcılığının titiz incelemeleri ve esas mütalâanamesi, Harp Divanının resmi vesikaları gibi pek esaslı ve olayları ciddî bir şekilde aydınlatan ilmî bir incelemeye, biz kendi hesabımıza hiçbir yazıda rastlamış değiliz.

.....

(*) Bu yazı dizisi, Kubilay'ın 28. ölüm yıldönümünde (1958) Cumhuriyet Gazetesinin 23-30 aralık günlü sayılarında yayımlanmıştır.

Yazar Cemaleddin SARAÇOĞLU, resmî kayıt ve belgeler üzerinde titiz bir araştırma ve incelemeden sonra derlediklerini ve izlenimlerini okurlara sunmuştur.

Savcının iddianamesiyle birlikte belgesel değeri olan bu yazı dizisini olduğu gibi Kitabımıza alıyoruz. **K. Ü.**

Bu kanlı taassup ve irtica vak'asının asıl elebaşıları kimlerdir?...

İsyan nasıl tertip edilip ne yolda tatbik mevkiine konuldu?...

Rahmetli Kubilay hangi şartlar içinde ve nasıl canavarca şehit edildi?...

Genç Subayla birlikte şehit edilen iki bekçi niçin öldürüldüler?...

Kimler Suçlu görülerek ölüm cezasına çarptırıldılar ve asıldılar?...

Hangi sanıklar bir yıldan yirmi dört yıla kadar çeşitli hapis cezalarına mahkûm edildiler?...

Ve nihayet kimlerin suçsuzluğu anlaşılarak, beraatlerine karar verildi?...

İşte bütün bu soruları cevaplandırabilmek ve Türk Devrim Tarihini kaleme alacak geleceğin Türk tarihçisine dayanabileceği ilmî esaslar ve malzeme sağlıyabilmek amacı ile aylar süren yorucu bir araştırma ve çalışmanın sonunda şu okuyacağımız satırlar meydana geldi.

İlâveye lüzum görmüyoruz ki bu, sayfalarda konuşan, resmî ve selâhiyetli sözler, kaynaklardır. Bütün bilgiler ve vesikalar «1930 Menemen hâdisesi» dolayısiyle Menemen'de kurulmuş olan «Divanıharbi örfî»nin resmi zabıt ve kayıtlarından ve dosyalardaki resmî vesikalardan alınmışlardır.

Evvelâ «Divanıharbi Örfi» savcılığının karar hâkimliğine karşı, vakayı başından sonuna kadar didikleyen mütalânamesine bir göz gezdirelim (*):

.....

(*) Metne tamamiyle riayet edilmek suretiyle bazi eski ve Arapça tabirler yenileştirilmiş, meselâ (müddeiumumî) yerine bugünkü karşılığı olan (savcı) tabiri gibi kelimeler kullanılarak davanın yeni nesle mensup genç evlâtlarımız tarafından da kolayca kavranabilmesine çalışılmıştır. Bununla beraber zabıtların ve vesikaların esas ruhuna sadık kalmak hususunda titizlikle dikkat edilmiş, herhangi şahsî bir mütalâa ve tefsirden kaçınılmıştır. 1958 C.S.

• Sayın Cemaleddin SARAÇOĞLU yukarıdaki notta, «zabıt» lar dan ve «vesika» lardan derleyerek 1958'de yayınladığı yazı dizisinde -genç kuşağın kolayca kavrayabilmesi için- bazı deyimleri yenileştirdiğini, sadeleştirdiğini açıklıyor.

Ancak; 1930 ve 1958'lerden bu yana gerek konuşma gerekse yazı dilimizde öylesine değişmeler ve gelişmeler olmuştur ki, söz konusu belgelerin dili gerçekten kolay kavranamayacak hale gelmiştir denebilir. Bu oluş, Dil devrimi açısından Türk dili adına övünç verici hızlı bir gelişme sayılır. K. Ü.

Devlet kuvvetleri aleyhine suç işlemekten ve tekkelerle zaviyelerin ortadan kaldırılmalarına ait kanuna karşı gelmekten sanık; Manisa ahalisinden Giritli Mehmet ve Şamdan Mehmet ve sütçü Mehmet ve Emrullah oğlu Mehmet'in ve Ali oğlu Hasan ve Nalıncı Hasan ve tatlıcı Hüseyin ve kahveci çırağı Mustafa ve topçu çavuşu Hüseyin ve Keçilili Himmetoğlu Süleyman çavuş ve papuççu (eskici) Hüseyin oğlu Ali ve Giritli Mehmet'in bacanağı posta sürücüsü Kâhya İsmail ve Giritli Mehmet'in diğer bacanağı Ahmet ve Giritli Mehmet'in analığı Rukiye ve sütçü Mehmet'in damadı Koca Mustafa ve Sütçü Mehmet'in Kardeşi Hacı İsmail oğlu Hüseyin ve diğer oğlu Hasan ve Osman oğlu Hasan ve Mehmet oğlu Ahmet ve Hacı Hüseyin'in hemşiresi kızı Fatma ve Hacı Ali oğlu Mustafa ve Görüce köyünden Abdülkerim ve Menemen'den müezzin Abdullah oğlu Hâfız Ahmet ve Menemen'den Rami̇z ve Harput'lu Mehmet ve Sümbüllü Mehmet ve Abbas ve Rasim ve arabacı Hüseyin ve Çingene Ali ve bakkal Ali Mazlumaki ve yusuf oğlu Kâmil ve İbrahim oğlu İsmail ve Çataklı Süleyman ve Musevi Hayım oğlu Jozef ve gözlükçü Ali, tütüncü Haydur ve Hoca Saffet ve Manisa'dan Giritli Mezlumaki İbrahim oğlu İsmail ve bıçakçı Mustafa ve Çakıroğlu Ramazan ve Bozalan muhtarı Ahmet oğlu Mustafa ve azadan Mustafa oğlu Mustafa ve Mehmet oğlu İsmail ve Mehmet oğlu İbrahim ve Halil Hasan ve bekçi Ahmet oğlu Hüseyin ve Hüseyin oğlu İbrahim ve Ahmet oğlu Mehmet ve Manisa'dan Keçeci Süleyman ve Hafız oğlu Simsar Mustafa ve Paşaköy'den Simavlı Osman ve bakkal Mehmet oğlu Abdurrahman ve arabacı Bekir ve Ahmet oğlu Eyüp ve Koca Hasan oğlu Hüseyin Menemen'den Raşit oğlu İbrahim Çavuş ve Boşnak Ahmet ve Boşnak Mümin ve Müezzin Hacı Ahmet ve Kayserili Hacı Ali oğlu Mehmet ve imam Mustafa oğlu Hacı Hüseyin ve Sadık Dede ve Hacı Kerim oğlu İbrahim ve Mehmet oğlu İbrahim ve Hasan oğlu İbrahim ve Paşaköy'den Mustafa oğlu Süleyman ve Keçili köyünden Hacı İbrahim oğlu Ahmet ve Manisa'dan, sanık Mehmet Emin'in anası Hasibe ve karısı Emine ve kız kardeşi Halide ve Fatma ve mektul sütçü Mehmet'in karısı Keziban ve İstanbul'da Erenköy'de oturan Şeyh Esat oğlu Mehmet (*) ve Rizeli tabur imamlığından emekli Laz İbrahim ve imam Ilyas ve Rıfat oğlu Mutaf Süleyman ve Hatip Cemal ve İzmir'de oturan Hoca Mehmet Ali ve manifaturacı Osman ve bacanağı Murat

.....

(*) Erbilli Şeyh Esat da oğlu gibi idama mahkum edilmiş fakat yaşının ilerlemiş olduğu nazara alınarak ölüm cezası hapse çevrilmiş ve bilâhare hastalanarak tedavi edildiği Askerî hastanede ölmüştür. Kendisinden sıra gelince uzun uzun bahsedilecektir. C. S

Mustafa ve Ali Paşaoğlu ve katırnerci Hasan Hüseyin oğlu Mehmet ve Lütfi Dede'nin Halil ve fırıncı Mustafa oğlu Ahmet ve tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Ethem ve çulha Mehmet Çavuş ve Kurabiyeci Ahmet oğlu Hacı Hasan ve terzi Talât ve saatçi Hüseyin ve Alaşehir Şeyhi Ahmet Muhtar ve Manısa'nın Rahmanlı karyesinden Hacı Hafız oğlu Ali Osman ve Şeyh Hacı Hilmi ve Hasan oğlu Ayan Mehmet ve Kara Ahmet oğlu Ali ve Mehmet oğlu Ali ve Ak Mehmet oğlu Mehmet ve Ahmet oğlu Halil ve Kırlı oğullarından Mustafa oğlu Mehmet ve Bektaşi Bekir mahallesinden Hatuniye camii müezzini tütncü Hasan oğlu Hasan ve Muradiye karyesinden Aslan oğlu Şaban ve Çerkezköy'den Ömer oğlu Ahmet ve Horozköy'den Sadettin oğlu Nureddin ve Müslim oğlu Halit ve İbrahim oğlu Mustafa ve Mustafa oğlu Sadi ve Abidin oğlu Tahsin ve Yasin oğlu Küçük Osman ve Yenioğlu Hasan ve Ahmet Oğlu Abidin ve Ahmet oğlu İbrahim ve Necip oğlu Mevdut ve Ragıp oğlu Osman ve Muhtar oğlu Haşim ve Muhiddin oğlu Ali ve Koçmidilli Hasan oğlu Ahmet ve Yakup oğlu Ali ve Selâhaddin oğlu Naşit ve Avukat Hasan Yevmi ve sanık Nalıncı Hasan'ın dayısı Mavnacı Dadaylı Hasan haklarında açılan ilk tahkikat evrakını baştan aşağı okudum.

Savcının Mütalâası

«Mütalâamı serdederken evvelâ münhasıran Menemen hâdisesini ika eden sanıkların Manisa'dan hareket ettikleri, günde tatlıcı Mutaf Hüseyin'in (ölüm cezasına mahkûm edilmiş ve diğer mahkûmlarla birlikte 1931 yılı şubat ayının üçüncü gününü dördüne bağlayan gece sabaha karşı asılmıştır.) evindeki toplanktılardan başlayacağım. Sıra ile Paşaköy boylarındaki vaziyetlerini ve bu vaziyetlerinin köylerde ne gibi belirti şekilleri gösterdikten sonra vu buralarda kendilerine yakın olan sanıkların hâdisedeki rollerini açıklayacağım. Ondan sonra fecaat arzeden Menemen hâdisesinin cereyan şeklini göstereceğim ve psikolojik noktadan yani basitten mürekkebe doğru yürüyerek Menemen Vakasının hakikî kaynağına intikal ve bundan tatlıcı Hüseyin'in evindeki toplantıya tekaddüm eden zamanlarda çeşitli mahallerde yapılan toplantılara ve bunda Erenköy küşkünün (yani Erbilli Şeyh Esat'ın) oynadığı rollere geçerek hâdisenin mahallî ve mevzîî olmayıp, şümullü ve geniş sir saha üzerine cereyan ettiğini göstererek sanıklar şebekesini meydana çıkaracağım ve bunların devlet otorite ve haysiyeti üzerindeki maksatla-

rının tecelliyatını ve suç unsurlarını ve delillerini tetkik ve tahlil ederek suçun vasfını ortaya koyacağım.»

«Ondan sonra da cezai mesuliyetlerinin temas ettiği kanun maddelerini göstereceğim. Böylece tahkikat safhaları hakkında takip edeceğim mütalâamın seyredeceği anahatları üzerinden yürüyerek idianamenin bir krokisini çizmiş oluyorum.»

«Evvelâ sanıkların Manisa'dan hareketleri, Paşaköy'ündeki davranışları, Manisa'da dört gündenberi toplandıkları tatlıcı Mutaf Hüseyin'in evinde son olarak 6 aralık 1930 Cumartesi akşamı kendisi de dahil olduğu halde Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet ve Emrullah oğlu Mehmet Emin (*), Ali oğlu Hasan, Nalıncı Hasan ve Çakıroğlu Ramazan bu üç sanıkda Divanı Harp tarafından ölüm cezasına çarptırılırsa da yaş küçüklüğü bakımından cezaları 24 yıl ağır hapsa çevrilmiştir.

«Kahveci çırağı Mustafa (idama mahkûm olmuş ve asılmıştır), topçu çavuşu Hüseyin (asılmıştır), Keçili Himmet oğlu Süleyman Çavuş (asılmıştır), Papuççu (eskici) Hüseyin oğlu Ali (asılmıştır) hazır bulundukları halde yapılan toplantıda vaka hakkında görüşmeler yapılmış ve bu müzakerede hâdisenin cereyan sureti ve silahların tedarik şekli kararlaştırıldıktan sonra Giritli Mehmet evvelâ kendisi Şamdan Mehmet ve sütçü Mehmet'le Paşaköy'e haraket edeceğine ve bir gün sonra da Paşaköy'de Emrullah oğlu Mehmet, Ali oğlu Hasan, Nalıncı Hasan, Çakıroğlu Ramazan'ın (yaş haddi yüzünden haklarında verilmiş olan ölüm cezaları ağır hapse çevrilen üç sanık kendilerine katılacaklarını söyledikten ve gereken talimatı verdikten sonra orada hazır bulunan Topçu Çavuşu Hüseyin, kahveci çırağı Mustafa, tatlıcı Hüseyin ve Keçili Himmet oğlu Süleyman Çavuş ve Papuççu Hüseyin oğlu Ali de (bunların hepsi idama mahkûm olup asılmışlardır] silahlanarak bilâhare arkalarından gelip kendilerine katılacaklarını vaadetmişlerdir.»

«Gecelcyin verilen kararın sabahleyin tatbikatına geçen Giritli Mehmet yanında sütçü Mehmet, Şamdan Mehmet bulunduğu halde, Manisa'da Giritli İsmail ve bıçakçı Mustafa'nın çuval içinde verdikleri

.....

(*) Bu dört Mehmet'ler isyanın elebaşılarıdır. Üçü vaka günü öldürülmüş, sonuncusu Mehmet Emin de idama mahkûm olup diğer mahkûmlarla birlikte asılmıştır.

C. S.

iki silâhı alarak ve kendi bacanağı posta sürücüsü Kâhla İsmail'in arabasiyle Paşaköy'e hareket edip bu köye vardıklarında analığı Rükiye'nin evinde misafir olmuşlardır. Rukiye, keyfiyeti Giritli Mehmet'in köyde bulunan bacağı Simavlı Hasan'a ve bakkal Mehmet oğlu Abdurrahman'a anlatmıştır.»

«İlk toplantıdan sonra verilen talimat veçhile bir gün sonra hareket edip kendilerine katılacak olan Emrullah oğlu Mehmet Emin, annesi Hasibe, karısı Emine, kızkardeşi Halide'nin malûmatı altında ve hattâ bu meyanda sanıklardan Hafız oğlu Simsar Mustafa'dan alacağı olan paranın karısına veya anasına verilmesini tembih ettikten sonra Ali oğlu Hasan, Nalıncı Hasan ve Çakır oğlu Ramazan'la beraber araba ile Payaköy'e gelmiş, arabacı bunları Giritli Mehmet'in bacanağı Ahmet'in evine götürmüştür.»

«Burada Ahmet bunlara yiyecek çıkarıp yedirdikten, çantalarına yemek koyduktan ve muvasalatlarından tam yarım saat sonra Rukiye'nin evinden aldıkları silahlarla ve bereberlerinde (Kıtmir) dedikleri köpekle beraber hep birlikte gece yarısı Paşaköy'den çıkıyorlar ve Bozalan'a haraket ediyorlar.»

«Sanıklar on bir saat yürüdükten sonra (Sümbüller) köyü yolunda bir çamlıkta, su kenarında geceyi geçiriyorlar. Burada Çakır oğlu Ramazan kendilerinden ayrılıp habersiz kaçıyor ve Manisa'ya avdet ediyor.»

«Su kenarında uykudan kalkan sanıklar, arkadaşlarından birisini kaybettikten sonra, yürüyerek (Bozalan) köyü kenarına geliyorlar. (Bu köy sütçü Mehmet'in köyüdür). Sütçü Mehmet köye girip akrabasına haber veriyor. Sütçü Mehmet'in damadı Hoca Mustafa bunları çay kenarında karşılayarak evvelden hazırladığı bir boş odaya alıp misafir ediyor.»

«Bu eve Hoca Mustafa da dahil olduğu halde (bu sanık da idama mahkûm edilip asılmıştır) Sütçü Mehmet'in kardeşi Hacı İsmail (bu da asılmıştır), Hacı İsmail'in oğlu Hüseyin, bu sanık da babasile birlikte ölüm cezasına çarptırılmış, şubat ayının 3/4 gecesi idam hükümleri infaz olunurken tam idam edileceği sırada kaçıp kurtulmaya muvaffak olmuş, bir müddet dağlarda dolaşmış, fakat bilâhare dağda yakalanıp Menemen'e getirilmiş ve hakkındaki hüküm infaz olunmuştur.) ve diğer oğlu Hasan her üçü beraberce yemek getiriyorlar. Burada Giritli Mehmet

Mehdiliğini ilan ediyor. Bu Mehdilik ilanını köyde işitmedik kimse kalmıyor. Bu meyanda köy ihtiyar heyeti (Muhtar Molla Ahmet oğlu Mustafa, âza Mehmet oğlu İsmail, âza Mehmet oğlu İbrahim, âza Halil oğlu bekçi Ahmet oğlu Hüseyin) bile keyfiyetten haberdar oluyorlar. (Bu köy Muhtarı ve ihtiyar heyetinin üç üyesi üçer yıl ağır hapis cezasına çarptırıldılar.)

«Bu köyden Osman oğlu Hasan ve Mehmet oğlu Ahmet sanıklara hitaben Emilâlem karakoluna uğrayıp orada bulunan iki jandarmayı öldürüp silahlarını almalarını ve kendileri de arkalarından Menemen'e gelip yardım edeceklerini söylüyorlar. Bunlar da ağır hapis cezasına çarptırılmışlardır.)

«Bir hafta kadar Bozalan köyünde kalıp bu köyde Mehdiliğini ilân eden Giritli Mehmet, bu durumdan hükümetin haberdar olup olmadığını anlamak maksadile tadeşi Hacı İsmail'in hemşiresinin kızı Fatma'yı ve Hacı Ali oğlu Mustafa'yı, güya çeyit tedariki bahanesiyle Manisa'ya gönderiyor. Bu tetkik heleti Manisa'da bulunan Sütçü Mehmet'in karısı Kezban'dan durumu anlayıp, avdet ediyor.»

«Heyetin getirdiği haber kötüdür: Mehdilik dedikodusu Manisa'da duyulmuştur. İşte hükümetin keyfiyettin haberdar olduğu haberi getirilince Giritli Mehmet'in emriyle köy civarındaki çamlıkta Mehmet'in kardeşi Hacı İsmail de Hoca Mustafa (bu iki sanığın idama mahkum edilip asıldıklarını söylemiştik) tarafından bir kulübe inşa ediliyor. Bu kulübede tam bir hafta esrar içilmek suretiyle zikre (*) devam eden sanıklar 1930 yılı (Aralık ayının yirmi üçüncü salı günü Menemen'e gitmek üzere yola çıkmayı kararlaştırıyorlar.»

«Salı gecesi, esrarkeş Mehdî başta (Kıtmir) adını verdikleri köhek de dahil, hep beraber yola çıkıyorlar. Evvelden haberdar edildiği için (Görece) köyünün berisindeki kömür ocağında Hacı İsmail oğlu Hüseyin (tam asılacağı sırada sehpanın yanından dağa kaçıp, sonra yaklanarak asılan sanık) tarafından yakılan ateşte ısındıktan sonra ve oraya gene

(*) «Zikir», tekkeler ve zaviyeler bir kanunla kaldırılmadan evvel buralarda haftanın muayyen günlerinde yapılan âyinlerdi. Her tekkenin kendisine mahsus bir zikir şekli vardı. «Zikir» lugat manasıyla «anma» demektir ve âyinlere «anma törenleri» diyebiliriz ki zamanla çığırından çıkmış ve bir nevi kara taassup şekline dönüşmüştür.

C. S.

evvelden haberdar olduğu için , Görece'li Mustafa oğlu Abdülkerim (bu sanık muhakemesi sırasında ağır hastalanıp İzmir memleket hastanesinde tedavi altında iken ecelile öldüğünden hakkında verilmiş olan idam hükmü bu suretle infaz edilememiş ve sukut emiştir) getirdiği yemek de yenildikten sonra bunların rehberliği ile yollarına revan oluyorlar...»

«Kafile (hasanlar) geçidine varınca oradan Kayıkçı Mehmet'in kayığı ile beri tarafa geçiyorlar, Menemen'e yollanıyorlar...»

«Sanıklar Menemen kenarına geldiklerinde Zeytinlikte biraz durup dinlendikten ve burada Giritli Mehmet avenesinin hepsine çifte çifte esrarlı sigara dağıtıp verdikten sonra hepsi dumanlı ve sarhoş kafalarla Menemen'e giriyorlar ve saat altıyı yirmi geçe Müftü camiine giriyorlar.»

«Bu camide sanıklardan Nalıncı Hasan (İnnâ Fetahnâleke) sûresini okuyarak mihraptaki bayrağı alıyor, hep birlikte camii içinde bekliyorlar ve camiye gelenleri, Mehdî (yani Giritli Mehmet) dine davet ediyor ve Mehdî olduğuna dair bunun nişanesi olan (Kıtmir) dedikleri köpeğini kendilerine gösteriyor.»

«Namaz kılındıktan sonra sahte Mehdî cemaati bayrak altına davet etmeye başlıyor ve buna icabet eden, isimleri meçhul, bazı şahıslar bunlarla birlikte Belediye meydanlığına doğru camiden ayrılıyorlar.»

«İçlerinden Abdullah oğlu Müezzin Hafız Ahmet (idama mahkum olup asılmıştır) sanıkların camiye geldiklerini görmüş, vakayı hükümete haber vermeyi hatırına dahi getirmeyerek sanıklar camiden ayrıldıktan sonra minareye çıkmış, minareden silah atmış ve kendi ifadesine göre, etraftan gelecek yetmiş bin kişiyi beklemeye başlamıştır.»

«Belediye meydanlığında sanıklar biraz kaldıktan sonra bayrağı omuzlayarak ve hep birlikte tekbir getirerek şehri dolaşmaya başlıyorlar ve rastgeldiklerine:

«— Müslüman mısınız? İtikadınız var mı? diye soruyorlar ve kendilerinin bayrağı altına girmelerini aksi takdirde kılıçtan geçirileceklerini; ortada hükümet olmadığını herkesin dükkânlarını kapayarak kendilerine katılmalarını, arkalarından (70.000) kişinin gelmekte olduğunu; top, tüfek bütün kuvvetin Mehdî huzurunda durup bir iş göremeyeceğini bağırarark mahalleleri dolaşıyorlar.»

«Kafile Hoca Saffet Efendinin evi önüne geldiği vakit sanıklar duruyorlar ve arkalarından gelen Mehdî Giritli Mehmet'in burada birdenbire kayboluverdiğini ve biraz sonra da Hoca Saffet Efendi ile temaslarını, başbaşa

konuştuklarını görüyorlar ve Hocanın tam evine gireceği anda Giritli Mehmet'in bir işareti ile sanıklar Saffet Hoca'ya selâm resmî ifa edip kendisini hürmetle selâmlıyorlar. (Bu Hoca Saffet Efendi gerçekten bir İslâm din adamı imiş ki, sahte Mehdînin oyununa gelmemiş, her türlü tehlikeyi göze alarak yüz verip iltifat etmemiş olacak ki, Örfî Harp Divanı huzurunda yapılan sorgusu neticesinde beraat etmiş ve bu sahte Mehdî komedyasına uzaktan yakından katılmamış olduğu da bu suretle meydana çıkmıştır.) ve önlerinde Menemen'den sürüye katılan sanık Saim oğlu Boşnak Abbas (idama mahkûm olmuş ve asılmıştır) tabanca atmak suretiyle izhar şadmanî ile gene Menemen halkından Cumai Bâlâlı Ramiz (idama mahkum olmuş ve asılmıştır), Harputlu Ömer oğlu Mehmet (bu sanık da ölüm cesası giymiş ise de yaşının küçüklüğü yüzünden idam cezası 24 sene ağır hapis cezasına çevrilmiştir) ve Sünbüllü köylü Mehmet (bu sanığın idama mahkûm edilip asılan Ali Osman oğlu Mehmet olması muhtemeldir) bunlara katılıp gene hep birlikte tekbir alarak belediye önüne avdet ediyorlar..»

Müftü camiinin minberinden alınmış olan bayrak burada Menemenlilerden arabacı Hüseyin (idama mahkûm olup asılmıştır) tarafından meydana açılan bir çukura dikiliyor. Gene burada sanıklar tekbirlere ve yukarıda arz ettiğim şekilde nidalara başlıyorlar ve ellerinde silah olduğu halde sancak etrafını dolaşıyorlar. Bir kısmı da yerden aldığı toprağı etrafa serpiyor.»

«Jandarma yazıcısı Ali efendi hadiseden haberdar edildiğinden arkadaşları dört jandarmaya silahlarını almalarını tembih etmiş ve kendilerini beklemeden doğruca Giritli Mehmet'in yanına giderek ne istediklerini sormuş. Mehdî Giritli Mehmet bu jandarma yazıcısına hitaben:

«— Git kumandanına haber ver de o gelsin! Bana top, kurşun işlemez!...» demiştir. Bunun üzerine geri dönen Ali Efendi keyfiyetten jandarma bölük kumandanı Fahri Bey'i (bu subay hakkında savcılık, 16 sayı ve 31/1/1931 tarihli tezkeresinde (vazifede ihmal ve terahiden sanık gayrı mevkuf Menemen Jandarma Kumandanı Fahri Bey hakkındaki evrakın, suçun mahiyeti itabarile askeri mahkemelere devrine karar verildi denilmektedir) haberdar etmiştir.»

«Evinde vakadan haberdar edilen Menemen Jandarma Bölük Kumandanı Fahri Bey doğruca âsilerin yanına gidiyor ve tam bir askar tavrı

ile ve hükümetin şerefine yakışacak surette Mehdî'ye hitaben:

«— Ne istiyorsunuz?... Buradan derhal dağılın! Diyor. Giritli Mehmetde:

«— Ben Mehdî'yim! Şeriatı ilan ediyorum. Banak kimse mukavemet edemez; çekil karşımdan ! diyor. Bu söz üzerine âsiler orada toplanan seyirci Menemen Halkı tarafından el çırpmak suretiyle alkışlanıyorlar...»

«Durumun vehametini anlayan Jandarma Kumandanı Fahri Bey tedbir almak üzere oradan çekiliyor ve hükümet binasına gelip bu gibi hallerde kanunun icaplarına tevessül ile Alaydan asker ve kuvvet istiyor. Telefon başında intizar eden Fahri Bey, askerle gelen Kubilay Bey'den haber bekliyor.»

«İhtiyat zabit vekili Kubilay Bey süngü takmış askerini, Belediye meydanlığındaki kahve önünde bıraktıktan sonra, kendisi öne atılarak âsilere dağılmalarını söylüyor ve Mehdîlik taslayan Giritli Mehmet'i kolundan tutarak çekiyor. Buna Giritli Mehmet silah atmak suretiyle mukabele ediyor ve zabit vekili Kubilay Bey'i ağır surette yaralıyor.»

«Yaralanan Kubilay gene tam bir metin asker tavrile oradan ayrılıyor, arkasından ikinci defa atılan kurşun kendisine isabet etmeden hükümetin arkasındaki avluya kendisini atıyorsa da aldığı birinci kurşun yarasından bitap düştüğü için uzaklaşamayarak oray düşüyor...»

«Yaralı Kubilay Bey'in oraya düştüğünü her nasılsa haber alan Mehdî Giritli Mehmet askerlerin kaçmasından ve halkın el çırpmasından ve bu suretle kendisine gösterilen müzaheretten cüret alarak ortalığa bir dehşet havası salmak için bu anda cinaî bir rol yapmak istiyor, sanıklardan Ali oğlu Hasan'ın torbası içindeki bıçağı aldıktan sonra Şamdan Mehmet'le birlikte yaralı Kubilay Bey'in yanına gidiyor, bıçağı ile bu vazife kurbanı Türk delikanlısını bir koyun boğazlar gibi boynundan keserek başını alıyor. Bu suretle Türk ordusunun genç bir subayı ve asil Türk evlâdı Kubilay tam canavarca bir hisle şehit ediliyor.»

«Bununla kanmayan (Mehdî) kesik başı saçlarından tutarak orada bulunan, üstüvane şeklindeki taşa vuruyor ve dikili bayrağın üzerine takıyor...»

«Bu kanlı fecaat karşısında hissiz kalan Menemen halkı tarafından ikinci bir alkış tufanı başlıyor. Bu arada bayrağın tepesinden yere düşen kesik başın bayrak üzerinde durmasını sağlamak için elektrik direğine bayrağı bağlamak istenen ip halk tarafından, Yusuf oğlu Kâmil (bu gayret-

keş mürteci de idama mahkûm edilmiş ve asılmıştır) tarafından, koşarak bulunup getiriliyor ve kanlı sancak elektrik direğine bağlanıyor.»

«Bu sıralarda Alaydan yetişen diğer müfrezeler ve aynı zamanda hamiyetli ve namuslu iki bekçi ile âsiler arasında başlayan müsademede Mehdî Giritli Mehmet, Şamdan Mehmet, Sütçü Mehmet vurulup ölüyorlar, Emrullah oğlu Mehmet Emin (bu dördüncü Mehmet de idama mahkûm olup asılanlar arasındadır.) Bu meyanda âsilerle çarpışan iki bekçi de şehit düşüyor.

Asilerden Nalıncı Hasan ile Ali oğlu Hasan da halk arasından kaçıp sıvışıyorlarsa da Manisa'da yakayı ele veriyorlar.»

«Vakanın akış şekline ve sanıkların halka hitaben vaki beyanlarına, halkı bayrak altına davet etmelerine ve maksatlarının hususlu için, vaki müdahaleye silahla mukabele suretiyle, hükümet kuvvetine karşı gelmelerine ve nihayet canlı bir nokta olarak. «hükümet yoktur» demelerine ve aşağıda arz edeceğim veçhile tarikati gayenin, hükümetin tebdili idaresinin iadesi gibi hususlardan ibaret olduğunun toplantılarında bahis mevzuu edip müritlerine de bu suretle telkinlerde bulunmalarına nazaran muhtevası itibarile bu suç, tam unsurları tekemmül etmiş ve Türk Ceza Kanununun 146. maddesindeki devlet kuvvetleri aleyhine işlenmiş suç nevilerindendir.»

«Manisa'dan başlayarak Menemen'de sona eren ve bir irtica hareketini tam manasile ifade eden bu safhada arzettiğim şu hadise, akış suretini ve uğradıkları yerlerde sanıkların rollerini açıkça bize anlatan Emrullah oğlu Mehmet Emin, Nalıncı Hasan ve Ali oğlu Hasan'ın kendi ikrar ve itirafları ve bütün sanıkların kendi haraketleri hakkında kısmen sarih ve kısmen tevilli ikrarları ile sabit oluyor.»

«Bu arada âsi Mehmet Emin'in eniştesi, sanık Keçili Süleyman'ın, Manisa'da silahları tedarik sureti ve hareketlerinden akrabasının ve bu meyanda sanıklardan Hâfız oğlu simsar kâtibi Mustafa'nın haberdar olduğuna dair çok açık ikrarı ve aynı halden sanık bulunan Bozalan köyü ihtiyar heyetinin da inkârları hilâfına, köyde bulunduklarından, sanıkların geldiklerinden haberdar olduklarına dair içlerinden Halil oğlu Hasan'ın ikrarı ve bütün köylülerin işitmiş olmalarından dolayı kendilerinin haberdar olmadıkları iddiasının gayri varit görülmesi ve keza Bozalan'dan Manisa'ya gönderilen iki kişilik heyetin ifadeleri ve kayıkçı Mehmet'in şehadeti ve sanık müezzin Abdullah oğlu Hafız Ahmet'in «70.000 kişiye bakmak

için minareye çıktım!...» yolundaki kısmen tevilli ikrarı; el çırpmak zikretmek, silah atmak, ip vermek, çukur kazmak, sigara vermek,halkı barak altına davet etmek gibi haraketlere iştirak edenler hakkındaki kuvvetli şehadet en nihayet Menemen hâdisesini ike eden asıl sanıkların itiraf ve ikrarları vu buna munzam kuvvetli şehadet, doktor raporu ve sanıkların ikrarları arasında müşterek vasıf noktasından bulunan esaslı mutabakatlar ve bunların sarih olduğunu diğer sanıkların ikrarları ile olup bitenlerle mutabakatı tasdik edilmiş olması gibi yekdigerini tamamlayıp zincirleyen delillerle anlaşılmaktadır.»

Suç ve Ceza...

«Sanıkların suç durumlarına temas eden kanun maddesine gelince: Hâdisede açıkladığım rolleri itibarile Şamdan Mehmet ve Mehdî Giritli Mehmet ve Sütçü Mehmet ve Emrullah oğlu Mehmet Emin'in ve Ali oğlu Hasan ve Nalıncı Hasan fiilen esas unsura iştirak ettiklerinden ve fiili doğrudan doğruya işlemiş olduklarından hâdisede hemfikirdirler.»

«Toplantıda hazır bulunan tatlıcı Hüseyin, kahvecı çırağı Mustafa, topçu çavuşu Hüseyin, Keçili mutaf Süleyman Çavuş, Pabuççu Hüseyin oğlu Ali, bir taraftan azim (yola çıkmış, azm etmiş) olmak itibarile hemfiil, diğer taraftan 65. maddenin birinci ve ikinci bendlerine bahis mevzuu edilmiş suçun işleneceğine dair talimat vermelerine ve arkalarından silahlanıp geleceklerini vaadetmelerine nazaran da fer'an zimedhal bulunmaktadırlar.»

«Sanıkları araba ile götüren Giritli Mehmet'in bacanağı posta sürücüsü Kâhya İsmail ve Paşaköy'deki evinde âsileri misafir eden Giritli Mehmet'in bacanağı Ahmet ve Giritli Mehmet'in analığı Rukiye ve yemek veren ve kulübe teşis eden Bozalanlı Koca Mustafa (Sütçü Mehmet'in damadıdır ve idama mahkûm olup asılmıştır), kardeşi Hacı İsmail ve Hacı İsmail'in oğulları Huseyin ve Hasan ve sanıklar Bozalan,da bulundukları sırada hareketleri itibarile kendilerine müzaheret vaadeden, gene aynı köyden Osman oğlu Hasan, Mehmet oğlu Ahmet, Bozalan'dan Manisa'ya giden iki kişilik heyetten , rolleri itibarile sanıklara iştirakleri olan, Hacı İsmail'in hemşiresinin kızı Fatma, Hacı Ali oğlu Mustafa ve Görece köyünden Abdülkerim ve Menemen'den Müezzin Abdullah oğlu Hafız Ahmet ve Menemen'den âsiler içine katıldığı ve mahalleleri dolaştığı anlaşılan Ramiz ve keza âsilere karışıp zikir ederek sancak altına koşan Harputlu Mehmet ve Sümbüllü Mehmet

tabanca atmak suretiyle memnunluğunu belirtip nümayiş yapan Saim oğlu Boşnak Abbas, halkı bayrak altına davet eden Rasim, bayrağın dikilmesi için çukur kazan Arabacı Hüseyin, şehit subayın kesik başını bayrak direğini elektrik direğine bağlayabilmek maksadıyla ve ip getirmek suretiyle cinayete maddeten iştirak ettiği anlaşılan Yusuf oğlu Kâmil, âsilerin bütün fiillerini, tasvip edici bir surette el çırparak alkışlamak suretiyle suçlarına katıldıkları anlaşılan Menemen halkından İbrahim oğlu İsmail ve Çitaklı Süleyman ve Çingene Mahmut oğlu Ali ve bakkal Ali Mazlumaki ve Yahudi Hayım oğlu Jozef ve gözlükçü Ali ve Tütüncü Haydar fiilde fer'an medhaldardırlar...»

«Diğer sanık, hâdisenin elemanlarından olan Hoca Saffet Efendi'nin oynadığı rolle fiilde azim olmak dolayısıyle faaili aslidir.»

Bu saydığım (36) sanıktan hemfiil olanların hareketi Türk Ceza Kanunun 146. maddesinin birinci fıkrasına, fer'an zimmedhal olanların gene aynı maddenin ikinci fıkrasına ve Şehit Kubilay Bey'le iki bekçinin öldürülmelerinden dolayı içtima-ı ceraim (suçların birikmesi) hükümleri nazara alınarak 449. maddenin ikinci bendine ve diğer sanıklardan olup asıl sanıklarla fiilde iştirakleri tespit edilemeyen ve yalnız silah verdikleri anlaşılan Manisa'da oturan Giritli Mazlumaki ve İbrahim oğlu İsmail ve bıcakçı Mustafa'nın 150. madde ve evvelce sanıklara iştirak ederek yola çıkan Hüseyin Çakıroğlu Ramazan yoldan kaçarak kasdeylediği fiilin icrasından ihtiyari ile vazgeçtiğinden 61. maddenin son fıkrası delâleti ile kendisine tamam olan kısım için ceza verileceğinden bunun hareketi kötü niyetle fesat heyetini hükümete haber vermemekten ibret olduğundan 151. maddeye (çünkü 146. maddedeki teşebbüs tabiri gerek nâkıs olsun, gerek tamam olsun müsavidir Kanun yapıcısı bu teşebbüsü icraî ve fiili teşebbüs manasında almıştır. Binaenaleyh kendi ihtiyarile vazgeçtiğinden nâkıs teşebbüs halinin de husule gelmemiş olmasına göre ortada mezkûr maddede bahis mevzu hal yoktur. Olsa olsa müstakil suç mevcuttur ki, o da vaki harekete göre, 151. maddede yazlı olan suçtan ibaret kalmaktadır) (*).

(*) Manisa'lı Hüseyin Çakıroğlu Ramazan da Örfi Harp Divanı tarafından idama mahkum edilmişler ancak yaşlarının büyük ve küçüklüğünden faydalanan mahkûmlar arasında onun da hakkında verilmiş olan ölüm cezası ağır hapis cezasına çevrilmiştir.

C. S.

«Sanıklardan, âsilerin köylerine geldiklerini ve uzun müddet kaldıklarını ve kulübe tesis ettiklerini bildikleri ve suikastlerini tabiatile öğrendikleri halde hükümete bu hususta haber vermemeleri, fiildeki kötü niyetlerine bir delil teşkil eden Bozalan ihtiyar heyetinden Muhtar Ahmet oğlu Mustafa, üye Mustafa oğlu Mustafa, üye Mehmet oğlu İsmail, üye Mehmet oğlu İbrahim ve Halil oğlu Hasan ile köy bekçisi Ahmet oğlu Hüseyin (bunlar üçer yıl ağır hapis cezasına mahkûm edilmişler ve bu suretle sorumlulukları Örfî Harp Divanınca da kabul olunmuştur.) Kanunun 279. maddesi delâletile memur olduklarından 151. madde de nazarı dikkate alınarak gene 151. maddenin birinci fıkrasına ve sanıkları kötü niyetle haber vermeyen Bozalan köyünden Hüseyin oğlu İbrahim, Ahmet oğlu Mehmet ve Manisa'dan Keçili Süleyman ve Hafız oğlu Simsar kâtibi Mustafa ve Paşaköy'den Simavlı Osman ve bakkal Mehmet oğlu Abdurrahman ve arabacı Bekir ve Ahmet oğlu Eyüp ve Koca Hasan oğlu Hüseyin ve Menemen'den, vakadan iki gün evvel haberdar olduğu şahadetle anlaşılan Raşit oğlu İbrahim Çavuş da keza 151. maddenin birinci fıkrasına uygun olan hareketlerinden dolayı cem'an (55) sanık haklarında son tahkikat açılmasına ve vaka esnasında öldürülen Sütçü Mehmet ve Giritli Mehmet ve Şamdan Mehmet haklarındaki hukuku amme davasının sükutuna; diğer sanıklardan Boşnak Ahmet, Boşnak Mümin, Müezzin Hacı Mehmet, Kayserili Hacı Ali oğlu Mehmet, Menemenli İmam Mustafa oğlu Hacı Müslim ve Sadık Dede her ne kadar âsilerin Menemen'e gelişlerinde camide oldukları anlaşılıyorsa da bunların hükümeti haberdar etmemekte bir kötü niyetleri olduğu vicdanî bir kanaatle tespit edilemediğinden men'i muhakemelerine; keza el çırptıkları kesin delillerle tespit edilemeyen Hacı Kerim oğlu İbrahim ve Mehmet oğlu İbrahim ve Hasan oğlu İbrahim ve Paşaköy'den aleyhinde bir delil elde edilemeyen Mustafa oğlu arabacı Çallı Süleyman ve Keçili köyden Hacı İbrahim oğlu Ahmet'in keza men'i muhakemelerine ve fiilde ittifat ettikleri anlaşılamayan sanık Mehmet Emin validesi Hasibe ve karısı Emine ve kızkardeşi Halide Fatma ve maktul Sütçü Mehmet'in karısı Keziban'ın da men'i muhakemelerine karar verilmesi...»

Örfî Harp Divanı, Menemen isyanında ve rahmetli Kubilay ile iki bekçinin şehadetinde fiilen rol almış ve oynamış yahut oynadıkları sanılmış sanıklar hakkında bu iddialarını ileri sürdükten sonra sözü, bu irtica olayı dolambaçlı yollardan alâkalı görülen İstanbul'da Erenköy'de oturan

Erbilli Şeyh Esat meselesine nakledererek aynen şunları söylüyor:

«Bu safhaya hitam verdikten sonra şimdi asıl bu safhanın kaynağına doğru yükselerek isyan hâdisesini hazırlayan yani Menemen Hâdisesi faillerini yetiştiren ve tarikat perdesi arkasında faaliyete geçerek halkı iğfal eden ve (Nakşibendi) adı altında ortaya sürdükleri bu tarikate halkı bağlayan ve bu suretle gizli teşkilâtile çalışmaya başlayan hâdisenin elemanları sanıklar şebekesine intikal ediyorum:

Aşağıda dellilerini birer birer serdedeceğim bu şebekenin başında, Menemen Askeri hastanesi sabık imamlığından emekli Laz İbrahim Hoca vardır.

«Bu adam İstanbul'da Erenköy'de, şevki Paşa köşkünde oturan Erbilli Şeyh Esat'a candan bağlıdır. Bir de bu şeyh Esat'in oğlu Mehmet Ali vardır. Şeyh Esat'ın köşkünde oturur. Tarikat mensupları arasında «Kutbülaktap = kutuplar kutbu» veyahut «Kutb-u Âzam = En büyük kutup» diye anılır.

«Bu şeyh, bütün tarikat mensuplarının perestiş ettikleri bir şeyhtir. Bu itibarla oğlu Mehmet Ali de bir şeyhzadedir. Laz İbrahim Hoca «Kutbülaktap» tarafından ortaya sürülen Nakşibendî tarikatının genişlemesine memurdur. Yani bir nevi canlı propoganda âletidir.»

«Tarikatın mümeyyiz vasfı (yani diğer tarikatlerden ayırıcı hususiyeti) gizli kalmak ve dış görünüşü itibarile sakallı olmaktan ibarettir.»

«Nakşibendî tarikati mensuplarından İstanbul dışında bulunanlar, Şeyh Esat tarafından Nakşibendî mühürü ile basılmış fermanlara nasp ve tayin edilen ve kendilerine (silsilei tarikat) ve (Tertib-i zikr–î Nakşibendî) adındaki talimatla teçhiz edilmiş şeyh ve halifelere bağlıdır. Bu halifelerin Şeyh Esat'la rabıtasını tesis eden (Halifeler Halifesi) ünvanını taşıyan da işte bu Laz İbrahim Hoca'dır...»

«Laz İbrahim Hoca Manisa'da hastane imamı iken Nakşibendî tarikati teşkilâtına başlamış, orada muhitini hazırlamış ve muhitin sağladığı mümaşatkâr durumdan faydalanarak evvelâ faaliyetinin merkezini Manisa'ya hasretmiştir.»

«Sonraları faaliyet muhutini genişletmeye çalışarak Horozköy'e kadar gitmiş, bu köy halkının hemen yüzde seksenini Nakşî tarikatine sokmuştur. Hattâ bu uğurda o köyde bir cami bile yaptırmıştır. Artık fesadını bu camide akıtan Laz İbrahim, bir aralık ruh hâletinin bir ifadesi olmak üzere inkılâp aleyhinde bulunmuş ve bütün vaazlarını bu vadide yürüt-

müştür. Bütün bu faaliyetler Laz İbrahim Hocanın inkılâbın hakikî düşmanı olduğunu göstermekte ve halkı mürteci bir fikirle yetiştirmeye uğraştığını ispat etmektedir.»

«Horozköy'de ve dönüşünde Manisa'da muayyen şahıslarla toplantılar yaparak bu tarikatin Türkiye dahilinde yayılıp gelişmesine uğraşmaktadır. Manisa'da tabur imamlığından emekliye ayrıldıktan sonra, serbest halata atılmasından da faydalanarak Anadolu'nun hemen her tarafını dolaşmak ve Nakşibendî tarikatinin kök salmasına ve teşkilâtını sağlamlaştırmaya çalışmıştır.»

Türkiye'nin her tarafına gelen ve Nakşibendî tarikatine mensup şeyhlerin evlerinden çıkmış vesika ve deliller ve Laz İbrahim Bursa'da iken Şeyh Esat'a yazmış olduğu mektup ve halen hakkında tahkikat yapılmakta olan Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendi'ye Şeyh Esat'ın yazdığı «Hadimulfakir Esseyid Şeyh Mehmet Esat» imzalı mektup bu görüşümüzün birer delilidirler.»

«Şeyh Esat'ın köşkünden çıkan eşya meydanında bulunan evrak arasındaki bütün mektuplar, vesikalar, meselâ bunlardan «Evrakı Esadiye», «Mektûbât» adlı eseri, Nakşibendî tarikatine ait mühür ve Laz İbrahim Hoca'nın evinde çıkan şeyhliğe ait defter ve gene Laz İbrahim'in bu alandaki faaliyetini gösteren Bursa'dan yazdığı mektup «Nakşibendî tarikatine ait suallerve bu vadide tevabiinden şeyhlerin evlerinden çıkan mektuplaren nihayet budefa Şeyh Esat'ın oğluna hitaben yazdığı vasiyetnamede: «Şeriat ve tarikat hizmetini size, sizi de Allah'a tevdi ediyorum!» yolundaki ifadesi, bütüh bunları inkar eden ve şeyh olmadığını iddia eyleyen Şeyh Esat'ın bu tarikat yolunda takip ettiği siyasetin mahiyetini bize pek güzel ifade etmektedir.»

«Laz İbrahim Hoca, Nakşibendî tarikatinin propogandasını yaparken Erenköy köşkünün kutsiyetininden, bu köşkün içinde kuş tüyü yastıklara gömülü oturan Şeyh Esat'ın ilminden fazlından bahsederek ona ilâhi bir kudret izafe ediyor ve muhatabında bu hissi yaratmak istiyor ve buna kanan bir sürü insan da, tarikatine girdikleri şeyhlerini görmek üzere aldıkları hususî müsaade ile İstanbul'a kadar gidip kâşanede kuş tüyleri içindeki şeyhlerinin elini öpmek suretiyle ubudiyet arz etmektedirler.»

«Nitekim Karahisar sabık müftüsü Hacı Ali Efendi'nin Şeyh Esat'a yazdığı 1930 tarihli mektup bunu ifade etmekte, bu iddiamızı tevsik eylemektedir.»

«Şöylece faaliyet tarzını, şeklini, muhitini muhtasaran gösterdiğim bu Nakşibendî tarikatinin siyâsi bir teşekkül olduğunu umumi bir surette arz ettikten sonra son hadisenin bu teşekkülden çıktığını maddeten göstermek isterim.»

«Nakşibendî tarikatinin baş halifesi Laz İbrahim Hoca, Manisaya son gelişinde, yani bundan iki - üç ay evvel, İzmir'den —bugün sanıklar arasında bulunan— Laz Mehmet Ali Hoca'yı da yanına alarak Manisaya gitmiş, orada askeri tabur imamı İlyas Hoca, Hatip Hafız Cemal Manifaturacı Osman ve Ali Paşaoğlu Ragıp Efendi'lerin evlerinde toplantılar yapmıştır (Bu dört kişi de Laz İbrahim Hoca ile birlikte Divanı Harp tarafından idama mahkûm edilmişler ve asılmışlardır.)

«Bu toplantılarda, bu gün Menemen Hâdisesi failleri arasında ismi geçen Nalıncı Hasan da hazır bulunmuştur.»

«Gene geçen sene «Kutbu Âzam» ı görmek üzere bu Nalıncı Hasan, Manifaturacı Osman ile birlikte İstanbul'a gitmiş, Laz İbrahim Hoca da beraber olduğu halde Şeyh Esat'ın Erenköy'deki köşkünde kalmıştır.»

«Olayları hülâsa etmek icapederse:

«A — İmam İlyas Hoca'nın Hatip Hafız Cemal, Manifaturacı Osman, Ali Paşaoğlu Ragıp Efendi'lerin yaptıkları toplantılarda ev sahibi Mutaf Süleyman, kahveci çırağı Mustafa, Hatip Cemal, Papuççu Hüseyin oğlu Ali, Laz İbrahim Hoca, Keçilili Süleymen Çavuş, Laz Mehmet Ali Hoca, Manifaturacı Osman, bacanağı Murat Mustafa, Topçu Çavuşu Hüseyin, Ali Paşaoğlu Ragıp, Nalıncı Hasan, Hoca Hakkı ve Hafız Ahmet Efendiler bulunmuşlardır.»

«Bu toplantıların yapıldığı,Mutaf Süleyman'ın çok sarih ikrarı ve bu itirafında bilhassa İmam İlyas Hoca'nın evinde yapılan toplantıda Nalıncı Hasan'ın bulunduğu ve evvelce de Nalıncı'nın buraya gidip gelmekte olduğunu söylemesi ve ikrarı teyideden Nalıncı Hasan'ın:

«— Bir defa değil, def'atle, hattâ Horozköy köylülerinin Laz İbrahim Hoca'yı, İlyas Hoca'nın evinde ziyarete geldiklerini günlerde de hazır bulundum!» demek suretiyle verdiği ifade ve İzmir'de oturan Laz Hoca Mehmet Ali Efendi'nin Laz İbrahim'le beraber Manisa'ya gittiklerini, İmam İlyas Hoca'ya misafir olduklarını ve orada zikri geçen şahıslarla beraber aralarında görüştüklerini ve manifaturacı Osman, Ali Paşaoğlu Ragıp, Hatip Hafız Cemal Efendilerin evlerinde toplantılar

yapıldığını, fakat bu toplantılarda tarikatin dinî mahiyetinden bahsedildiğini ve başka bir şey konuşulmadığını, yalnız Laz İbrahim Hoca'nın Cemaate hitaben zikirleri gizli yapmalarını Şeyh Esat'ın irade buyurmuş olduğunu açıkça söylemesi ve manifaturacı Osman'ın bacanağı Murat'ın aynı mahiyetteki ikrarı ve İmam İlyas'ın bu toplantıların yapıldığına, Nakşibendî tarikatine mensup bulunduğuna ve Şeyh Esat'ın İstanbul'da Erenköy'deki köşkünde ziyaret etmiş olduğuna ve Pabuççu Hüseyin oğlu Ali'nin ve Hoca Hakkı Efendi'nin, Ali Paşaoğlu Ragıp ve kahveci çırağı Mustafa Efendilerin vaki ifadeleri ve manifaturacı Osman'ın istintaktaki çok açık ve sarih ikrarı ve en nihayet Laz İbrahim Hoca'nın şeriat yolunda dikkate şayan sarih ikrarı ve diğerlerinin tevilli ifadeleriyleanlaşılmaktadır.»

«B — Manisa'daki toplantı mahallerinden birisi olan Tevfikiye mahallesinden Katmerci Hasan Hüseyin oğlu Mehmet'in evinde yapılan gizli toplantıda aynı şahıslar hazır bulunmakla beraber Lütfî Dede'nin Halil ile, gene Nalıncı Hasan'da bu toplantıya katılmışlardır. Bu husus da kendi ifadeleri ve şahadetlerle açık olarak meydana çıkmaktadır.»

«C — Menemen hadisesinden dört - beş ay evvel sanıklardan Hafız Müezzin Mehmet Efendi'nin (İdama mahkum olup asılanlar arasındadır). Vaka günü minareye çıkıp silah atan ve Mehdî'nin gelecekleri söylediği (70.000 kişiyi gözleyen , yobaz) Giritli maktul Mehmet'i Mehdî olup olmadığını anlamak için imtihana çekmek üzere, kendi dervişleri olan sanıklardan Fırıncı Mustafa oğlu Ahmet (beraat etmiştir). Tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Ethem (bir yıl ağır hapis cezasına mahkûm olmuştur.) Çulha Mehmet Çavuş ve Kurabiyeci Ahmet oğlu Hacı'yı davet ederek Giritli Mehmet'i imtihan etmiştir. Bunu sanıklardan ve hâdisenin elebaşılarından Emrullah oğlu Mehmet Emin (idama mahkûm edilip asılanlar arasındadır) ve Ali oğlu Hasan (on beş sene ağır hapis cezasına mahkûm edilmiştir) ifadelerinde sarahatle söylemektedirler.

«Pek dikkate şayan olan bu toplantıların ve Emrullah oğlu Mehmet Emin, Küçük Hasan (idama mahkûm edilmişse de yaşının küçüklüğü yüzünden ölüm cezası ağır hapis cezasına çevrilmiştir) ve Nalıncı Hasan'ın ikrar ve itiraflarının tarz ve şekillerine ve Mehdî'nin imtihanı ile gizli toplantıları anlatan diğer sanıkların ifadelerine göre:

«1 — Bu toplantılarda hazır bululunan sanıklar arasında Menemen Vakasını hazırlayana faiilerin son içtimagâhı olan Tatlıcı Hüseyin'in evinde bulunan kahveci çırağı Mustafa, Topçu Çavuşu Hüseyin, Keçilili Süleyman Çavuş ve bilhassa Nalıncı Hasan'ın (bunların hepsi idama mahkûm olmuş, yalnız içlerinden ikisi yaş haddi yüzünden asılmayıp cezaları ağır hapse çevrilmiştir) bulunmaları;

«2 — Bunlardan Hatip Hafız Cemal Efendi'nin (idama mahkûm olup asılmıştır) Manise'da Laz İbrahim Hoca'nın vekili olduğunu Nalıncı Hasana'a söylemiş olması;

«3 — Toplantılarda hazır bulunan sanık Şeyh Hakkı Hoca'nın (beraat etmiştir) hâdisede teşviki olduğunu başlıca faillerden ve sanıklardan Emrullah oğlu Mehmet Emin tarafından ifade edilmesi;

«4— Nalıncı Hasan'ın Basmacı (manifaturacı) Osman ile (bu da idama mahkûm edilip asılanlar arasındadır) on gün kadar Şeyh Esat'ın Erenköy'deki köşkünde kalmış olduklarının anlaşılmış ve bu suretle Basmacı Osman'ın Nalıncı Hasan'ı köşke götürmüş olduğunun tahakkuk eylemesi;

«5 — Bütün Menemen vakası faillerinin, istisnasız, bu hâdisede sanık hocaların alâkalı bulunduklarını, ağız birliği ile beyan etmeleri;

«6 — Toplantılardan sonra Laz İbrahim Hoca, Laz Hoca Mehmet Ali, İmam İlyas ve Ali Paşaoğlu Ragıp Efendilerle Horozköy'de ve Muradiye'ye kadar gitmeleri;

«7 — Her toplantıda muayyen şahısların hazır bulunmaları;

«8 — Hepsinin aynı tarikata mensup bulunmaları ve zikri beraber ve gizli yapmaları;

«9 — Sanık Hoca Hoca Hafız Mehmet Efendi tarafından Giritli Mehmet'in Mehdîlik imtihanının yapılması ve bu suretle de hâdisenin hocalarla alâkası olduğunun anlaşılması;

«10 — Sanıklardan bilhassa manifaturacı Osman'ın sık sık İstanbul'a Erenköy'e gidereke Şeyh Esat'la temas etmesi;

«11 — Tarikatin gayesi, hükümeti yıkmak, eskisi gibi tekkeleri açıp alenî zikir yapmaktan ve saltanat idaresini geri getirmekten ibaret olduğunun sanıklar tarafından müttefikan beyan olunması;

«12 — Nalıncı Hasan, İstanbul'da Şeyh Esat'ın köşkünde iken, bir gün Şeyh Esat'ın oğlu Mehmet Ali ve Laz İbrahim Hoca'nın yanına bir mebus gelerek bir aralık kendisini dışarı çıkardıklarını ve konuş-

tukları kapı aralığından dinlediğinde padişahın ve sultanların avdetlerini konuştuklarını işitmiş olduğunun Hasan tarafından ifade edilmiş olması;

«13 — Gene Laz İbrahim Hoca Horozköy'de inşa ettirdiği camide tarikat mensuplarına yaptığı bir vaazda yeniliğin, asrîliğin aleyhinde konuşmuş olması;

«14 — Ve gene Laz İbrahim Horozköy'de tarikata intisap ettirmek istediği Recep Halil oğlu Bekir Çavuş'a: «Gel, bu tarikata gir, kendini kurtarmış olursun. Aksi takdirde iyi olmaz!..» suretindeki dikkate şayan ve tehditkâr ifadesi;

«15 — Horozköy'den bu taritate intisap edenler arasında daimî surette, «Araplarla sultanlar gelecek!..», «Fes giyeceğiz!..» suretinde dolaşan sözlerin şahitlerin şahadetleriyle sıhhat kesbetmesi ve hassaten bu sözlerin tarikat mensupları arasında konuşulması gibi deliller bize Menemen faciasını doğuran esas faillerin başında Kutbu Âzam denilen Şeyh Esat olduğu halde, oğlu Mehmet Ali ve Laz İbrahim Hoca ve Laz İbrahim'in faaliyet muhitine almış olduğu aynı tarikat mensubu yukarıda isimlerini arz ettiğim sanıklardan mürekkep bir şebeke tarafından yetiştirildiğini maddeten ortaya koymaktadır.»

«Binaenaleyh bu tarikatçiler şebekesi, saydığım şu delillerle âsileri kendi bünyesinde yaratıp ortaya çıkarmıştır. Ayrıca tarikatte takip ettikleri siyasî gaye ve maksatlarını, bu ortaya attıkları âsiler zümresinin mürteciane hareketleriyle pek güzel ifade etmiş bulunmaktadır.»

«Düne kadar, hatta bugün bile her birisine maaş tahsis etmek, vâizlik, imamlık, hatiplik tevcih eylemek ve her birine ilmî bir pâye vermek suretiyle bünyesinde yaşatan ve mazinin kirliliklerini atarak millete iyi bir istikbal hazırlayan genç Cumhuriyet hükümetine karşı bu hocaların hareketleri, tevcih olunmuş bir suikastten başka bir şey değildir.»

«Bu suikast fiilinde azim olmakla suçlandırdığım Şeyh Esat ve oğlu Mehmet Ali ve Laz İbrahim Hoca ve İmam İlyas Hoca ve Rıfat oğlu Mutaf Süleyman Çavuş ve Hatip Cemal ve Hoca Laz Mehmet Ali ve Manifaturacı Osman ve bacanağı Murat Mustafa ve Ali Paşaoğlu Ragıp ve Hoca Hakkı ve Müezzin Hafız Ahmet ve Katırnerci Hasan Hüseyin ve oğlu Mehmet ve Lütfü Dede'nin Halil ve Fırıncı Mustafa oğlu Ahmet ve Tarakçı Hüseyin oğlu İbrahim Ethem ve Çulha Mehmet Çavuş ve Kurabiyece Ahmet oğlu Hasan ve Şeyh Esat ve Laz İbrahim Hoca ile

sıkı teması olduğunu ve Manisa ile Erenköy'deki köşk arasında muhabereyi temin ettiği ve Nalıncı Hasan'ın üzerinde çıkan ve Talât imzasını taşıyan mektuptan Nalıncı Hasan ile teması olduğu anlaşılan Terzi Talât ve Saatçi Hüseyin ve Nalıncı Hasan tarafından Giritli Mehmet'in şeyh olduğu söylenen ve maktul Giritli Mehmet'in üzerinde (Ahmet Muhtar) imzalı bir muskası çıkan ve Alaşehir'den Manisa'ya geldiğinde uzun müddet Mehdî'nin evinde misafir kalmış olduğu anlaşılan Alaşehir Şeyhi Ahmet Muhtar ve gene Şeyh Esat ve Laz İbrahim ile teması olduğu ve bunların siyasî maksatlarının husulüne çalıştığı Laz İbrahim Hoca'nın Menemen'e gelirken kendisine yazdığı dikkate şayan mektupla ve şahitlerin şahadetiyle anlaşılan Manisa'nın Rahmanlı karyesinden Hacı Ali Osman oğlu ve Akhisar Şeyhi Hacı Halil Efendi oğlu Hacı Hüseyin Fehmi'nin kendisine yazdığı mektuptan teşkilâta dahil bulunduğu anlaşılan Şeyh Hacı Hilmi'nin hareketleri Türk Ceza Kanununun 146. maddesine ve diğer sanıklardan olup yalnız tarikate mensup oldukları anlaşılan Hasan oğlu Ayan Mehmet ve Kara Ahmet oğlu Ali ve Mehmet oğlu Ali ve Ak Mehmet oğlu Mehmet ve Ahmet oğlu halil ve Kırlıoğlu Mustafa'nın oğlu Mehmet ve Bektaşikebir Mahallesinden Hatuniye camii Müezzini Hasan oğlu Hasan ve Muradiyeli köyünden Arslan oğlu Şaban ve Çerkezköy'den ömer oğlu Ahmet ve Horozköy'den Sadettin oğlu Nurettin ve Muluh oğlu Halil ve gene Horozköy'den Mustafa Sadi ve gene aynı köyden Abidin oğlu Tahsin ve küçük Osman ve Zana Hasan, Ahmet İbrahim, Necip Mavlût, Ragıp Osman, Haşim Ali Koç ve Midillili Hasan oğlu Ahmet, Yakup Ali ve Sadettin Naşit'in tekkeler ve zaviyelerin kapatılmasına dair olan kanuna muhalefetle tarikate intisap ederek şeyhlik, müritlik, halifelik yaptıkları şehadet, evlerinde çıkan vesikalar ve ikrarları ve zabıt evrakı münderecatı ile anlaşılmışolduğundan bunların hareketi de mezkûr kanunun birinci maddesinin üçüncü fıkrasına uygundur.»

Cümlesi hakkında son tahkikat açılmasına ve muhakemelerinin Menemen Örfî Divanı Harbinde yapılmasına ve aleyhlerinde bir delil edilemeyen sanık Hasan Fehmi ve Nalıncı Hasan'ın karısı ile Mavnacı Hasan'ın men'i muhakemelerine karar verilmesi talep ve iddia olunur efendim.»

31 / 1 / 1931

Divanı Harbi Örfi
Müddeiumumi Muavini
(İmza)

Bundan yirmi yedi yıl evvel, Erenköy'deki saray yavrusu köşkte oturan seksenlik bir şeyhin gizli ve sinsi faaliyetinden kuvvet alıp Manisa'nın ücra bir köyünde gelişen ve Menemen Belediye meydanında patlak vererek Ege bölgesini kana boyamak tehlikesini doğuran bir irtica hadisesinde dikkati çeken en ehemmiyetli nokta (Örfî Harp Divanı Savcılığı tarafından ileri sürülen yukadıraki iddialar dikkatle incelendiği takdirde) şudur: Kara cehalet ve koyu taassuptan faydalanan ve bu sayede zahmetsiz fakat müreffeh bir ömür süren seksenlik bir şeyhin ve onun etrafında toplanmış bir avuç müridinin şaşılacak faaliyetleri, yorulmak bilmeyen gayretleri...

Erbilli bir Şeyh Esat, Manisa Askerî hastanesi imamlığından emekli bir Laz İbrahim Hoca, bir manifaturacı Osman yaşlarına, başlarına, hatta ak sakallarına rağmen, durup dinlenmeden çalışıyorlar, propoganda yapıyorlar, didiniyorlar ve Nakşibendî tarikatini yaymak, Ege bölgesi gibi yurdun nispeten en aydın, en görgülü bir havzasında kanunun kapadığı tekkeleri gizli olarak yeniden faaliyete geçirip bir irtica hareketi tutuşturmak hususunda hiç bir fedakârlıktan çekinmiyorlar ve bu faaliyetlerzehirli meyvelerini vermekte gecikmiyor.

Hatta bunlardan biri Laz İbrahim Hoca Horozköy'de yeni bir cami inşa ettirebilecek kadar himmet ve gayret gösterebiliyor.

Kara irtica, hem de inkılâpların hemen ferdasında, böyle durup dinlenmeden gayret sarf ederken inkılâpçı geçinen, her vesileden faydalanarak şehirlerdeki toplantılarda birbirinden parlak, birbirinden ateşli nutuklar çeken aydınlarımız bu uyandırma faaliyetlerini köylere kadar yayıp, yüzyılların ihmali ile cahil kalmış köylerimizi, köylülerimizi aydınlatmayı bir türlü akıl edemiyorlar.

Bu cihet Menemen irtica hâdisesinden sonra Atatürk merhumun da dikkat nazarını çekmiş, büyük kurtarıcı bu davanın asıl can alacak noktası olan bu ihmale de kendisine has o dahiyâne görüş ve buluşlarıyla parmak basmıştır ki, bunu da eski valilerimizden ve tarih bilginlerimizden emekli vali sayın Fazli Güleç'in bizim de yakın arkadaşımız olan eski bir millet vekili dostuna naklettiği şu olaydan öğreniyoruz.

Rahmetli Ata, Menemen irticaından sonra, İzmir Türkocağında devrin kalburüstü gelen devrimci aydınlarıyla yaptığı bir hasbihalde kendilerinden soruyor:

«— Çocuklar, sizler de ferden ferda, yahut küçük, büyük gruplar

halinde köy köy dolaşıp köylülerimizi inkılâplarımız hakkında aydınlatma lüzumunu hissetmiyorsunuz. Bakın iki - üç mürteci yobaz neler başarabiliyor?

Nâzik bir görünüş altında çok şiddetli, pek ağır bir ihtar, hatta azarlamayı yüzlerine vuran bu soru karşısında berikiler şaşırıyorlar, afallıyorlar. Nihayet içlerinden birisi; ıkına sıkına şu cevabı bulabiliyorlar:

«— Paşam, tahsisatımız yok ki!..»

İlk bakışta çok mâkul, pek mantıkî görünen ve akan suları durdurması gereken bu cevap karşısında Atatürk merhumun gözleri ateşler saçmaya başlıyor ve yıldırım gibi şu çok düşündürücü ve susturucu mukabeledebulunuyor:

«— Köyleri dolaşmak için tahsisatınız mı yokmuş!... Bu tahsisatın nereden ve nasıl sağlanabileceğini Menemen mürtecilerinden Laz İbrahim Hoca'dan, Nalıncı Hasan'dan, Manifaturacı Osman'dan, Sütçü Mehmet'ten öğrenin efendiler!...»

Dört beş satıra sığan fakat koca bir memleket çapında derin bir mana ihtiva eden bu uyandırıcı cevabın üzerinden çeyrek yüz yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen. hâlâ o tahsisat bir türlü bulunamamış olacak ki, daha altı ay evvel Menemen irtica teşebbüsü hareketinin küçük bir tezahürüne bu sefer Bursa'da şahit olduk...

23 Aralık 1958
Cemaleddin Saraçoğlu

KUBİLAY'IN ANNESİ (*)

.....

" Zeynep Hanımı, Karşıyaka'da Alaybey'de Ada sokağında 24 numaralı evinde buldum. (...) Ne söyleyecek, ne soracak, ne konuşacaktım?..

Menemen'de cami avlusundaki taşın üzerinde kanının izlerini gördüğüm oğlu Kubilay için ağlıyordu...

— Ağlama nine, milleti için bile bile ölüme giden Kubilay'ın anasına ağlamamak yaraşır. Kahraman oğlunun ruhu da senden bunu ister, bunu bekler, diyebildim. Ve sustum. Susmasam ben de hıçkıracaktım. Genç zabitin kendi temiz kanıyla boyanmış kesik başı gözümün önüne geldi...

"— Kubilayım bu sene teşrinisanin onbeşinde yirmi dördünü bitirmiş, yirmi beşine girmişti. Kozan'da doğmuştu. Dört sene Aydın'da Yunan işgali zamanında, bir sene Antalya'da, iki sene İzmir'de Karataş mektebinde, bir sene de Bursa'da okudu, muallim oldu. Aydın'da üç sene muallimlik yaptı. Geçen sene askere, evvela İzmir Gaziemir'e gitti, sonra İstanbul'da Harbiye'ye gitti, ihtiyat zabiti oldu. Zabitliğini Menemen'de yapıyordu...

Kubilay her perşembe gelirdi. Teftişleri varmış, iki hafta gelmedi. Sonra bir mektup aldım, bu perşembe geleceğim diyordu. Çok göreceğim gelmişti. Perşembe geçti gelmedi. Merak ettim. Akşamüstü büyük

oğlum işinden dönmüştü, halini beğenmedim. Ne var, ne yok diye sordum. Evvelâ inkar etti. Sonra boynuma sarıldı, yalvardım, söyledi..."

O, şimdi kendisi için karanlık olan dünyasında bir tek emel taşıyor. İçinde volkanların ateş saçtığı kafasında Kubilay'ın hayali yanında bir tek düşüncesi var. Torunu Vedat'ı yanında bulundurmak...

Bir şey söyleyemedim. Telâşla elini öperek kendimi sokağa attım. Artık irademe hâmim değildim; ben de yüksek sesle ağlamaya başlayacaktım..."

H. M.

.....

(*) Kitabımın ilk kez (40. yıldönümü 1970) Ankara'da yayınından sonra Kubilay'la ilgili araştırmalarımı sürdürdüm. Bu arada Kubilay'ın annesini o zaman ziyaret eden bir gazetecinin yazısının Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış olduğunu da öğrendim. Gazete'nin arşivinden sözü geçen yazıyı buldum. 24.1.1931 günlü uzunca yazıyı (yazarı H. M.) yalnızca kısaltarak yeni bir basıda okurlara sunmayı düşündüm; çoktan rahmete kavuşmuş olan bu şehit anasının aziz anısına saygı duyarak...

K. Ü.

KUBİLAY'IN OĞLU KONUŞUYOR ... (*)

Menemen'de Kubilay ile arkadaşlığım sıralarında, onun (Vedat Aktuğ) adında birbuçuk yaşlarında bir oğlunun bulunduğunu ilk günlerde öğrenmiştik. Kendisi Yedek Subay Okulundan sonra, Menemen 43. Piyade Alayına geldiğinden beri kışlada kalıyordu. Kışlada görevli ve nöbetçi olmadığı zamanlar —daha çok geceleri— öğretmen arkadaşlarla buluşmayı, o zamanlar Türkocağı'nda sık sık yapılan toplantılara ve sohbetlere katılmayı çok severdi. Kimi zaman Türkocağı salonunun bir köşesinde yalnızken onun bir fotoğrafla başbaşa kaldığını görenler olmuştur. Bu fotoğraf, oğlu küçük Vedat'ın fotoğrafıydı...

Kubilay, oğlu Vedat'ı çok sevdiğini onun özlemi içinde yaşadığını kendisine özgü davranışlarla ve içli sözlerle belli eder; henüz çocuğu olmayanlarla şakalaşır; çocuk sevgisine bağlı duygularıyla çevresindekileri de etkisi altında bırakırdı. Bu, onun iyi bilinen bir yönüdür.

O günlerin arkadaşlık anılarından sonra aradan nice yıllar geçti... Acaba küçük Vedat ne olmuştu? Neredeydi ve ne yapıyordu? onun elinden tutanlar olmuş muydu? Okutulması, yetiştirilmesi için neler düşünülmüş, neler yapılabilmişti? Yoksa, babasının anıları gibi onun varlığı zamanın ve olayların hızlı akışı içinde silinip gitmiş miydi?

.....

(*) Vedat Aktuğ Kubilay ile konuşan, kitabın yazarı Kemal Üstün'dür.

Bu kitabın hazırlığına başlarken, babasının elinde fotoğraflarını gördüğüm Küçük Vedat'ı - şimdi kırk'ını aşmış oğlu Vedat'ı- düşündüm; zaman zaman düşünüp andığım gibi... Daha önceki aramalarımla onun Nazilli'de yerleştiğini ve Belediye Zabıta Memurluğu yaptığını öğrenmiştim. Kitapla ilgili çalışmalarım ve derlemelerim arasında Nazilli'ye giderek kendisiyle tanışmayı, görüşmeyi; yaşam öyküsünü dinlemeyi; babasıyla ilgili duygu ve düşüncelerini öğrenerek bu kitaba katmayı —geç de olsa— ödenmesi gereken bir borç sayıyordum.

Bir bayramertesi (24 Nisan 1969) perşembe günü, uzaklarda kalmış anıların etkisiyle üzüntülü, düşünceli ve daha çok heyecanlı bir yolculuktan sonra Nazilli'de otobüsten indim. O gün Nazilli'nin pazarı imiş; çevreden pazara gelen köylülerin kalabalığı vardı her yanda... Belediye binasını sordum birisine. İşaretle gösterdiği yönde görünen bir binaya doğru yürürken olağanüstü bir duygu içinde adeta bunalır gibiydim... Kimbilir onunla nasıl karşılacaktım? Oğlunun yüzünde babasının çizgilerini, mimiklerini, bakışlarını arayacak; sesinde ondan yankılar duyabilecek miydim? İçim içime sığar gibi değildi...

Kalabalık arasından geçerken çevrede resmî giyimli belediye zabıta memurlarıyla da karşılaşıyor ve «O mu?» diye onu arıyordum, buğulu bakışlarla.. Hayır, hiç biri o değildi; ondan bir çizgi, bir ışık göremiyor, sezemiyordum ki! Hızlı adımlarla yaklaştım Belediye binasına . Temiz ve bakımlı bir yapı. Kapıdan girerken rastlayıp sorduğum memur: «— Biraz önce buradaydı, pazar yerinde görevdedir. Buyurun oturun, biz haber verelim k endisine» dediler. Daha binan giriş bölümünde iken: «— İşte geliyor, şu karşıdan gelen Vedat Kubilay'dır» diye gösterdiler. Ve merdivenleri çıkarak bize yaklaşınca da «Bak, İstanbul'dan geliyor, babanızın arkadaşı imiş, seni arıyor» diyerek bizi tanıştırıverdiler hemen. Bu tanışma anında neler duyup düşündüğümü yeniden anımsamak ve anlatabilmek kolay olmasa gerek...

.....

Şimdi onunla belediye binasına yakın bahçenin bir köşesinde karşı karşıyayız. Bir süre ikimiz de susuyoruz. Ben Nazilli'ye geliş amacımı ve bazı sorularının bulunduğunu, yanıt verme isteğinde olup olmadığını açıklıyorum.

«— Elbette, memnuniyetle» diyor. Ve ilk sorumu soruyorum:

• Babanızın bir arkadaşıyla karşılaştığınız şu anda neler hissediyorsunuz? Şimdiye kadar başka arkadaşlarıyla da görüştünüz mü?

«— Babamın arkadaşı olduğunuzu ve hele o zaman Menemen'de bulunduğunuzu öğrenince doğrusu çok heyecanlandım; karışık bir duygu içindeyim. Zaman zaman babamı tanıyanlarla karşılaştım, konuştum. Ama, o zamanlar babamla arkadaşlık eden, hatta son gecesini Türkocağı'nda onunla beraber geçiren bu derece yakın anıları olan kimse ile görüşmüş değilim.»

• Bilindiği gibi, babanız şehit düştüğünde siz annenizin yanında çok küçüktünüz. Ondan sonraki yaşamınızı kısaca anlatır mısınız?

«— İlkokulu Bandırma'da bitirdikten sonra Ortaokula girdim. Fakat Ortaokulu tamamlayamadan hayata atılmak zorunda kaldım. Sıkıntılı günlerimiz oldu. Daha sonra Almanya'ya gittim, orada iki yıldan fazla çalıştım ve yurda döndüm. Çeşitli işlerde çalıştım, şimdi gördüğünüz gibi Belediye Zabıta Memurluğu görevinde hizmet ediyor ve halatımı sürdürüyorum. Artık burada yerleştim. Evliyim, üç oğlum ve bir kızım var. Kızım Ortaokul'a devam ediyor. Çocuklarımı elimden geldiğimce iyi yetiştirmeye çalışacağım.»

• Babanız için yazılanlardan hangilerini biliyorsunuz? Bunlardan hangilerini okudunuz?

«— Babam için yayınlanan kitaplardan bazıları bende var. Yıldönümlerinde gazetelerde, dergilerde çıkan yazıları kesip saklıyorum bir dosyada.»

• Babanızın bende bulunan ve şimdiye kadar hiç bir yerde yayımlanmamış olan bir fotoğrafını İstanbul'a dönünce büyüttürüp size göndereceğim, derlediğiniz hatıralar arasına korsunuz. O fotoğrafı hazırlamakta olduğum kitaba da koyacağım.

«— Çok sevindirmiş olursunuz beni.»

• Ortaokulu niçin bıraktınız? okusaydınız ne olmayı isterdiniz?

«— Şartlar uygun düşmedi.. Hayata atılmam gerekti. Bana yol gösterenler, elimden tutanlar da olmadı diyebilirim. Eğer okusaydım babamın mesleğini, öğretmenliği seçerdim.»

• Babanızın ölüm yıldönümlerinde ya da başka zamanlarda Menemen'e gidiyor musunuz? Sizi anma günlerine, toplantılara çağırıyor lar mı?

«— Gidiyorum.Fakat eskiden olduğu gibi değil, ilgi azaldı. Menemen'e gidip döndüğüm günler daha çok üzülüyorum. Çünkü eskisi gibi anma törenleri yapılmıyor artık.»

• Sizce bu ilgisizliğin nedeni nedir?

«— Esaslı bir yaraya dokundunuz. Babam unutturulmak isteniyor. Hatta üzüntü verici yayınlar bile yapılıyor Gericilik hareketlerini ve olayları hepimiz görüyor ve biliyoruz. Geçen Bayram izinli olarak Kütahya'ya annemin yanına gitmiştim. Bayram sabahı camiye gittim. Namazdan sonra vaiz halkı ayırıcı, birbirine düşmanlık güdücü manada bir takım konuşmalar yaptı uzun uzun.. Doğrusu gittiğime gideceğime pişman oldum.»

• Gelecek yıl, 1970, babanızın 40. ölüm yıldönümüdür. Onun anısı için bir kitap hazırladığını söylemiştim. Siz de bir yazı yazmak ister misiniz? Böyle bir yazı için neler düşünür ve nasıl bir başlık seçersiniz?

«— Babamın anlatıldığı bir kitapta benim de bir yazımın bulunmasını elbet isterim. Sizin bu teklifiniz benim için iyi bir fırsattır. Ama böyle bir yazıyı size daha sonra gönderebilirim. Yazımın başlığını beraber düşünüp kararlıştırmada bana yardım edersiniz değil mi?»

• Önümüzdeki ay yazınızı bekliyorum. Yazıyı bu konuşma notlarıyla birlikte kitaba koyacağım. Kitap yayımlanınca, 23 aralık 1970'ten önce size de yakınlarınıza verilmek üzere yeteri kadar postalayacağım.

.....

O günün akşamı İzmir'e dönmek üzere Nazilli'den ayrılırken, kaç kez babasının elinde fotoğrafını gördüğüm Vedat Aktuğ'u —yıllar sonra da olsa— ziyaret etmiş bulunmanın ferahlığını duyuyor, ezikliğinden kurtuluyordum; arkadaşımın anısına bağlı bir ödevi yerine getirebilmiştim, diye .

İstanbul'a dönüş yolculuğu hep bu duygular, düşünceler içinde geçti...

" BABAM KUBİLAY "

"Babam Mustafa Fehmi Kubilay, 23 aralık 1930'da Menemen'de şehit düştüğü zaman ben heniz 18 aylık bir bebekmişim. Sevgili babamı tanıyabilecek bir çağda olmadığım ve onu bir defacık bile göremediğim için üzgünüm. Ama artık babamı herkes gibi ben de tanıyorum. O, devrim uğruna çekinmeden baş veren bir öğretmendir. Böyle bir babanın oğlu olduğum için kıvanç duyuyorum...

Annemden ve akrabalarımdan edindiğim bilgilere göre, babam 1906 yılında Kozan'da doğmuş ve sonradan ailesiyle birlikte İzmir'e yerleşmişlerdir. Öğretmen okulunu Bursa'da bitirmiş, öğretmenliğe Aydın'da başlamıştır. Annemle tanışmaları ve evlenmeleri Aydın'da olmuştur.

Babam Menemen'de askerlik görevini yapmakta iken, 23 aralık 1930 sabahı Menemen'e gelen ve kendilerine Mehdî süsü vererek Belediye Meydanında halkı isyana çağıran cahil yobazların karşısına dikildiği ve hareketlerine engel olduğu sırada yobazlar tarafından hainice şehit edilmiştir. Hainler her zaman olduğu gibi cezalarını bulmuşlardır.

Babam ve şehit iki bekçi , Atatürk Gençliğinin birer örneği olarak tarihte ve yaşayanların gönüllerinde yaşıyorlar... Gerektiğinde, ben de babama lâyık bir evlat olarak, canımı vermekten çekinmeyeceğim.»

Vedat Aktuğ Kubilay
19 Mayıs 1969

... Ve 1970'ler

1930'da Türkiye Cumhuriyeti yedi yaşında idi. Tarihsel açıdan, yüzyıllık bir ölçü çizgisinin yarısına gelmiş sayılırız bugün. Cumhuriyetin 10. yıldönümünde Türklüğümüzün mutluluğunu duya duya aydınlığa ve geleceğe bakıyorduk; birdik, beraberdik ve umutluyduk...

Yıllar geçiyor, dünya değişiyor ve değişmelere ayak uydurmak gerekiyordu. Bazen hızlı, bazen yavaş, bazen daha yavaş yürüdük önümüzde açılan yollarda... ve sonra durakladık, geriledik, gerilerine bile düştük akıp giden yılların... Hâlâ halkımızın yarısı okuryazarlıktan yoksundur; hâlâ köylü-kentli milyonlarca çocuğumuz okulsuzdur. Umduğumuz düzeye ulaşamamanın acılarını duyuyoruz...

İleri ülkeler yirminci yüzyılın ikinci yarısında uzay çağına girdiler. Bizde ise tersine, ortaçağa yöneliş heveslileri türemektedir. Yine ümmetçi haykırışlar yine tekbir sesleri geliyor sokaklardan; aldatılmış kalabalıklardan... Yine bir takım ilkel oyunlara başvuruluyor layik Türkiye'de... Layikliği «dinsizlik» biçiminde gösteren «kara-aydın»ların ve «çıkarcı» çevrelerin baskısı artıkça artıyor, yıldan yıla, günden güne... Toplumun yaşantılarında Atatürk ve devrim düşmanlığı gizli-açık görülebiliyor. «Atatürkçüyum!» diyen bazı aydın geçinenlerin davranışlarındaki çelişkiler, içtensizlikler ve çıkar hesapları artık gözle görülecek kadar belirgin hale geliyor. Politika-din elele ve içiçedir. Çıkarlar her şeyin üstünde tutulmaktadır. «Hergün bir 31 Mart yaşıyoruz!...» sözü, son yılların gericilik olaylarını niteleyen ve gerçekleri dile getiren yerinde bir deyiş olarak anımsanacaktır.

1970'te «Kuran Kursu» adlı onbinlerce çağdışı «Mahalle mektebi» ile sayıları öbür okullarımızdan daha hızlı artan ve devlet bütçesiyle beslenen «medrese özentili» okullar Türkiye Cumhuriyeti'nin layik «Milli Eğitim» tablosunda görünüyor... Fakat bu okullara değer verir görünen hiç bir politikacının çocuğu sözü edilen okullarda görünmüyor! Aralarında «Aydın din adamı yetiştirme» amacına bağlı kalanların varlığı ya da bu amaca yönelmiş iyi niyetli çabaların bulunuşu, tablodaki karanlık görüntüleri aydınlatmaktan çok uzak. Dinsel inanışlar ve davranışlar, kendine özgü «bireysellik» amacını yitirmiş; çıkarcıların toplu haraketlere dönük birer aracı haline gelmiştir. (Volkan) benzeri gerici yayınlar ve onların çıkarcı yazarları «güya vicdan ve iman özgürlüğü» adına sürekli kışkırtmalarıyla «Hergün bir 31 Mart» özlemi ve çabası içindedirler. Açıkça «Abdülhamid-i Han», «Ümmetçilik» ve «Tarikatçılık» eğilimleri ve övgüleriyle her gün yeni bir 31 Mart'a sürükle-

miyor muyuz? Kayseri, Konya ve cenaze namazı olaylarının, Kanlı Pazar'ın cihat çağrılı daha başka yaşanmış olayların Menemen Olayı'ndan ne farkı vardır?

1930'da bir sabah, altı yobaz Menemen'de bir camiye girerek ibadette bulunanları cihada, şeriat bayrağı altında toplanmaya çağırmışlardı. Günümüzde ise; layik devletin aylıklı din görevlileri camilerin içinde-dışında ve her yerde Atatürk'e dil uzatmakta, pervasızca devrim düşmanlığı yapmakta; akıl ve bilim dışı hurafelerle dolu vaazlarını dinletmekte; «toplu namaz»lardan sonra miting alanlarında tekbirler getirerek gösterilere girişebilmektedirler. Bu yoldacinayetler işlenmekte, şehitler verilmektedir...

Dün böylesi saldırılara «irtica» deniyor. Cumhuriyeti ve devrimleri kollayan önlemler hemen alınabiliyordu. Bugün «vicdan hürriyeti (!)», «halkın galeyanı (!)», ya da «basit zabıta vakası (!)» gibi uydurma adlar takılarak, yorumlar yapılarak olaylara ve saldırılara göz yumuluyor, hatta destekleniyor; suçlular bulunamıyor... Ve de asayişin yerinde olduğu iler sürülebiliyor!..

Olaylara başka açılardan da bakmak gerek: «Gâvur icadı» diye matbaayı ve tüm yenilikleri «günah» sayan ve yüzyıllar boyu yeniliklere karşı çıkan kimi din adamları, bugün, minareye çıkma zahmetinden kurtulmak için şerefelere hoparlörler bağlayarak cami içinden ezan okumayı, uzaklara seslenmeyi daha yeğ tutuyorlar. Bu yüzden, elektrik girmeyen köylere bile akü'lü hoparlörler girdi! Ama aynı din görevlileri —yine çıkarlarının hesabı içinde— Mevlit'in plaktan yada teypten okunmasına, «dinsel saldırı» yönünden izin vermiyor. «Günaydın»lar bile Selâmünaleyküm»lere dönüştürülüyor!...

Türkçe okunan ezanın Arapçaya çevrilmesi ise, kimi politikacıların ve gerici çevrelerin işbirliğinden başka bir anlam taşır mı?..

Dün çıkarları uğruna: «Siz isterseniz hilafeti bile geri getirirsiniz» diyen, bazı çevrelere yaranmak için gerici davranışlardan çekinmeyen; yaşantılarında ahlak değerlerini hiçe sayan politikacılar görmüştük. Günümüz ortamında ise «Cenab-ı Hak»lı, «Besmele»li deyimlerle kalabalıklara seslenen politikacılar tanıyoruz... Dini politikadan, politikayı dinden ayırmadıkça Türk Ulusunun bütünlüğü sağlanamaz, huzura kavuşması düşünülemez; irticanın kökü de kazınmaz!...

Layiklik ilkesi (*)

1946'lardan bu yana —çok partili döneme geçişten sonra— «politik renkli yorumlar» ve ödünler nedeniyle layiklik ilkesi çok zedelenmiş ve çok yara almıştır. Layiklik anlayışını zedeleyen her yorum ve her davranış, önceleri politik çevrelerden gelmiş, gericilik tohumları bol bol ekilerek bazı çevreler zorla uyarılmıştır. Öyle ki layiklik üzerine yapılan her politik tartışma ve eleştiri. irtica için açık bir çağrı olmuştur. Atatürk'ün büstlerine ve heykellerine yapılan saldırılar, daha çok layiklik tartışmalarının sürüp gittiği dönemlere rastlar. Tarihsel sorumluluk, özel ve kişisel çıkarlarını her değerin üstünde gören politikacılarındır.

27 Mayıs 1960 Devrimi ile Atatürk Devrimleri ve ilkeleri, 1946 öncesi değerlerine yeniden kavuşmuş, yeni atılımlara dönük bir ruh ve anlam kazanmıştı. Fakat kısa bir süre sonra ortam —benzer nedenler etkisiyle— yine çarpık yönlere sürüklenmiştir, sürüklenmektedir...

Günümüzün çıkarcı politikacıları, başarılarını dinsel eğilimli gösterilerde ya da öyle görünmede arıyorlar. Bu yüzdendir ki, bugün gericiler dünden daha azgın görünmektedirler...

Ancak!

Yine bugün; Cumhuriyeti ve tüm devrimleri kollayan anayasal kuruluşlarımız, Atatürkçü bir ordumuz, Atatürk'ün emanetine sahip aydınlarımız ve gençliğimiz var, diyoruz...

(*) Yabancı kökenli "laik" sözcüğü, dilimizin ses yapısına uygunluğu açısından TÜRKÇE SÖZLÜK'te gösterildiği gibi "layik" olarak da yazılmaktadır

DERLEMELER

Özellikle son yıllarda yoğunlaşan gericilik davranışları karşısında bilim adamlarımız ve yazarlarımız düşüncelerini, görüşlerini, kaygılarını basın yoluyla kamuoyuna duyurmuşlar ve layiklikle bağdaşmayan, layikliğe ters düşen bir gidişin çıkarcı politika çevrelerinden kaynaklandığını belirtmektedirler. Bunlar arasından Cumhuriyet Gazetesi'nden derlenen yazıları ve kimi bölümlerini konuyla ve yazıldıkları günlerin olgu ve olaylarıyla ilişkileri yönünden kitabımıza almayı yararlı görüyoruz.

Yazılanlar, uyarı görevlerini yerine getirmektedir.

"KÂBUSTAN SELAMETE ÇIKILACAK YOL" (1)

.....

«Onbeş güne yakın zamandır yurt dışında idim. Böyle kısa bir aralıkta bir memleket ne ölçüde yıpranabilir ki?...

Bir de geldim, korkunç tabiat afetlerinin yapabileceğinden daha çok daha büyük yıkılmalar olmuş.

---

(1) Prof. Bülend Nuri ESEN, 26 eylül 1968.

Vaizini biri, «Hilâfetin gelmesi şarttır» demiş, layik Hukuk devletini, yani meşru devlet ana düzenini savunan devrimci, ilerici, adı yurt dışına taşmış bir aziz Anayasa Profesörüne (Satılmış! Uşak!) ulumaları ile saldırınış. Bir mitingde Arapça yazılı dualar dağıtılmış. Hükümet Başkanı tekbirler arasında yeni bir İmam-Hatip Okulu'nun temelini atmış. Biri Şeyh Sait'in yolunda kavgaya devamdan söz etmiş.

Bu, 1968 yılının eylül ayı sonunda Türkiye Cumhuriyeti 'dir. O Türkiye ki, devlet olarak varlığı, hayatı ve yaşamada devamı (Layik) olmasına ve öyle kalmasına bağlıdır.

«Türkiye'de fert, layik olmak zorunda değildir. Devlet layik olacaktır. Devleti temsil eden Devlet Başkanı, Vali, Elçi; Devleti yöneten Yürütme organı mensupları ve bütün kamu hizmetlileri layik olmak zorundadırlar. Anayasa'nın 119. maddesinin anlamı budur. Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı ve onun bütün memurları, Hazineden para alan tekmil elemanları layik olmaya mecburdurlar.

Türkiye'de (Layik Devletin Sınırları) diye bir problem yoktur ve olamaz. Çünkü, Türkiye Devleti layik olmadıkça Türkiye Devleti diye bir şey olmayacaktır. Türkiye'de sınırları çizilmek gereken layiklik değil, dindir. Dinin sınırları layik devlete hiç bir surette gölge düşürmeyecek biçimde ve ölçüde çizilmek gerekir.

Türkiye'yi mutlaka ve muhakkak layik bir Devlet olarak yaşatacağız. Zıddını düşünenler varsa bizden değildirler. Diyeceklerine kulak asmayınız. Sözüm ona hürriyet namına cinayetler işlenmesine fırsat vermeyiniz. Gerçek hürriyet layik bir Hukuk Devleti olması zarurî bulunan Türkiye Cumhuriyetinde yeşerebilir. Bunun dışında yalnız anarşi, yalnız zulüm vardır.»

« KUR'AN KURSLARI ve DÜZENLENİŞ AMACI » (2)

.....

«Anayasa : (Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz) diyor. En küçük denetleme bu kurslarda çağdaş bilim ve eğitim esaslarına taban tabana ters bir öğretim yapıldığını ortaya koyabilir. 12 yaşındaki bir çocuğun öğrenme ve ezberleme gücü öldüresiye zorlanmaktadır. Ayrıca bu yuvalar, Kur'an öğretiminden başka amaçlarla da körpe Türk beyinlerinin örselendiğiyerlerdir.

1950'de, acele tel emirleriyle Ramazana yetiştirilen Arapça ezan da, artık dönüşün başladığına, meydanın boş olduğuna işarettir. Yirmi yıldır devam eden saldırı işte böyle başlatılmıştır.

Ancak , dinci geçinen zenginin ya da politikacının çocukları bu kurslarda okumaz. Bu kurslar, özellikle (milletin unsuru aslisi efendimiz) köylü çocuklarıyla doludur. Çoğu kısa yoldan ekmeğe kavuşmak umudu ile avlanmış fukara çocuklarıdır. Ne acıdır ki, devlet bunların %1'ne bile pozitif yolda yükselme ve okuma olanağını açamamıştır.

Nurculuk ve Süleymancılık, yönetimi ele geçirmek için idare katlarında da çekişme halindedirler. Müslümanlıkta sözde ayrılık (tefrika) yoktur, ama, bu iki akım dişe diş savaşmaktadırlar.

Buna karşılık, ayrılıkları bir noktada silinmekte, her ikisi de Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesindeki (özgür birmillet ve Türk olma) düşüncesine düşmanlıkta birleşmektedirler. Bu düşüncenin çekirdeği ATATÜRK olduğuna göre ikisi de Atatürk düşmanıdır.»

---

(2) Dr. Ziya ERSAY, 24 Şubat 1969.

« CAMİLER ve MEMLEKET» (3)

«Bugün dahi memleketimizde mevcut ve sayıları elli binin üstünde bulunan din adamlarının yüzde doksan beşinin henüz okuma yazma bilmeyecek kadar cahil durumda olduklarını yetkili ağızlardan öğrenmekteyiz. Geri kalan «okuma - yazma bilir)ler arasında çok büyük bir çoğunluğunun yine büyük bir kısmı ilkokul seviyesini aşmayan bilgilerle «mücehhez» olarak, diğer bir kısmı ise İslâm'da şeriatı katılaştırıp donduran ve içtihad kapılarını kapatan ve bu suretle İslâmın her türlü gelişmeden yoksun kalmasına vesile olan Gazzali Okulu zihniyetinin temsilcisi görünüşleriyle ve fakat her ikisi de aynı fanatik davranışlarla bu toplumu bâtıl itikat ve hurafeler devrinin karanlıklarında tutmaya sanki kararlıdırlar.

Caiz değildir diye, Kur'anı ve ezanı Türkçe okutmayan, ve başta Medenî Kanun olmak üzere bu ülkeyi çağdaş medeniyet seviyesine götürecek Atatürk kanunlarını çöl kanunlariyle değiştirmeye niyetli bu kişiler Türk toplumunun kaderini çizme hevesindedirler.

«Bir tarafta din adamları, okumuşu ve okumamışı , dahil birbirleriyle yarışırcasına camilerde ve her yerde, nefes almadan Atatürk'e ve Atatürk devrimlerine ve layik Cumhuriyetine saldırırlar, küfürler ederler, milleti bölücü ve kana teşvik edici konuşma yaparlar ve tahriklerin en çeşitlisini sürdürürler, protesto namazı kıldırırlar...»

«İnsan ürküyor doğrusu.»

« GİDİŞ NEREYE» (4)

.....

«Kara kuvvetin, geriliğin tarihimizde bu milletin başına nasıl belâ olduğu meydandadır. Üçüncü Selim'in reformuna karşı müfsit Köse Paşanın Topal müftüsü ile birleşerek Kabakçı Mustafa irticaını hazırlaması, yakın tarihimizdeki Menemen Hadisesi, Konya ve Kanlı PazarOlayları geçmişimizde

---

(3) Prof. Dr. İlhan ARSEL, 25 şubat 1969.

(4) Fehmi Erdoğan, 26 mayıs 1969

kara birer sayfadır. Yakın günlerdeki olaylar, gittikçe güçlenen ileri sağcılığın utanç veren örnekleridir. Bu gelişmeler göstermiştir ki, Atatürk'ten gençliğe emanet olarak verilen ilericilik ve devrimcilik tehlikeye düşürülme ile karşı karşıyadır.

Yurdun dört bir yanında eski medreselerin yerini Kur'an kurslarının alması, işte bu geriliklere yığınak olan çöreklenmelerdir. Buralarda masum köylü çocuklarının zihinlerine, şeriatçılık yerleştirilmekte, kara düşünceli babalar tarafından yavrularının geleceğine kendi kara ve aksak düşünceleri hediye etmek hatasında bulunulmaktadır. Böylece Atatürk aleyhtarlığı ile bu saf yavruların beyinleri, yıkanarak yenilik ve ilerilik hamleleri çapraz ateşe alınmaktadır.»

« DİN ADAMININ CEHALETİ » (5)

.....

«Bin yıldır bu milleti beşeriyetin ne büyük yalanlarıyla, en bayağı safsatalarıyla aldatan bir sınıf din adamı var ki, bir türlü kurtulmadıkları ve bu gidişle hiç kurtulamayacakları bir bilgisizliğin acısını ve kefaretini Türk'e sadece kötülük etmekle çıkarmaktan adeta zevk alırlar. Tanrıyı kendilerine paravana yapıp yüzyıllar boyunca Türk'ün karşısına olmayacak yasaklarla çıkmışlar, onun düşünce hürriyetini yok etmişler ve haysiyetli bir insan gibi serbestçe ve hür olarak düşünmesine ve kendi hayatını bizzat düzenlemesine engel olmuşlar ve oludukları sürece de Türk'ün kafa gelişmesine set çekmişlerdir. Batının bugün hâlâ «kültürsüz», «barbar» veya «gelişmemiş Türk» damgasını bu milletin alnına vurmasının gerçek sorumlusu olmuşlardır. 1000 yıl boyunca bu toplumun iyiliği ve ilerlemesi için bir tek müspet davranışta bulunmamışlardır. Türk'ün insanca, hür ve haysiyetli bir şekilde yaşayabilmesi için cesaret örneği sayılabilecek ve gericiliğe paydos diyecek bir tek adımı atmamışlardır ve atmak niyetinde de değillerdir.

Vaktiyle nasıl «Gâvur icadıdır» diyerek matbaayı kullandırmamış ve Türk'ün kültür gelişmesine en insafsız, en hain darbeyi indirmiş ve söylelikle onun, yeryüzünde en düşük seviyeli ülkeler arasında yer alması zeminini hazırlamış iseler ve yine nasıl çeşitli devrelerde çeşitli ıslahat hareketlerinin ve

---

(5) Prof. Dr. İlhan ARSEL, 26 eylül 1969.

özellikle Ordunun yeni silahlarla donatılması ve yeni metotlarla yetiştirilmesi gayretlerinin baş düşmanı kesilmiş ve Türk'ün siyasal, sosyal ve kültürel hayatı bakımından olduğu kadar askerî hayatı bakımından da geri ve ilkel kalması ve her sahada başkalarına mağlup düşmesi sonuçlarını hazırlamış iseler, bugün de aynı kara zihniyetle, aynı cehalete ve aynı melanet ile, müspet ilmin karşısına çıkmaktan ve kitleleri aldatmaktan ve gerilere götürmekten çekinmemektedirler.

Tıpkı 1000 yıl boyunca olduğu gibi bugün de «cehalet» din adamımızın en büyük özelliği, bu özellik onu şuursuz davranışlara ve asıl yalana zorluyor. Hele «yalan»; din adamının en kıymetli, ve en etkili silahıdır. O bu silahın ölmezliğinden ve kutsiyetinden emindir. Çünkü karşısında, kendi beyanlarının ve davranışlarının tüm olarak yalana müstenit bulunduğunu haykıracak, suratına vuracak ve onu bilgisizliği nedeniyle, maskaraya çevirecek bir zümre, gerçek aydın bir sınıf henüz yetişmemiştir. Yetişinceye kadar o, saltanatını ve hükmünü sürdürecek, kin ve nefretini yürütecektir. Hep bu silah sayesinde...»

« ÇIKAR YOL » (6)

.....

«Dünyanın hiç bir köşesinde halk, ileri hareketleri başlangıçta sevmemiş, desteklememiştir. Çoğu kez karşı gelmiş, direnmiştir. Halk istemiyor diye, halk yararına bir eylemden geri dönmek, düpedüz halkın çıkarları karşısında olmak demektir.»

«Gazi; kadın haklarını getirirken de, şapkayı giydirirken de, yeni alfabenin kararını verirken de, halka danışmadı; kararı kendisi verdi ve yaptı. Ne var ki, yaptığı işin milletin yararına olduğunu biliyordu. Onun için mırıldanmalar para etmedi. Gazi'nin 40 yıl önce yaptıklarına karşı hırıldanmalar var bugün de. Ne var ki, dünün binlerce «Kubilay»ına karşı, bugünün yüzbinlerce «Kubilay»ı onun devrimlerinin bekçiliğini yapmaktadır.»

---

(6) Şinasi ÖZDENOĞLU, 22 kasım 1969.

.....

«Kubilay bir devrim şehididir.»

«Mürteciler Kubilay'ı öldürdükleri zaman genç öğretmen yirmi dört yaşındaydı. «Şeriat isterük» diye ayaklanan yobazlar, Cumhuriyet devletinin millî eğitiminden geçmemiş cahillerdi. Yedi yaşındaydı Atatürk Cumhuriyeti... Hilafetin kalıntıları, toplumun sırtına lök gibi oturmuştu. Çağdışı inançlarla beyni yıkanmış, müspet ilim'den uzak bilgilerle kafası donanmış yaratıkları suçlarken insafli olmalıyız. Bir insan, çocukluk yaşlarından başlayarak nasıl eğitim görürse öyle yetişir. Şeriat inancı düşünce hücrelerinin herbirine işlemiş bir kişiyi düşününüz! Cumhuriyete düşmanlık onun için bir erdemdir. Kendisini Allah yoluna adamıştır kendi aklınca... Kubilay'ı şehit ederken, Derviş Mehmet gazi olacağını, cennete varacağını sanıyordu. Çünkü kâfirin canını almak, cihad bayrağını açmış olanların görevidir. Bu soy yaratıklar için, Türklük, kardeşlik, insanlık diye bir kavram yoktur. Derviş Mehmet'ler bu bakımdan suçlu sayılmazlar. Suç onları çağdışı bir eğitimle yetiştiren ve yobaz karekterini yaratan eğitimdedir.

Ne var ki, Derviş Mehmet ve arkadaşları bu hafifletici nedenlerden yararlanamadılar. Cumhuriyetin ilk yılları idi. Ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk gibi bir devrimci vardı Türkiye'de...»

Bir Kubilay değil, bin Kubilay değil, yüzbinlerce Kubilay'lık bir Menemen'e gidiyoruz. O Menemen'de Atatürk devrimcileri galip gelseler bile memleket kaybedecektir. Yazık değil mi vatan çocuklarına!... Türk'ü Türk'ün karşısına düşman gibi diken eğitime, millî eğitim adını verebilir misiniz?»

---

(7) İlhan SELÇUK, 23 aralık 1969.

.....

«... Atatürk devriminin ruhu ve temeli olan layiklik devrimini, milliyetçilik ve tam bağımsızlık ilkesini yok etme doğrultusunda çok sinsi ve haince bir saldırı karşısındayız. Milliyetçilik, milli ekonomi, bağımsız millî irade gibi kavramlardan nasibi bulunmayan layiklik ilkesini her an yok etme çabasında olan ve ne yazık ki, bu çabayı kimi gençlere «milliyetçilik» gibi yansıtan irtica hortlakları, masum ve dindar halk yığınlarını etki altında bırakmakta, dışarıdan yönetilen metodlu teşkilât, gazete ve dergileriyle, rahat rahat aramızda, hatta büyük mevkilerde, dolaşmakta, «kör testere ile boğazlanacak» yeni Kubilay'ların listelerini hazırlamaktadırlar. Onların planlarına göre, «boğazlanacaklar» ise o yığınların mutluluğu için, her tehlikeyi göze alarak, çırpınıp uğraşan aydınlardır.

Ancak, kafası yıkanmışlardan çoğu, kimin kesesine ve hangi devletlerin çıkarına hizmet ettiklerinin ve bu planı perde arkasında pişirip kotaran kişilerin farkında bile değildir. Bu gibiler «Fisebilillah» dini korumak için çalıştıklarını sanmaktadırlar. Onlara göre vatan, millet, halkın mutluluğu, tam sağımsızlık —bu satırların yazarının da aralıksız tam bir yıl, gece ve gündüz üzerinde çalıştığı— Türk Anayasası gibi kavramlar bir anlam taşımaz. Çünkü öyle yetiştirildiler.

Çünkü Türkiye'nin hiç bir devrinde din, son yirmi yılda, hele son beş yılda, olduğu kadar, bir politika, bir menfaat ve ticaret metaı haline getirilmemiştir.

Bu iş şimdi Türk vatanının bağımsızlığına kasteden çirkin bir sanat haline konmuştur. Her meslekten, genç ve yaşlı, bütün namuslu aydınlar bunu bilmelidirler. Evet bu kezki saldırı, 1920'dekinden daha tehlikelidir. Çünkü pek çok gözün fark edemediği çok sinsi, çok sabırlı, çok haince bir saldırıdır bu!...

Atatürk'ün, devrimi ve vatanı gençliğe emanet etmesi boşuna değildir...»

---

(8) Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU 24 mayıs 1970

« ORTAÇAĞ'A DÖNÜŞ » (9)

.....

«Tarihte birçok milletler, kendi kusurlarının, kendi eksikliklerinin veya hastalıklarının ne olduğunu, er veya geç, aramış, bulmuş ve bunlara çare araştırmışlardır; ve bunu yapabildikçe mevcudiyetlerini sürdürebilmişler ve gelişebilmişlerdir. Bu akıllılığı gösteremeyen milletler ise çabuk inkıraz bulmuşlardır.

Atatürk bize felâketlerimizin temel nedeninin Şeriatçi kafa olduğunu göstermiş ve öğretmişti. Ondan aldığımız dersi unuttuğumuz ve Türklük benliği yerine Arab'ın «Ümmetçiliği» aldatmalarına kendimizi terkettiğimiz sürece çökeceğiz.»

« SINIR » (10)

.....

«Layiklik dendiği zaman kadın haklarını ve eğitim birliğini de beraber düşünürüz. Bu üç ilke Atatürk devrimlerinin kilit taşıdır. Türk toplumu bunlarla karanlıktan kurtulacak, bunlarla çağdaş uygarlığın yapıcı ve yaratıcı aydınlığına kavuşacaktır. Yapmak ve yaratmak ise ancak düşün özgürlüğüne saygılı bir ortamda mümkündür. Oysa tarihsel gelişimi izleyerek biliyoruz ki, vicdan özgürlüğü her zaman ve her yerde düşün özgürlüğüne öncülük etmiş, vicdanlar yobaz baskısından kurtarıldıktan sonradır ki, düşün özgürlüğüne kapılar açılmıştır.

Müslüman ülkeler arasındaki bu gerçeği ilk gören ve uygulayan Atatürk Olmuştur. Din işlerini dünya işlerinden ayırmak, bireyleri dinsel inançları ile başbaşa bırakmakla Atatürk yurdumuzda gerçek Rönesans

---

(9) Prof. Dr. İlhan ARSEL, 16 temmuz 1970.

(10) Nadir NADİ, 9 eylül 1970.

hareketinin öncüsü olmuş, layiklik devrimi ile tüm İslâm dünyasına kurtuluş yolunu göstermiştir. Bugün gerek Arap âleminde, gerek öteki Müslüman topluluklar arasında Atatürk'ün çizdiği yolu izleyen uluslar günden güne çoğalmaktadır. Yobaz baskısı çoğu ülkemerde gerilemekte, kadın özgürlüğünü kazanmakta, açılmakta, yüksek öğrenim görmekte, hatta elinde silah gerilla savaşlarına katılmaktadır.

Çok partili yaşama geçeli beri, her alanda olduğu gibi biz, layiklik konusunda da öncülüğü elimizden kaçırdık ve geriledik. Düşün özgürlüğü geliştiği takdirde halkın uyanacağından ve toplum düzeninin ister istemez halk yararına daha iyi bir düzene dönüşeceğinden kaygılanan, böylece çıkarı bozulacağından korkan tutucu güçler, vakit geçirmeksizin temel Atatürk ilkelerine karşı cephe aldılar; vicdan özgürlüğüne vicdanlar üzerine baskı kurmak anlamını verdiler. İmam - Hatip okulları ve Kur'an kursları ile eğitim birliğini parçaladılar. Kadın haklarını fiilen yok ettiler. Bugün yurdumuzun her köşesinde şeriat düzeninin resmen propagandası yapılmakta, din işleri dünya işlerine karıştırılmakta, açıkça Anayasamıza kundak sokulmak istenmektedir.

Ve 25 yıldır aralıksız bütün iktidarlar bu durumu hoşgörü ile karşıdan seyretmekte, hatta elinden geldiğince gericilere yardım etmekte, onlara destek olmaktadır.

Her özğürlük gibi, vicdan özgürlüğü de başkalarının vicdan özgürlüğü ile sınırlıdır.»

«GÜNDEN GÜNE» (11)

.....

«Layik düşünce, mutaassıp inançli insanı başkasına tecavüzden alıkoyar. Ama siyasal hayatta olduğu gibi, eğer dine particilik girerse, eğer dün olduğu gibi bektaşilek ve Nakşilik karşı karşıya gelmişse, elli şu kadar tarikat, İslâm dinine bağlı insanları parampara kılmışsa bunun tek sebebi layik düşünceye sahip olmayışımız değil midir? Bu gün

---

(11) Cihad BABAN, 21 eylül 1970.

hâlâ Vehabî ile Haşîmî kavgaları gizli gizli devam ediyor ve Arap birliğinin kurulması mümkün olmuyor ve Arap âlemi bunun acısını İsrail karşısında çekiyorsa bunda insanların layik anlayışa saygı göstermemelerinin etkisi yok mudur?

Atatürk layiklik prensibini ortaya koyduğu sıralarda, İslâm âlemi bölüne bölüne, paramparça olmuş ve her parçası da Hristiyan bir devletin egemenliği altına düşmüştü. O tarihte bağımsız bir tek İslâm topluluğu var mı idi?. Atatürk isterdi ki hiç değilse Türk milleti bütünlüğünü, birliğini bozmasın... Alevisi, Sünnisi ve Bektaşisi, Kadirisine; Halvetisi, Ticanisine, Nurcusuna, Süleymancısına, düşman olmasın... Büyük fedakârlıklar pahasına ve halife orduları ile çarpışarak bağımsızlığa kavuşan bu memleket yine parçalana parçalana başkalarının eline esir düşmesin... Onun için Atatürk'ün anlayışında layiklik prensibi milli birliği yaratan unsurlardan biri olarak yaşadı.

Fakat bunu taassup cephesi bir türlü anlamak istemedi.»

« HASTA ADAM » (12)

.....

«Atatürk bütün bu hastalıklara karşı tedbirler almış ve uygulamaya geçmişti. Layik devlet prensibi devletin iç bünyesindeki vicdan hürriyeti ihtilâflarını kökünden silmiş, Hıristiyan dünyasiyle bir nevi yumuşama meydana gelmişti. Din adamlarının devlet ve sosyal bünyesinin faaliyetlerine müdahalesi kesinlikle önlenmişti. Fakat 1950'lerden sonra din, hakikatte dindar olmayan çıkarcıların geçim aracı ve politikacıların iktidar ihtiraslarının âleti oldu. Bugün faaliyette bulunan on binlerce hafız kursları, eski yazı ve Arapça tedrisatta bulunan İmam-Hatip okulları gençliği yine ortaçağın karanlıklarına götürmekte taze beyinleri dondurmaktadır.»

«Eski düzeni yıkan, yerine yeni bir düzen kuran Atatürk'ün bize gösterdiği devrim istikametleri, Türkiye'yi kurtaracak açık ve kesin hedeflerdir.»

---

(12) Em. General Refik TULGA, 22 eylül 1970.

.....

«Yargıtay'ın sayın başkanî adlî yılın açılışı dolayısıyle yaptığı, konuşmada, hâkimlere hitap ederek, vicdan hürriyeti ve layiklik ilkesini bahis konusu yapmıştır. Sayın yargıç, layikliğin Anayasa'nın temel ilkelerinden birisi bulunduğunu anlattıktan sonra bu temel ilkeye göre vicdan hürriyetinin ancak sınırlı bir hürriyet olabileceğine işaret etmektedir. Bunun açık manası, gericinin dinî siyasete alet ederek, vicdan hürriyetine sığınmak suretiyle, dinî inançları kötüye kullanarak, politika çıkarı yapması hususunda hâkimlerin dikkat nazarını çekmek, hakiki vicdan hürriyeti ile sahte vicdan hürriyetini birbirinden ayırmalarını sağlamak, Anayasa'nın gerek metin ve gerekse gerekçesindeki açıklığa göre hüküm tesisi imkânını vermektir.»

(13) Baha ARIKAN, 25 eylül 1970.

« KUBİLAY'I ANARKEN » (14)

41. Yıldönümü

Yıldönümleri, sadece anılarımızı tazelemek için takvim yapraklarının yaşantılarımıza kattığı birtakım özel günler anlamında olmasa gerektir. Sevinçli, ya da acılı her yıldönümünde uzak yakın bir geçmişi hatırlar, o günlerin sevinçlerini, acılarını duyumsayıp duygulanırız.

Bugün böylesine anlamlı bir yıldönümünde anılarımızı tazeliyoruz. 41 yıl öncesinin, 23 Aralık 1930'un Menemen olayı'nı ve devrim şehidi öğretmen Kubilay'ı düşünüyoruz...

Kubilay'ı ve iki bekçiyi bizlerden biri olarak kişisel duygularla, o günlerin acılarıyla ahvah'larla anmak artık yeterli ve yararlı değildir. Olayın ve benzeri olayların nedenleri üzerine eğilmek gerek, çareler aramak, güçlenmek gerek...

Kubilay, kendisinden öncekiler gibi kendisinden sonraki devrim şehitlerimizle birlikte Atatürkçü kuşakların fikrinde ve yüreklerinde yaşayacaktır.

Ancak Kubilay'ı anarken, Menemen olayı adıyla devrim tarihimize geçen «irtica hareketi»nin ve benzeri davranışların nedenlerine yeniden eğilmek; «düşündürücü», «uyarıcı» ve «güç kazandırıcı» görüşlere değinmek kutsal bir görevdir. Bu, Atatürkçü kuşağın ödevidir.

Bilindiği gibi, 1930'dan sonra da şurada burada bazı gericilik olaylarına rastlanmış, fakat gericiler Cumhuriyetin güçlü yumruğunu

---

(14) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1971.

yiyerek sinmişlerdir. Ama onlar yine fırsat kollamışlar, uygun buldukları ortamlarda hemen ortaya çıkmış ve koruyucular bulmuşlardır...

Yine bilinen bir gerçektir ki, tarih boyunca başbelası sayılan irtica hareketlerinin üç temel nedeni ya da kökeni vardır:

1. Toplumun cahil kalmış kalabalıkları,

2. Çıkarcı çevreler,

3. Politik eğilimler, ödüncü (tavizci) politikacılar.

İkinci ve üçüncü kaynaklar —birbirine benzer amaçlara yani çıkarlara dönük olduklarından— onları değişik nedenler olarak değil, amaçlı fakat daha tehlikeli bir neden diye de sayabiliriz.

Cahil kalabalıklar ise, geri kalmışlığımızın açık ve utanç verici görüntüsüdür hâlâ.. Yazı devriminin atılımlı çabaları (nüfus artışı ve özellikle ilgisizlikten) sönmüş; hatta tersine bir tutumla ortaçağ özentili, Arap harfli «mahalle mektepleri» sayısı binleri, on binleri bulmuştur. Cahil ve yoksul kalabalıkları dinsel ilişkilerle oyalamak, etkilemek ve aldatmak; gerektikçe (irtica) olayları yaratmak kolay; fakat, onları okuryazarlığa ve ışıklı dünyaya kavuşturmak; insan gibi yaşama düzeyine çıkarmak elbette güçtür. Çıkarcı çevreler, çirkin politikacılar özellikle son yıllarda —geriye dönüşte— epey yol almışlardır. O kadar ki, laiyiklik ilkesi ters ve maksatlı olarak kişisel yergi ve yorumlarla zedelenmiş: politik görüşler camilere yönelmiş; Cumhuriyetin kurucusu ve devrimlerin uygulayıcısı Atatürk ve ilkeleri büyük yaralar almıştır.

Giderek birbirini izleyen ve üst üste yığılan acı, karmaşık olaylar sonucu 12 Mart'ta sağ-sol irticaa birden «Dur!» denmiş ve amaç olarak, diğer önemli sorunlarla birlikte «Atatürkçü bir görüş» ve «İnkilâp kanunlarını uygulamak» Türk Silahlı Kuvvetleri Muhtırasında yerini almıştır.

Kubilay'ın 41. ölüm yıldönümünde devrim şehitlerine ilişkin anılarla birlikte «düşündürücü», «uyarıcı» ve «güçlendirici» bir anlam ve değer taşıyan bu sonuç yüce bir umut kaynağı olmuştur.

Ve: « ... Dini politikadan, politikayı dinden ayırdedemedikçe Türk ulusunun bütünlüğü sağlanamaz, huzura kavuşması düşünülemez; irticaın kökü kazınımaz!» biçimindeki inancımızı bir kez daha dile getirme gereğini duyuyoruz.

« İNANDILAR, DÖĞÜŞTÜLER, ÖLDÜLER...» (15)

42. Yıldönümü

«23 aralık 1930: Öğretmen Kubilay, Bekçi Hasan, Bekçe Şevki birer devrim şehidi olarak anılaşmışlardır; gönüllerimizde ve Türk Devrim Tarihinde...

27 aralık 1930'da Gazi Mustafa Kemal, Genelkurmay başkanlığına gönderdiği bir mektupta: «... Büyük Ordunun kahraman genç zabiti (subayı) ve Cumhuriyetin mefkûreci muallim (öğretmen] heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey temiz kanıyle Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır» diye sesleniyordu...

Aradan 42 yıl geçmiş bulunuyor...

«Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş» olan Kubilay, devrim uğruna şehit düştüğünde Türkiye Cumhuriyeti henüz 7 yaşındaydı. Bugün Cumhuriyetin 50. yılındayız. 1923'lerde, 1930'lar da doğan çocuklar, yaşamlarının yarıdan çoğunu gerilerde bırakmış sayılırlar. Yaşayanların yürekleri o yılların atılımlı hareketleri, umutları ve anılarıyla çarpmaktadır. Çünkü o yıllar Gazi Mustafa Kemal sesleniyordu hepimize; övünçle, inançla ve onurla...

O anılar arasında Menemen olayı gibi acılı olanları da vardır. Fakat günümüzün genç kuşağı, yaşantılarının çok ötesinde kalan bazı olayları yeteri kadar biliyor mu? Kubilay'ı tanıyor mu? Sanmıyorum.

---

(15) Kemal ÜSTÜN, 23 Aralık 1972.

Çünkü; yakın geçmişte öylesine durumlar ve dönemler oldu ki, Kubilay'ı tanıma ve tanıtma bir yana; onu unutturma çabalarına, meslektaşlarından öç alma olaylarına, bağnazlık gösterilerine ve de «cihat» çağrılarına sık sık tanık olduk. Yine öyle dönemler yaşadık ki, Kubilay'la ilgili yıldönümleri anlatımı güç bir umursamazlık ve sessizlik içinde geçti , geçiştirildi...

Daha da öte artniyetli birtakım ters yorumlarla gerek Kubilay, gerekse o yılların ortamına bağlı devrim hareketleri —ihanet sınırlarını bile aşan söz ve davranışlarla— kıyasıya eleştiri konusu haline geldi, getirildi...

Kubilay devrim uğruna baş vermişti. Örnekti, devrimleri ve Cumhuriyeti koruyacak ve kollayacak olanlarımız için... Öyleyse; Kubilay'ı ve savunduğu ilkeleri iyi bilmek gerek, onu tanımak ve tanıtmak gerek, unutturmamak gerek...

Her 23 aralık'ta Kubilay anılmalı ve Menemen Olayı'nın gerçek nedenleri genç kuşaklara anlatılmalıdır. Anlatılmalıdır, yoksa — zaman zaman gerici basında ve çevrelerde görüldüğü üzere— gerçeklere tamamen ters düşen, kışkırtıcı çabaların etkisiyle bir gün yurdumuzun şurasında, bir başka gün bir başka yöresinde yine benzeri şeyler olabilir. Zaten yakın geçmişte bu tür çirkin saldırılar ve daha değişik biçimde acılı örnekler yaşanmıştır!..

Şu önemli ve değişmez husus iyi bilinmelidir ki; «irtica» denen yılan sinsidir, hemen siner (bugün olduğu gibi), fakat fırsat kollar ve zamanını bekler, yeniden hortlamak için...

Bu nedenle, bu satırların yazarı —Kubilay'ın öğretmen arkadaşı ve Menemen Olayı'nın tanıklarından biri olarak— o günlere, o yıllara dönük anılarını ve gerçekleri yeri geldikçe yansıtmayı vazgeçilmez, kutsal bir ödev sayar...

İşte bu yıldönümü için de anılardan iki küçük bölüm: «son gece! 22 aralık pazartesi gecesi yine Türkocağı (Halkevlerinden önceki kuruluş) salonundayız. Kubilay ve arkadaşları yine sohbete dalmışlar... Düşünceler, görüşler, eleştiriler sürüp gidiyor. O, her zamanki gibi şen ve şakacı.. Coşkulu bir tartışma havası içinde anlatıyor, soruyor, dinliyor ve sonra yine konuşuyor... Zaman uçup gidiyor, geceyi yarılıyoruz. (...) O, yine kışla yolunda...

O yıllar bir başka güven dolu, bir başka umut dolu yıllardı. Yeni ve layik bir dünya görüşünü benimsemiştik. Genç ve gelecek kuşaklar; kurtuluşu ve Cumhuriyetin ilk on yıllık dönemindeki atılımları inceleyip araştırdıkça, ya da tarih sayfalarından okuyup üzerinde derinlemesine düşündükçe, o yılların yüce anlamını daha iyi kavrayacaklar; devrimlerin niçin her zamankinden daha titizlikle korunması gerektiğine ve gerçeğine saygı duyacaklar; o yılları Gazi Mustafa Kemal Atatürk'le beraber yaşayanlar gibi, bugün de Onun izinde yrüyenler gibi.

Fakat!

Yine o yıllar; dış düşmanları yenilgiye uğratmış, yurdu kurtarmış ve Cumhuriyeti kurmuş olan bu büyük ulusun, içte savaştığı ve savaşacağı, daha güçlü sayılan başka düşmanları da az değildi: Okur-yazarlıktan yokusn halk yığınları vardı. Örümcekli ve karanlık kafalar vardı. Halkı sömüren, çıkarları bozulan çevreler vardı. Her devirde çıkarlarını «irtica» hareketlerine bağlamış olanlar vardı. Eskinin özlemini duyan, devrimlere diş bileyen, sinmiş ve gizliliğe bürünmüş şeyhler, müritler, softalar ve yobazlar vardı..

O yıllarda iç düşmanla savaş gerekli idi. Ve bu savaş veriliyordu, bir adım bile gerilemeden.

Devrim anlayışına bağlı duygularla bu yargımızı yenilemek gerek: Bir adım bile gerilemeden!..

1946'lardan sonra yeniden uyanan, uyandırılan «iç düşman»a — 1928'lerin, 1930 ve 33'lerin ruhu ve tutumu ile— karşı çıkılsaydı, birtakım ödünler (tavizler) verilmeseydi, şimdi yürüdüğümüz yollar daha aydınlık olacak, bunalımlı durumlara düşmeyecektik. Belki kökü bile kazınılacaktı, bağnazlığın ve cehaletin!...

Ama bugün halkımızın büyük kısmı hâlâ okur-yazarlıktan yoksundur ve karanlıklar dünyasında yazgısıyla başbaşadır. Çağ dışına kayanların, gerici çevrelerin, şeriat özlemcilerinin ve de bunlara göz kırpan «çirkin politikacı»ların sayıları gün geçtikçe artmaktadır. Başka bir deyişle «irtica» pusudadır.

Bu yıldönümünde yine sana sesleniyoruz Kubilay!

«Emanet» her zamanki gibi, Atatürkçü gençlikte ve öğretmenler-

dedir. Meslektaşlarının omuzlarındaki yük her zamankinden daha ağır dır. Onlara haksızca uzanan eller, suçlayıcı diller, düşmanca bakan kem gözler vardır...

Vardır ama, bağrından çıktığın Eğitim Ordusu; kutsal göreve atıldığın 23 aralık 1930'da içinde bulunduğun Büyük Türk Ordusu, Atatürk ilkelerini yaşatmaya, Cumhuriyeti korumaya devam etmektedir.

Sen rahat uyu, temiz kanının aktığı Menemen topraklarında, iki yanında iki şehit bekçiyle... Ve «İnandılar, döğüştüler, öldüler / Bıraktıkları emanetin bekçisiyiz» diye yazılı Yıldıztepe'de göklere yükselen, gönüllerimizde yüceliğe ulaşan anıtınla... Huzur içinde olmasak da sen yine rahat ol! Gerektiğinde «Cumhuriyetin hayatiyetini tazeleyecek ve kuvvetlendirecek» olanlar çoktur bu ülkede...»

« KUBİLAY'LAR YİNE ÖLDÜRÜLMEKTE...» (16)

46. Yıldönümü

«Tarih, olayları ve gerçekleri yıllar öteşinden bize yaklaştırır, yaşadığımz çağa ışık tutar. Bu bilimsel ışıkla günümüzden gerilere, yüzyıllara ve karanlığın derinliklerine bakarız. Sadece düşüncelerle değil, duygularımızla da, eski ile yeni, doğru ile yanlış arasında bağlantılar ve ilişkiler kurarak...

Bu açıdan tarih, insanoğlunun düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını etkiler, bilincini geliştirir. Geçmişten geleceğe giden yol böyle bir çizgiden geçer.

Bir başka açıdan, yeri geldikçe «Tarih tekerrür eder» diye bir deyimi dile getirir, geçmişteki olayları anılara ve yakınmalara dönüştürürüz. Oysa bir ırmak benzeri sürekli akıp giden zaman (tarih) elbette geri dönüş anlamında «tekerrür» etmez. Etmez ama, tarihten «ibret» dersi almasını bilmeyen toplumlar —özellikle yönetici takımı ve politikacılar— benzer yanılgılara düşerse, yaşanılan yeni ortamda yıllar önceleri ne benzerlik gösteren olaylara neden olurlarsa, işte o zaman tarih «tekerrür» etmiş gibi görünür bize.. Ve bu ünlü deyimi hemen anımsarız.

Yakın tarihimizle ilgili —hatta yaşayanların anılarında yaşayan

---

(16) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1976.

bir yıldönümü dolayısiyle böyle özet bir açıklama ve yaklaşımdan sonra bu sabah çevirdiğimiz takvim yaprağına bir bakalım : 23 aralık 1976. Ve Cumhuriyetin 53. yılını iki ay önce kutlamış bulunuyoruz.

İnsanoğlu dünü anan, günü yaşayan, yarına umutla bakan bir varlıktır. Gerilerde kalan her takvim yaparağında olumlu olumsuz nice olaylar, duygularımızın diliyle nice acı tatlı anılarımız vardır. Bugün bunlardan birine, devrim tarihimize Menemen Olayı diye geçmiş olan bir gericilik (irtica) hareketine, 1930'un 23 aralık sabahına bakıyor, devrim şehidi Kubilay'ı ve şehit iki bekçiyi saygı ile anıyoruz.

Bu satırların yazarı 46 yıl öncesinin kanlı ve utançlı olanının görgü tanıklarından biridir. Ayrıca Askerî Mahkemedeki yargılamaları öğretmenler adına izleme olanağı bulduğum için; olayı genç kuşaklara devrimcilere, Atatürkçülere bir kez daha duyurmak için anılarımı tazeliyor ve yazıyorum. Bu, bir ödevdir.

Menemen Olayı tarih boyunca benzerleri gibi, sömürü düzeni bozulanların ve çıkarları elden gidenlerin ya da gideceğini düşünenlerin «Din elden gidiyor!.» görüntüsüne bürünerek cahil kalabalıkları kışkırtmalarından ve saldırıya geçmelerinden doğmuştur. Bu olay, eskinin kalıntılarından bir tarikat (Nakşibendî) şeyhinin marifetidir. Cumhuriyete ve devrimlere karşı bir harekettir. Kökeninde çıkarcılık, bağnazlık ve aldatılmışlık yatar...

Bir «Mehdî» taslağı Derviş Mehmet ve üç Mehmet, ikisinin adı Hasan; silâhlı 6 yobaz bir de «Kıtmir» adlı köpek!. Bu 7'lik grup ünlü efsanedike «Eshab-ı Kehf»i temsil etmektedir. Bunlar «Şeriat Ordusu»nun öncüleridir.(!)

İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte yaşayan 84 yaşındaki Şeyhlerinden (Şeyh Esat) aldıkları talimatla Manisa dağlarında bir mağarada kırk gün kalan dört Mehmet iki Hasan âyin yaparlar, esrar içerler, tesbih çekerler ve günlerden bir gün «tetik çekmek» üzere 23 aralık 1930 salı sabahı alacakaranlıkta Menemen'e ulaşırlar. Sabah namazı kılınmakta olan bir camiden âyetli yeşil bayrağı da alarak camideki 8-10 kişiyi kendilerine katılmaları için zorlarlar. Yetmiş bin kişilik Şeriat Ordusunun memleketi kuşattığını, teslim olmayanların kılıçtan geçirileceğinisöylerler.

Yeşil bayrak, hükümet ve belediye binaları arasındaki küçük alana dikilir. Ve tekbir sesleriyle hezeyanlarına başlarlar. İstedikleri şeriattır.

İstemedikleri şapkadır, yeni giyimdir, yeni yazıdır. Bunun anlamı ise Cumhuriyet ve devrimlerdir.

Menemen'de bu utançlı olay başlarken şeyhleri İstanbul'da köşkünde keyfine bakmaktadır. Müritleri sokaklarda kudurmuş gibidirler, «istemezüüük!..» sesleri gelir. İrtica hep böyledir. Arkadakiler çıkarlarının peşindedirler. Allah, diye cahiller kandırılır, kışkırtılır ve sokaklara sürülür. Tarihin derinliklerinden bu sesler duyulur ve nice kanlı lekeler...

... Ve 23 aralık sabahı Menemen alanında her şey birkaç saat içinde değişmiş, karışmış ve çığırından çıkmıştır.

Bu sırada kendisine birliğinden görev verilen Yedek Subay Kubilay, olay yerine koşar; Derviş Mehmet'in yakasına yapışır. Yobazlardan biri silahını ateşler, yaralanan Kubilay biraz ötede cami avlusunda yere düşer. Fırsat bu fırsattır; kudurmuş, gözleri dönmüş yobazlardan ikisi saldırırlar. Ağzı testereli bağ bıçağı ile yaralı Kubilay'ın başını gövdesinden ayırırlar, yeşil bayrağın tepesine geçirirler...

Bu sırada silah sesini duyan —ve çarşı bekçiliği görevleri sona erdiği için gün aydınlanırken evlerine dönmüş olan— Hasan ve Şevki adlarındaki iki gece bekçisi olay yerine koşarlar. Çarpışma sırasında onlarda şehit düşer...

Kanlı ve vahşi bu olayın görüntüsü telefonla Alay Komutanlığına bildirilir. Bir makinelitüfek birliği Belediye Alanına hızla yetişir. Birlik komutanının: «Teslim olun!...» çağrısına: «Bize kurşun işlemez... Ben Mehdîyim!» sesleri gelir. Teslim çağrıları yinelenir. Ve yine «Kurşun işlemez!» sesleri... Uzaklardan, evlerin pencerelerinden köşebaşlarından bu görünümü şaşkın, korkulu gözlerle izleyenler vardır. İki Hasan yan sokaklara kaçarlar. Makinelitüfekler birden işler. Yobazlarda yerlere serilirler, birkaç saniye içinde, biri yaralı, öteki yobazlar delik-deşik...

.....

Artık her şey sona ermiştir. Öğleden sonra, halkla birlikte olay yerini geziyoruz. «Kurşun işlemez bize!» diye bağıran Mehdî taslağı Derviş Mehmet ve arkadaşları iki yobazın makinelitüfek kurşunlarıyla parçalanmış cesetleri Kubilay'ın başını kestikleri cami önünde süngülü nöbetçiler arasında yerde yatıyorlar. Kaçan iki Hasan yakalan-

mış,hahishanede, yaralı yobaz ise hastanede...

Şehit Kubilay ve iki bekçi ertesi günü büyük bir törenle toprağa veriliyorlar. Bir genç sesleniyor mezar başında: «İnkılâp uğruna atıldın öne / İnkılâp uğruna baş verdin Kubilay / Ne mutlu sana ki, inkılâp için / Göğsünü ilk defa sen gerdin Kubilay / ...»

Birkaç gün sonra Menemen'de —şimdi adı Kubilay İlkokulu olan binada— Askerî Mahkeme kuruluyor. Yobazları kışkırtıp öne sürenler, yönetenler adalet önündedirler. Bir ay kadar süren yargılama sonunda irticaı planlayanlar ve bağlantıları bulunanlardan 36 suçlu ölüm (7'si yaşları dolayısiyle sürekli hapis), 41'i çeşitli ağır hapis cezalarına çarptırılmış; tutuklulardan 40'ı soruşturmadan sonra salıverilmiş, sanıklardan 27 kişi de suçsuz görülerek aklanmışlardır.

Olayın kısaca öyküsü budur.

.....

Dün de bu gün de gericilik hareketlerinin nedenleri ve görüntüsü değişmiş sayılmaz. Dinsel kökenli fakat gerçek din anlayışı ile bağdaşmayan , temelinde kişisel ve politik çıkarlar bulunan bu tür olaylar günümüz ortamında açık-seçik gözler önünde oluşmaktadır. Gizlilikten, sinmişlikten sıyrılmışlardır; zaman zaman azgınlaşmakta, bazı çevrelerden destek görmektedirler.

1930'da —demokrasiye geçiş denemesi olarak— yeni bir parti (Serbest Cumhuriyet Fırkası) kurulmuştur. Ege bölgesinde gelişen böyle bir «partileşme» ortamını fırsat bilen eskinin kalıntıları ve çıkarcılar irticaı hortlatmışlardır. İrticaın adı ve tanımı bellidir; dinin siyasete âlet edilmesi!.. Günümüzdeki deyimi ile «İnanç sömürüsü» yöntemiyle çıkar sağlanması...

Geleceğin kuşakları, bizim 1930'lara baktığımız gibi, 1970'lere baktıklarında günümüzün «gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde olanları»nı bir bir tanıyacak ve «lânet»leyeceklerdir...

« 1000 YILININ BÜYÜK YALANI » (17)

«Cumhuriyet'in "Bilim Dünyası" sütununda ilginç yazılar yayımlanıyor. Yazar Vehbi Belgil'in okuduğum son yazısı (7.8.1977) çok daha ilginç bir konuya ayrılmış.. «1000 Yılının Büyük Yalanı» başlıklı yazısının tüm din görevlilerimizin ve din dersi okutanların, özellikle «din–politika» ikilisi arasında bağ kurarak çıkar sağlama ve aldatma yoluna sapanların dikkatle okumalarını isterdim.

Kabul etmek gerekir ki, «inanç»lar daha ziyade duygsal temellere dayanır. Bu nedenle «dinsel kökenli inançlar»a gerek bilinçli (akılcı) gerekse bilgisizce (körükörüne) bağlılık gösterenler için söylenecek fazla bir şey yoktur. Vicdan özgürlüğünün anayasal bir gereğidir bu. Ancak, dini, hangi amaçla olursa olsun —daha açık bir deyişle— politik ve çıkar hesapları gözeterek bireyleri ya da toplum sınıflarını zorla etkilemeye kalkışmak (baskı aracı olarak kullanmak) artık geçmişte (tarihte) kalması gereken acı anılar diye düşünmeliyiz. Oysa bu tür acılar sürüp gidiyor. İki bininci yılın eşiğinde iken ve «türlü-çeşit» yalanların hâlâ geçerli göründüğü ya da öyle sanıldığı bir zaman kesiminde yazar Vehbi Belgil sözünü ettiğimiz yazısında kıyamet, cennet-cehennem kavramları üzerinde duruyor ve güncel kıyaslamalar yapıyor. Ayrıca bin yıl ötesinden, papazların baskılarından ve çıkar çevrelerinden örnekler veriyor. «Kıyamet» kavramının nasıl kurnazca kullanıldığını ve yoksul halkın nasıl aldatıldığını düşünmekten kendimizi alamıyoruz. Ve de özellikle içinde yaşadığımız ortamı... Sanki bin yıl geçmemiş gibi... Sanki olgularda ve olaylarda benzerlikler bularak...

Biliyoruz, kitaplı olmayan inançlarda ve dinlerde nice utançlı tapmalar ve sapmalar var! Kitaba dayalı dinlerde işe baştan hukuk düzenine yaklaşım sağlanmış fakat sonra kişisel yorumlar ve uygulamalarla safsatalar yoluna girilmiş ve çıkar çevreleri oluşturulmuştur. 1000 yıl sonra olan da budur. Cumhuriyet döneminin ilk yarısında «akılcı» yol tutulmuşken, ikinci yarısında ve özellikle son yıllarda «çıkarcı» yöntemler yeğlenmiştir...

---

(17) Kemal ÜSTÜN, 18 ağustos 1977.

Başlığını verdiğimiz yazıdan sadece şu bölümleri buraya aktarmakta yarar görüyoruz, bir kez daha okunsun diye:

«... Bu arada insanların hangi günahları yüzünden kıyametin kopacağından haber verenlerin yanında, o dönemin dünyası insanlarının büyük çoğunluğunu oluşturan köylülerin feci durumları üzerinde düşünenler de olmuştur. (...) 1000 yılında kıyamet kopacak diye mallarını kiliseye kaptıranlar, kıyametin İsa'nın ölümünden itibaren başlayacağı yalanına da aldanarak bir otuz üç yıl daha beklediler. Ve sonra bu olay unutuldu gitti. Ama bir şey unutulmadı: İnsanın feci durumunun ilâhi düzen sonucu değil kul düzeni sonucu olduğu gerçeği... Ve bu düşünce insanları ağır ağır da olsa Rönesans'a götürdü...»

Yazı, «Günümüzde kıyamet habercileri» ara başlığı ile şöyle sone ermektedir: Bin yıl önce Avrupa'da denenmiş bir kıyamet sahtekarlığı bugün ülkemizde sahnelenmek istenmektedir. Büyük camilerimizde din görevlilerimiz, fuhuşun arttığını, su gibi şarap içildiğini, kadınların çırılçıplak gezdiklerini, öğrencilerin hocalarına ve devlet kuvvetlerine karşı geldiklerini, plajların birer ahlaksızlık yuvası olduklarını, Kur'an hükümlerine kimsenin uymadığını, Hazreti Muhammed'in yolunda gidilmediğini... ağzları köpürerek söyledikten sonra, böyle bir toplumu Allah'ın bir anda mahvedeceğini söylemektedirler. Peki: Kur'ana inanmayan, üstelik eş koşan, kadını erkeği çırılçıplak gezen, Muhammed'i tanımayan Batılıların başına neden felâket verimiyor bu Allâh? Kaldı ki her toplumda olduğu gibi bizde de yukarda söylenenleri yapanlar, bir avuç denmeyecek derecede küçük bir azınlık... Âdil denen Allah, bu bir avuç bile olmayan günahkâra kızıp da mı örneğin 40 milyonu cezalandıracak?...»

Yazarın görüşlerine içtenlikle katılıyorum. Ancak aldatmalar, aldanmalar yine sürüyor. Sorumluları din görevlileri değil, çıkarcı politikacılar ve çevreleridir. Halkımız uyanıyor, onlar da yenilgiye uğrayacaklardır.

Yazının yayımlandığı Cumhuriyet'te aynı sayfada bu konuya İslâm açısından ışık tutan bir başka yazı daha vardı. Kontenjan Senatörü İlâhiyat Doçenti Dr. Bahriye Üçok, «Bir Fetva Üzerine» başlıklı yazısında «Diyanet İşleri Başkanlığı, daima Hz. Muhammed'in (kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız) hadis-i şerifine uyarak fetva verse ne iyi olacak!...» diyordu.

Dinsel konular ve sorunlar tartışılmalıdır ki «Doğru»lar ortaya çıksın; kimse kimseyi aldatmasın...

« DOĞMACILIKTAN LAYİK ANLAYIŞA » (18)

«Tanrı korkusuna dayanan öbür dünya (eskatolojik) anlayışından, insan sevgisine yaslanan akılcı-layik anlayışa ulaşıncaya dek gözyaşı-kan karışımı serüvenler yaşamıştır insanlık. Hem sık sık anılası eskimeyen serüvenler.

.....

Her alanda her türlü dinsel ve siyasal bağnazlığın boyunduruğundan kurtulma demektir, özgür düşünce. Bunun koşulu, kökçe aşırılıkları uzlaştıran, gerginlik ve çatışmaları yok etmeden yumuşatan, layik demekrotik yönetimdir. Tekilci ideolojilerin değil, çoğulcu düzenlerin tadabildiği, kardeşlik, erdem, mutluluk ve hoşgörü rejimidir. Başka düşüncelerin de varlığına katlanmanın, özgür düşüncenin zaferi; aslında şuna buna karşı değil, bizzat aklın ve sevginin, düşünceyi kımıldatıp denetleyen bilimsel, akılcı kuşkunun zaferidir.

Sergilediğimiz bunca kanlı aşamalardan sonra, Batı'da ulaşılan layik anlayışı, İslâm dünyasında gerçekleştirme onuru, kuşkusuz Atatürk'ündür. (...) Ancak övünmek yetmez. Onu içtenlikle benimsemek de gerekir. Çünkü, Kubilay'ları boğazlayan bağnazlar değil, düşünceye saygılı ve kafaca sağlıklı kuşaklar yetiştirmenin vazgeçilmez koşuludur bu.»

« VAAZ » (19)

«Aşağıdaki sözler 7 ekim 1977 günü Cebeci Camiinde cuma namazından önce bir hoca'nın «cemaate verdiği dersten» bazı bölümleri yansıtıyor.

---

(18) Sami SELÇUK, 20 eylül 1977.

(19) Murat Vasıf ERPUYAN, 27 ekim 1977.

«... Kadın erkek eşitliğiymiş! Bunu söyleyenler haltetmiş. Kadınla Erkek eşit değildir. Kadından hiç şoför olur mu? Polis olur mu? Kadının görevi evde çocuğunu İslâm ahlakıyla yetiştirmektir. (...) İşte böyle, kadından herşey olursa bugünkü durumlara düşeriz, onun yetiştirdiği evlâttan hayır gelmez. Bu sözlerimiz yirmi adım ötedeki Mülkiye'ye gidebilse (...) O mektepte Allah adını anamı yaşatmazlar. Hoca Allah dese bir daha mektebe ayağını atamaz. Orada Marks'ın Lenin'in Mao'nun resimleri asılıdır (...) Sonra oradan çıkacaklar kaymakam - idareci olarak ne hayır gelir böylelerinden (...) Hacca gitmekle namaz kılmakla hemen müslüman oldum zannetmeyin. Müslümanlık için cihad etmek gerek, dine karşı gelenlerle dinsizlerle mücadele etmeli, bana ne, beni sokmayan yılan bin yaşasın demeli (...) Bizim bu kürsüden söylediğimiz sözler, profesörün de, iktisatçının da, bilmem hangi bilim adamının da sözlerinden çok değerlidir. Bu sözler kuran sözleridir. (..) Bizi şikayet edip konuşturmamak isterler. Bu idare durdukça biz sizlere bu kürsüden hitap edeceğiz inşallah.»

Cuma namazına gelen kalabalığa vaizin söylediği sözler bunlar, 9.10.1977 günü Sayın Velidedeoğlu'nun «Abdesinde Namazında» yazısını da okuduktan sonra Ankara gibi bir yerde camilerin; dolayısiyle dinin bu şekilde kullanılmasından ürkmemek elde değil. Fazla yoruma gerek yok. İbadete gelenler Kuran sözleri söylediğini iddia eden sözde din adamı kin, düşmanlık bölücülük tohumları atıyor. Söylediklerinin zerresi islâmiyetle bağdaşmadığı halde halkı kandırmaya, kışkırtmaya çalışıyor. Son sözleriyle (bu idare durdukça...) kime hizmet ettiğini açıkl maktan sakınmıyor.

Cami kürsülerinin egemen güçlerin yararına, kişilere, kurumlara saldırmak, halkı uyutmak, aldatmak, bölmek, birbirine düşman etmek amacıyla kullanılmasına Diyanet İşleri Başkanı ne buyurur? Bilemiyorum. Gerçek o ki başkentte buna sık sık rastlamak olası.»

« VE HATTA HIYANET » (20)

«... Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet , dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler.»

Geçen akşam TV'deki Atatürk'ün Büyük Söylev'i konusunda yapılan açık oturumu, Prof. Reşat Kaynar aşağı yukarı şu sözle bitirdi:

«Atatürk'ün gaflet, dalalet ve hatta hıyanet saydığı Cumhuriyeti layiklikten uzaklaştırmak, ulusal devleti dinî devlet yapmaya çalışmaktır.»

Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet! Evet Türkiye Cumhuriyetini ulusal devlet çizgisinden ayırıp dinsel devlet yapmak ancak bu sözlerle tanımlanabilir. Cumhuriyetin elli dördüncü yılında bütün bu gerici düşünceler, yalnız hotlatılmakla kalmamış, açık açık savunulur olmakla kalmamış, birtakım yöneticilerin eliyle, etkisiyle uygulanmaya, gerçekleştirilmeye bile başlanmıştır.

Bugünkü durum çok acı ve ciddidir. Elli dört yıl sonra Türkiye'yi gericilik ve çağdışılık uçurumuna getirenler bu ülkenin, bu ulusun dostları değillerdir elbet. Osmanlıyı batıran, küçük düşüren, bozgundan bozguna sürüklenmesini sağlayan ne gibi gerilikler, aptallıklar, akla, kafaya, düşünceye ters tutumlar, işler varsa; hepsi hortlatılmıştır. Bir yandan şeriatçılık akımları, bir yandan ırkçılık, turancılık eylemleri almış başını gidiyor! Ne dizginleyen var ne tutan, ne önleyen! Bu akımların önde gelen temsilcileri köprü başlarını tutmuşlar, bütün bu gerilemelere seyirci kalmakla yetinmiyor, destekliyor, yüreklendiriyorlar da ayrıca...

Son yıllarda her ulusal bayramda, Atatürk'ün bize armağan ettiği bütün bu unutulmaz günlerde, acı, mutsuz, şeyleri yazıyorsak, işte bundan... Eğitimde «birlik» ilkesi çoktan rafa kaldırılmış, eğitimde ulusal olmak, uygar olmak, uygarlığın gereklerini yerine getirmek, çağdaş

---

(20) Oktay AKBAL, 29 ekim 1977.

kültürü özümseten çalışmalar yapmak bir yana itilmiştir. Dinsel bir toplum, bir devlet kurmak isteyenler bir yanda, ırkçı, turancı, neredeyse faşist bir toplum kurmak isteyenler bir yanda, gününü gün etmek özleminde olanlar bir yanda... Bütün bunları görüp, anlayıp, karşı çıkanlarsa seçimlerde tam çoğunluğu elde edemiyorlar bir türlü!... Demokratik yollar, yöntemler uygulayacağız diye otuz yıldır sağa, aşırı sağa ödün vere vere, halkımızı da bu ödünlere alıştıra alıştıra, bu duruma geldik. Bugün yarın seçimle, halk oyuyla, demokratik yöntemlerle ilerici düşünceyi, gerçek halkçılığı, Atatürk'ün devrimci Özlemlerini gerçekleştireceğiz diye bekliyoruz büyük bir sabırla...

Türkiye'de yayınlanan gazetelerin yarıdan çoğu Atatürk'ün yarım yüzyıl önce ortaya koyduğu öğütlere, ilkelere temel kurallara aykırı bir çizgidedir. Yine bugün, iktidarda olan politikacılar başta olmak üzere, siyasal partilerimizin büyük bölümü de Mustafa Kemal Atatürk'e ters düşen bir yoldadır. Atatürk'ün dediği gibi «her şey bitmiş değildir», önemli olan bu eksiklikleri, yarım kalmış işleri, atılımları tamamlamaktır. Sürekli bir devrimden yanadır, Atatürk. İlle de onun yaptığını, dediğini noktası noktasına uygun yapacak, uyacak değiliz, onu aşacağız, daha ileriye, daha olumluya doğru. Atatürk de bunu istiyordu, bunu, özlüyordu, gelecek kuşaklardan bunu bekliyordu. Oysa bugün, durum onun dediklerini, yaptıklarını kökünden silip yok etmek niyetleriyle, istekleriyle, hevesleriyle uğraşan bir politikacı yığını var. Bunların etkisine kapılmış milyonlarca insanımız da...

O, uygar bir Türkiye, bir toplum, bir ulus yaratmak çabasındaydı. Uygarlık öncüsüydü. Çağdışı anlayışları ezdi, sildi, toplum dışına attı, ama o kötü tohumlar gizli gizli boy attılar. Atatürk'ten sonra gelen yöneticiler göz yumdu o kötü tohumların yetişmesine. Bugün o kötü tohumların meyveleri zehirliyor toplumumuzu. Atatürk büyük bir inançla «Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkı uygardır.Tarihte uygardır, gerçekte uygardır. Fakat ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi size diyorum ki, uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı fikriyle, düşüncesiyle, anlayışla uygar olduğunu kanıtlamak ve belirtmek zorundadır» diyordu. Elli yıldan çok geçti bu sözlerin söylenmesinden bu yana... Geldik, bir gerilik, bir çağdışılık çıkmazına girdik. Uygarlık, çağdaş uygarlık, çağdaş kültür yerine bizleri ortaasya'lara, Arap çöllerine, yüzyıllar öncesinin yaşamına, kafasına, ilkele-

rine sürüklemek istiyorlar şimdi.. Ama Atatürk, yenilmez bir güçtür.. «Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet» çizgisindekileri er-geç ezmesini bilir. Cumhuriyetin 54. yıldönümünde bunu bir kez daha anımsatmakta yarar var.»

« BİR YILDÖNÜMÜ : KUBİLAY » (21)

Bugün, dinsel «irticaın» yıllar önce Menemen'de, yedek subay Kubilay'ı testere ile kestiğinin yıldönümüdür. Bu önemli yıldönümü dolayısiyle Çağdaş Yayınları «Menemen Olayı ve Kubilay» Adlı bir kitap yayımladı. Kitabı hazırlayan Kemal Üstün, şehit Kubilay'ın arkadaşı, olay günü Menemen'de gördüklerini anlatıyor. Bu bakımdan «Menemen Olayı ve Kubilay», «irtica» kavramı üzerine kaleme alınmış değil, tarihsel bir belge niteliğinde derlenmiştir. Bununla birlikte Kemal Üstün, o günün havasını vermek amacı ile kanlı olayın basındaki tepkilerini, gericiliğin (irticaın), gizil, açık nedenlerini de olayın öyküsüne katmayı savsamamış, iyi de etmiş. Neden derseniz, unutan bir toplumuz biz. Bir toplumun unutkanlığı ise, ne yapalım ki onun tarih bilincinden yoksunluğu demektir. Nitekim gericiliğin yeni biçimlerde nasıl ortalığı kasıp kavurduğunu görmek için, içinde bulunduğumuz olaylara bir göz atmak yeter. Öyle ki, geçmişin gericilik olaylarından hiç ders alınmamış diyeceği gelir kişinin. Bu konuya yazımın sonunda bir daha geleceğimi sanıyorum. Burada Menemen olayının öyküsünü ayrıntıları ile gözden geçirmekle işe başlayalım, bilmeyenler öğrensin diye.

Dördünün adı Mehmet, ikisinin Hasan olan altı yobazdan en yaşlısı Derviş Mehmet «Mehdîlik» savındadır.Mehdî demek, Allah tarafından hidayete erdirilen kişi demektir. Ayrıca kıyamet gününden önce gökten inerek bütün insanları mutluluğa kavuşturacak olandır. Neyse... Derviş Mehmet ve yaşları on sekizi bile bulmayan iki Hasan, Manisa'nın bir köyünde, dağda kurdukları bir çardakta günlerce âyinlere dalmışlar, tarikat mensupları ve şeyhleri ile ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Derviş Mehmet bu süre içinde onlara esrar içirerek akıllarını başlarından

(21) Melih Cevdet ANDAY, 23 aralık 1977.

alma, tasarladığı yöne onları sürükleme çabasındadır. Mehdî olarak ortaya çıkmış olan Mehmet, İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte oturan seksen dört yaşındaki Nakişbendî Şeyhi Esat'ın güvendiği ve öne sürdüğü müritlerindendir. Dördü silahlı, altı kişilik şeriat çetesi 23 aralık 1930 sabahı erkenden Menemen'e gelirler ve doğruca çarşı içindeki Müftü camisine girerler. Camide sabah namazı için gelmiş sekiz on kişi vardır. Her şeyden habersiz ibadet etmekte olan bu kimseler camiye yapılan silahlı baskından şaşkındırlar. Derviş Mehmet kendisini oradakilere Mehdî olarak tanıtır, dini kurtarmağa geldiğini ileri sürer, camideki yeşil bayrağı aldıktan sonra, sınırda yetmiş bin kişilik Halife ordusunun beklediğini, öğleye kadar şeriat bağrağı alunda toplanmayanların kılıçtan geçirilecekleri tehdidini savurur. Bundan sonra zorbalar Belediye alanına yönelirler. Orada yeşil bayrağı dikerler. Sonra bayrağın çevresinde dönmeye, tekbir getirmeye, zikretmeye başlarlar. Şapka giyenlerin kafir olduğunu, yakında yine fes giyileceğini, şeriata dönüleceğini , kendilerine kurşun işlemiyeceğini haykırarak durdurmaya çalışırlar.

Alan çevresinde, sokakbaşlarında toplanmaya başlayanlar şaşkın, korkulu gözlerle onları izlemektedirler. Bu arada durumu haber alan jandarma komutanı alana gelir. Silahlı yobazların aşırılığını görüp hükümet konağına gider. Alay komutanına telefon ederek askeri birlikten yardım ister. Kışlada asteğmen Kubilay'a görev verilir. Asteğmen Kubilay takımı ile yola koyulur, fakat kendisinde silah, erlerde mermi yoktur. Çünkü talime çıkmak üzeredir.

Kubilay çarçabuk olay yerine gelir, askerlerine süngü taktırır, sonra tek başına ilerler, yobazlardan teslim olmalarını ister. Bu sırada yobazlardan biri ona ateş etmiştir bile, subay yaralı olarak yere düşer, Çevredekiler, uzaktakiler hızla dağılırlar. Subay doğrulur, yakındaki cami avlusuna doğru koşmaya başlar, ama yürüyecek durumda değildir, yığılır oracığa, Bunu gören Derviş Mehmet, yeşil bayrağın dibindeki torbasından testere ağızlı bağ bıçağını alır, arkadaşlarından biri ile cami avlusundaki yaralı subaya doğru saldırır . Kısa bir boğuşmadan sonra Kubilay'ın başını gövdesinden ayırır. Bununla da kalmaz, avuç avuç kan içer, saçlarından yakaladığı başı sallayarak alana döner. Başı yeşil bayrağın tepesine geçirmek isterler. Baş durmaz. Derviş Mehmet silah zoru ile bir ip buldurur, bağlarlar kanlı başı direğe. Bu sırada bir mahalle bekçisi silah seslerini duyarak oraya gelir, işe karışmak isterse de, yobaz-

lar onu öldürürler, arkasından bir başka bekçi daha... O da öldürülür. Alay Komutanına yeniden haber gönderilir. Bu kez alana bir makineli tüfek birliği gelir. Teslim olmayan katiller ateşe tutulur. Derviş Mehmet, Sütçü Mehmet, Şamdan Mehmet delik deşik edilir.

15 Ocak 1931 perşembe günü kurulan Askeri Mahkeme, kırk kişiyi salıvermiş, 27 sanığı beraat ettirmiş, 41 suçluyu çeşitli hapis cezalarının, 36 suçluyu da ölüm cezasına çarptırmıştır.

Yazar Kemal Üstün, bu korkunç olayın nedenleri üzerine de eğilerek, başlıca «cehalet» ile « çıkarcılık» öne sürüyor. Onun görüşüne göre cehalet, çıkarcılar için her zaman işe yarar bir bozgunculuk gücünü hazır bulundurur. Demek bir gericilik olayını tanımlamak için bu iki nedeni bir arada düşünmemiz, çıkarcılar çevresi ile karanlık kafalar arasındaki ilişkiyi saptamamız gerekmektedir. Bilindiği gibi 18 Ağustos 1930'da Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında bir parti daha kurulmuştu. Serbest Cumhuriyet Fırkası. O zaman burjuva sınıfının çıkarları mı sarsılmıştı ki buna gereksinme duyulur? Kuruluşundan üç ay sonra Atatürk'ün buyruğu ile kapatılan bu parti çevresine toplanmış kimi çıkarcılar, kendilerine yandaş olarak dinsel gericiliği alma yolunu tutmuşlardı. Ekonomik gericilik ile dinsel gericiliğin birleşmesi. Uzun uzun tartışılması gereken bu konunun özündeki sorun, ilerleyen ekonomik güçlerin dinsel gericilikten yardım bekleme niteliğinde olup olmadığı sorunudur. Başka bir deyişle yükselme sürecindeyken burjuva sınıfı, böyle bir yardımı hiç de gereksemez. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın, yurt ekonomisine vermek istediği biçim, bir komprador burjuvası yetiştirmek amacına yenelikti. Bunu, özdeş yolu tutan bugünkü burjuva partilerine bakarak doğrulayabiliriz. Geri kalmış Batı kapitalizminin etki çevresindeki bir ülkede liberal ekonomi başka neye yarayabilirdi ki! «Batı taklitçiliği» sözünü bu anlamda yorumlamalı. Sömürgeleri olmadığı için gerekli kapital birikimine varamamış ülkelerde liberal ekonomi yandaşlığı başka nasıl değerlendirilebilir?

Menemen cinayetinin tüyler ürpertici ayrıntıları, gerçi onun örnek bir yobazlık olayı olduğu gerçeğini hiç bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde tanıtlamaktır; ancak Osmanlı tarihindeki benzer olayların, özellikle son yıllarda uğradığı yeni yorumlar şaşırtıcıdır. Bu yorumlara göre, Osmanlı tarihinin dinsel «irtica» olarak adlandırılmış başkaldırı eylemleri gerçekte birer halk hareketidir. Bu düşünceyi ileri sürenler, yanılmıyorsam, bundan yalnızca Şeyh Bedreddin hareketini ayrı tutmuşlardı. Onla-

ra göre, Osmanlı yönetimi «ileri» idi, böylece ona karşı olan her eylem «gerici» sıfatını alacaktı. Kabakçı Mustafa, Patrona Halil gibi başkaldırı olayları ise, ileri olan Osmanlı toplumunu Batıya benzetmeye kalkan yenilikçilere karşı yapıldığı için «ilerici» sayılmalı idi. Başka bir yazıda yeniden dönmek üzere, bu konuyu, şimdilik burada bırakıyorum. Biz yine gelelim yeni kitabımıza.

Bu yıldönümünde, uzun uzun düşünülmesi gereken, Menemen olayının nerdeyse unutulduğu, belki de unutturulduğu konusudur bence. Başta da yazdığım gibi, bizim tarihsel bellekten yoksun kişiler olmamızdan mıdır bu, yoksa «gericilik» sorununa değinilmesinin kimi çevrelerce istenmemesinin sonucu mudur?»

« O YILANI EZMEK ! » (22)

Önce «Menemen'de Kurbanlar» başlıklı şu yazıdan bir kaç parça okuyalım:

«Bundan 47 sene önce Menemen'de Batıcılara göre bir «irtica» hadisesi vuku bulmuştur... İşte inkılâpçı mantığın bize aktardığı hadise budur. Daha doğrusu onlarca hadisenin ifade şekli bu şekildedir. Önce insan bu Menemen hadisesinde anlatılanlara güler. Çünkü aklın alacağı bir şey değildir. İşin aslı inkılâp mantığına uygun bir şekilde tertip edilmiş bir senaryodur. Memlekette terörün estiği bir devrede aklı başında hiç kimse bile bile kendini ortaya atmaz... İnkılâp adına binlerce insan hayatını kaybederken bir tek Kubilay için devlet ayağa kalktuve bu işte dahli var diye binlerce insan toplanmıştır... Nitekim korkuları şeriat, hilafet ve İslâm olduğu için bu hadiseyi büyüttüler ve hükümet başkanı İsmet Paşa olanca zehrini kusarak CHP grubunda bu mesele üzerinde konuşmuştur.... Kurulan Divanı Harp sanki harp hali varmış gibi 20 kişinin idamına karar vermiştir. İdamlarda Nakşi şeyhlerinin toplanması ve bunlardan çoğunun idamı dikkat çekicidir. Hele Melâmi Dergâhı Şeyhi Erbilli meşhur Şeyh Esat Efendinin İstanbul'dan alınıp idam edilmesi bu hadisenin karanlık ve hesaplı bir vak'a olduğunu gös-

---

(22) Oktay AKBAL, 31 aralık 1977.

terir.» Yazı şöyle bitiyor: «İşte bu hadisenin yıldönümünden ilham alınarak cuma akşamı eğer bir değişiklik olmazsa TV'de pir program gösterilecektir. Çünkü korkuyorlar, çünkü pireleri hâlâ dev yapıyorlar. Çünkü hâlâ yaptıklarından doymadılar. Çünkü başka sermayeleri kalmamıştır.»

Adı «yeni» ama anlamı eskinin eskisi, çağlar gerisinin özlemleriyle yüklü bir gazete, bir yazar Menemen olayını işte bu satırlarla «anmak»tadır! Karanlık bir iş. Batıcılara göre bir irtica olayı, gülünecek bir durum! 23 aralık 1930'dan tam kırk yedi yıl sonra, Menemen'de ezilen yobaz kafasının hortladığına kanıt... Ekilen tohumlar yeşermiş, boy atmış, ürün vermiş. «Demokrasi» adına gösterilen yanlış bir hoşgörünün sonuçları. Nitekim Menemen olayındaki vahşet olayı da Atatürk'ün çok partili siyasal düzene geçiş özlemiyle kurdurduğu Serbest Cumhuriyet Fırkasının uyandırdığı güven havasiyle patlak vermişti. 1945'ten bu yana geçen otuz iki yıl içinde başta CHP, sonra DP, ardından AP ve MC'lerin koruduğu geliştirdiği gerici akımlar Türkiye'yi bu çizgiye getirmiştir.

Şu dünyanın haline bakın siz! 1930'da Menemen olayı üzerine basında çıkan yazılar arasında Necip Fazıl'ınki de var. Yalnız gazetede yayınlanmakla kalmamış, bu güzel ve ilginç yazısını 1933'de çıkan «Birkaç Hikaye Birkaç Tahlil» adlı kitabına da almış. Tabii bir daha da basılmamış bu kitap! Kitaplıklarda ararsanız bulabilirsiniz. Açın 73. sayfayı okuyun: «İrtica yatağımızın başucundaki bir suya karıştırılan bir zehirdir. Kubilay'ın katli. Derviş Mehmet'in Menemen kapılarına sokuluşu gibi uykumuzu bekler ve ayaklarının ucuna basa basa gelir... Sinsi sinsi deliğine çekilen kara yılan şöyle ıslık çalıyor: Bana tabiî ömrün ne kadarsa burada bitip geber diye bir delik gösterdin. Ben bu delikte duramıyorum. Beni taşla ezmedikçe, gazla yakmadıkça, külümü yele vermedikçe sana rahat haram olsun! Onun bu son dileğini olsun yerine getirelim.»

Bu satırları yazan kişi, aradan on beş yirmi yıl geçtikten sonra din devleti kurmak ülküsünün bayraktarlığını yapıyor, dergisiyle, yazılarıyla Atatürk Devriminin bütün yapıtlarını yıkmaya çalışıyor, gerici, çağdışı bir akımın öncüsü oluyor!

Evet , biz Batıcılar, biz Atatürk devrimcileri Menemen olanının 47. yılında TV'lerde, gazetelerde, dergilerde, törenlerde kimi okullarda Kubilay'ın andık. Devrim Şehidi Kubilay'ın ardından o devrimler için, o devrimleri ilerletmek, geliştirmek için nice Kubilay'lar şehit verdik, veriyoruz. Bir simge insandır Kubilay. İnandığı devrim uğruna gerici yığınların üstüne yürümenin unutulmaz örneğidir. Varsın, sağdaki ve soldaki —o nasıl solsa, bilmiyorum!— kimi kişiler, Menemen olayı ile, yumurtalı Menemen'i birbirine karıştırsınlar! Varsın yeni devir'e seslendiklerini sanan çağdışı kafa sahipleri «çünkü korkuyorlar, başka sermayeleri kalmadı» desin, Kubilay bir anıt insan olarak kuşakların belleğinde kalacaktır. Menemen olayı üzerine «Gazi Mustafa Kemal»in söylediği şu sözler her devrimcinin, çağdışılığa, gericiliğe karşı direnen her yurttaşın yüreğinde yaşamaktadır. «Kubilay, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatını tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır...»

Kubilay'ın yakın arkadaşı Kemal Üstün «Menemen Olayı ve Kubilay» adlı kitabında bu korkunç olayı ayrıntılarıyla bugünkü kuşakların gözleri önüne sermiştir. Bu belgesel yapıt, Kubilay'ın ve Menemen Olayının gerçek yüzünü aydınlığa çıkarmaktadır. Genç Cumhuriyete yönelmiş olaydan sonra 1930'ların devrimci ozanı Necip Fazıl «irtica» denen canavarı şöyle konuşturmamış mıydı: «Beni ezmedikçe rahat sana haram olsun».. Biz de devrimlere yönelecek her davranışı yok etmekle görevliyiz. Biz, siz, hepimiz.

« GENÇLERE ÖĞRETEBİLSEYDİK » (23)

«Menemen olayının 49. yıldönümüydü geçen pazar günü.

Devrim Şehidi Kubilay'ın, ölümsüzleşmesinden 54 yıl önce (23.12.1876'da), I. Meşrutiyet ilan edilmişti, bir yıl sürmeden, Padişah II. Abdülhamit, Mebuslar meclisini dağıttı, Anayasa'yı rafa kaldırdı. 33 yıl monarşik düzenle İmparatorluğu yönetti. Daha sonra aydınlar

---

(23) M. Fazıl KARLIDAĞ

Emekli Albay - Harp Tarihi Yazarı - 26 aralık 1979.

23 Temmuz 1908'de Anayasayı uygulattılar, 2. Meşrutiyet ve hürriyeti ilanettiler.

Bir süre sonra (13 nisan 1909'da), 31 Mart Gericilik olayları patlak verdi.

Bu gericilik olayı, İttihatçi Partiye karşı, Ahrar partisi ile «İttihad-ı Muhammedi» Derneğinin, askerleri ayaklandırmalariyle başladı. İstanbul Taşkışla'da (Üniversite binası) bulunan, 4. P. Avcı Taburu «ŞERİAT İSTERİZ» sesleriyle Meclis-i Mebusanı kuşattılar. Bunlara, 4000'den çok softalarla medrese öğrencisi gericisi katıldı. Bu ayaklanmayı kışkırtanların ön safında, Volkan Gazetesinin sahibi ve «ittihad-ı Muhammedi» Derneğinin Başkanı Derviş Vahdetî bulunmuştu.

Kurmay Başkanı Kolağası (Yüzbaşı) Mustafa Kemal, Hareket ordusu ile bu gericilik olayını bastırdı. Suçlular cezalandırıldılar. İstanbul Hürriyet Tepesi'ndeki anıtlı şehitlik bu olayda şehit olanların anılarının yaşayan tanığı olarak yükselmekte, gençlere ibret dersi sayfaları göstermektedir.

.....

Ulusal Kurtuluş Savaşında Türkiye çok sayıda gericilik olaylarına sahne olmuştur; dini politikalara araç yapmış, padişah ve onu izleyen şeyhülislam, aristokrat sınıf, kimi politikacı ve yönecilerdir. Bunlar, halkı sömürme ve egemenliklerini sürdürme amacıyla, iç ve dış düşmanla işbirliği yapmaktan çekinmediler. Çok yerde cahil halkı ayaklandırdılar.

Hatta başta Atatürk olmak üzere çok sayıda vatanseverlerin asılmaları için ferman çıkardılar. Bunları hepimiz biliyoruz. Atatürk'ün istenci ve dehası, Türk ulusunun özverisi sayesinde bütün bu ayaklanmalar bastırıldı ve büyük zafere ulaşıldı.

.....

Türk Devriminin temeli ve en önemlisi olan Cumhuriyet rejiminin 29 ekim 1923'te ilanından sonra, Türk ulusunu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracak devrimlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak layik kanunların çıkarılmasına başlandı. Bunların yapılmasını kendi görüş ve inançlarına aykırı görenler gericiliklerini sürdürmeye yine uğraştılar. Hepsinin sonu şükür ki hüsran oldu.

Bunlardan biri Menemen Olayı'dır.

.....

Türk Devrim Tarihini ve Atatürk'ün Devrim Şehidi Kubilay'ı ulu-layan şu sözlerini: «Büyük Ordunun, kahraman genç zabiti (subay) ve Cumhuriyetin mefkûreci muallim (öğretmen) heyetinin kıymetli uzvu Kubilay Bey, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.» Unutmayalım»

« BİR DEVRİM ŞEHİDİ » (24)

50. Yıldönümü

«Kubilay, Türk Devrim Tarihinde bir «Anıt Adam» dır. Öğretmen, Yedek Subay Kubilay'ı anıtlaştıran soylu ve yürekli davranış, O'nun Atatürk Devrimini ve Cumhuriyeti korumada üstlendiği yüce göreve içtenlikle bağlılığından kaynaklanmaktadır. Bu uğurda verdiği ise, başı ve canıdır. Görevin gereği budur.

Anıt, Menemen'de Ayyıldıztepe'de yükselmektedir. Anıtın üçlü sütunundan biri Kubilay'ı, ikisi Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki'yi simgeler. Sütunların alt birleşik çevresinde devrim şehitlerinin unutulmaz adlarıyla «İNANDILAR, DÖĞÜŞTÜLER, ÖLDÜLER / BIRAKTIKLARI EMANETİN BEKÇİSİYİZ» sözleri yazılıdır. Ve elinde mızrağı, Türk Gençliğini simgeleyen, ufukları gözleyen tunç bir heykel... Mermere işlenmiş, Atatürk'ün «Ey Türk Gençliği!» diye başlayan seslenişi...

Anıt Adam Kubilay'a yaraşan anıtın Çamlıktepede'ki görüntüsü böyledir. Anıtı uzaklardan görenler, o tepeye çıkanlar iç dünyalarına ve inançlarına yeni güçler katarlar. Bu güçle Cumhuriyet ve devrimler korunacak, kollanacaktır.

50 Yıl Önce...

Gericilik (irtica) olayı, tam 50 yıl önce bugün 23 aralık 1930'da Menemen'de geçer. Cumhuriyetin kuruluşundan yedi yıl sonra... Günümüzün yaşlı kuşakları olayın ayrıntılarını, sonuçlarını o günlerin basınından izlemişlerdir, bilirler. Genç kuşaklar ise; yıldönümlerinde,

---

(24) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1980.

anma törenlerinde, basın, radyo ve televizyon yayınlarının ara sıra önem verdiği ya da değerlendirdiği ölçüde bilgi edinmektedirler. Kimi zaman da yeniden hortlayan «irtica» hareketleri nedeniyle...

Geçmişte kalan olayı unutmuş görünenler kadar, unutturma çabasında olanlar da vardır. Hattâ kimi basın çevreleri bu acı ve utanç verici olayı — fırsat düştükçe— kendi kişisel ve çıkarcı amaçlarına göre yorumlayarak, belli yönlerde ve inanç sömürüsü doğrultusunda kullanmaktadırlar. Özellikle son yılların ortamı ve görüntüsü böyledir.

Oysa, bu satırların yazarı, olayın geçtiği Menemen'de (1930 ve daha sonraları) öğretmen olarak —Kubilay Okulunda— görev yapmış, arkadaşı Kubilay'ı yakından tanımış; tüm gerçekleri ayrıntılarıyle öğrenmiştir. Ayrıca, Askeri Mahkemedeki yargılamaları da öğretmenler adına izlemiştir.

Bu yazının sınırı içinde, kanlı olayın acı öyküsünü tazelemenin; anılara sadece duygusal açıdan bakmanın bir yararı yoktur. Olay, zaten Devrim Tarihimizde yerini almıştır. Tarihin tanıklığıyle genç ve gelecek kuşaklara yansıyacak, onları uyaracak ve uyanık tutacaktır.

Ancak; 50. yıldönümü dolayısıyla, bazı gerçeklerin yinelenmesinde, iyi bilinmesinde yarar olduğu kanısındayım. Bu benim için bir ödevdir.

Olay, Menemen'de patlak verdiği için —o zamanlar bu kasaba halkı— toplumumuzun bir tepkisi olarak, ağır biçimde kıyasıya eleştirilmiş, yerilmiş ve adeta suçlanmıştır. Bir açıdan, böyle bir tepki anlamlı ve haklı görülebilir. Ancak Menemen halkı okumuşu okumamışlarıyla; devrimlerin halk için değerini kavramışları kavrayamamışlarıyla yurdumuzun öteki köşelerindeki halkımız gibidirler. Onlar da bu tür acı bir olayın kendi yörelerinde ortaya çıkmasının derin üzüntüsünü yüreklerinde duymuşlardır. Bir başka gerçek de, gerici ve silahlı altı yobazın Menemen'e başka yerlerde bulunan elebaşılarca gönderilmiş olmalarıdır. Bu durum Menemen için bir rastlantı, bir bahtsızlıktır. Ama böyle «irtica» hareketleri, yobazlık saldırıları ülkemizin hangi yöresinde başgösterirse göstersin ulus bütünlüğümüze ve layiklik ilkesine yönelmiş bir çıkış anlamı taşıyacağı için yine yüreklerimizi sızlatacak değil miydi? Kald ki, gericilere (yobazlara) karşı koyan ve şehit düşen iki bekçi Menemen halkındandır.

Nedenleri

Asıl üzerinde önemle durmamız gereken nokta «irtica»ın NEDEN'leri ve NİÇİN'leridir.

Bilindiği üzere; her gericilik hortlamasında «cahil»ler, okur - yazarlıktan ve eğitim - öğretimden yoksun kalanlar yerilir, eleştiri konusu olur, suçlanırlar. Bu görüş, bir açıdan doğruya en yakın bir önyargıdır. Elbette, gericilik hareketlerinde cahillerin, örümcek kafaların payı büyüktür. Ancak; temelde bu cehaletle ortak yönü ve yanı bulunan daha başkaları vardır. Biliriz, eskiye ve boş inanlara bağlı kalanlar çok kolay uyarılır, kışkırtılırlar. Özellikle, dinsel değerleri vicdanlarda değil de «elde» sananlar, tarih boyunca kullanılan «Din elden gidiyor!...» ya da «istemezüüük!...» sesleriyle, Allah adıyla çabuk aldatılırlar. Bu gibiler hemen sokağa sürülür; toplum psikolojisinden yararlanılarak kalabalıklar oluştururlar. (son yılların camilere saldırıyorlar, camiler bombalanacak... söylentileri gibi.) Bunların arkalarında ise; kimi basın organları vardır, çıkarcı çevreler vardır, onların politikacıları vardır. Uzak yakın geçmişte bu tür örnekler az değildir. Dün böyleydi, günümüz ortamında da böyledir. Sözü edilen ortam değiştirilemezse, benzeri olaylar yarınlarımıza da yansıyabilir.

Ortam dediğimiz, gerek aydınlıktan (çağdaşlıktan) yoksun bırakılanlar, gerekse kimi politikacılar ve onlara uyabilen, yaranan yönetici düzeyindekilerinin durumudur.

Sonuç

Çağdaşlık —bir başka deyişle— yaşanılan çağa uyum sağlamak, iki temel koşula dayanır:

- Genel eğitim - öğretim ve özellikle layik öğretim.
- Yasalönlemler.

Eğitim ve öğretimde yolumuzu Atatürk ışıklandırmıştır; «Hayatta gerçek yol gösterici, bilimdir» diye. Atatürk ilkelerinde ulusal ve evrensel değerler vardır.

Gericilik (irtica) sorununun kesin çözümü, layikliğin «doğru» yorumlanmasına ve «iyi» anlaşılmasına bağlıdır; ailede, okulda, toplum yaşantılarında... Layikliği dinsizlik yorumunun çarpıklığından kurtarırsak, dinsel kökenli okullarımızı, kursları —amaçlarına uygun olarak— yeniden düzenlersek; vicdan özgürlüğü kavramını zedeleyici

ödünler vermeyecek biçimde anayasal önlemler alınırsa «irtica»ın acı nıları geçmiş yıllarda kalacak. ulusumuz iç barışa kavuşacaktır diyoruz.

Bu görüş ve inançla, elli yıl öncesinin devrim şehitleri Öğretmen Kubilay'ı, Bekçi Hasan ve Şevki'yi saygılarla anıyoruz...»

« ELLİ YIL SONRA KUBİLAY » (25)

« Şeriat isteriz, davasına gelince, bunun manası sadece yenilik istemeyiz. demek olduğu malumdur. Bu, bu memlekette kökünden sökülüp atılmak lazım gelen tarihi bir yeniçeri an'anesidir. Yoksa ne o zaman, ne bu zaman ortadan din kalkmış değildir ki onu yeniden istemeye mahal olabilsin. Cumhuriyet Devrindeki yegâne fark ve faziletli fark, dinin dünya işlerinden ayrılmış olmasıdır. Günün yirmi dört saatinde ibadet etmek isteyenlere meydan alabildiğine açıktır, hiç mani yoktur. Yalnız bu devirde din, kul ile Allah arasındaki vicdani rabıta halinde tecrit edilmiş ve dünya işleri tamamen kanunlara tevdi olunmuştur. O kadar. O halde eğer memleketi karanlık bir mazinin yokluk uçurumlarında boğup mahvetmek istemiyorlarsa, ne diye din ve şeriat istiyorlar? Memleketin uyanık çocukları pek iyi bilirler ki, teceddüt ve terakki yolunda adımlar bizim için hayat, bizi onlardan çekip almak isteyen hareketler de ölümdür.»

Bu satırları 25 Aralık 1930'da « Cumhuriyet» gazetesinde Yunus Nadi yazıyordu. Kubilay'ın-Menemen'de yobaz katiller tarafından öldürülmesinden tam iki gün sonra... Bir de aşağıdaki yazıyı okuyalım. Bu da, 1977 yılı Aralık ayında, yani Erbakan-Türkeş-Demirel üçlüsünün ikinci MC iktidarını testekleyen sağcı bir gazetede çıkmıştır:

«İşin aslı inkılâp mantığına uygun bir şekilde tertip edilmiş bir senaryodur. Memlekette terörün estiği bir devrede aklı başında hiç kimse bile bile kendini ortaya atmaz. Hele Anadolu'da içi kan ağlayan milyonlarca Müslüman varken bir küçük kazada bunun ortaya çıkması manidardır.. Belki de biraz safca olan bu derviş ve adamları buraya

---

(25) Oktay AKBAL, 24 aralık.. 1980.

yollanmış ve onların böyle bir harekette bulunmalarına zemin hazırlanmıştır. Onlar öne sürülmüş sonra üzerlerine gidilmiştir» Sağcı yazar, o günlerde Başbakan İsmet Paşa'nın Meclis'te yaptığı konuşmayı «zehrini kusmak» olarak tanımlamakta, « Müslümanlara bir gözdağı vermek» saymakta ve şöyle demektedir: «Devrim mantığı karşı olduğu ve istemediği kimseleri ancak böyle bir hadise ile toplayıp kodese tıkmayı uygun bulmuştu... Hele Melâmi dergâhı şeyhi Erbilli meşhur Esad efendinin İstanbul' dan alınıp idam edilmesi bu hadisenin karanlık ve hesaplı bir vaka olduğunu gösterir», Şeriatcı gazetenin yazarı « Korkuyorlar, çünkü pireleri hâlâ dev yapıyorlar. Çünkü hâlâ yaptıklarından doymadıklar» diye bitirmektedir.

İşte bir ölçü size! Ya da «kim nedir necidir?» diye anlamak isteyen bir takım kişilere, çevrelere... Geçmiş yılların gazete koleksiyonlarını bir taratsalar, yalnız şu 23 Aralık günlerinde, yani Kubilay olayının yıldönümlerinde gazetelerde çıkan yazılara bir göz gezdirseler, bugün ortalıkta « Atatürkçü », « milliyetçi », «inkılâpçı», geçinmeye kalkışan bir takım adamların gerçek yüzlerini açıkca görebilirler... Kim, içtenlikle yazıyor, konuşuyor? Kim, zaman zaman maskeler değiştiriyor? İşine, çıkarına uygun davranıp, yazılar yazıp, söylevler çekip zamana, zemine kendini uyduruyor? Bunların hepsi Kubilay' ı anma günlerindeki yayınları incelemekle gözler önüne serilir. Benim bir iki parçasını alıp sunduğum yazı gibi daha ne yazılar var!

Elli yıl geçti devrimci öğretmen Kubilay' ın gericilerce şehit edilmesinden bu yana... Yaşasaydı, şimdi yetmiş yaşlarını biraz geçmiş olacaktı. 29 Aralık 1930'da, Atatürk'ün kurduğu « Hakimiyeti Milliye» gazetesinin başyazısı —belki de Atatürk tarafından yazdırılmıştır— şu sözlerle bitmekteydi: « Belki Kubilay Türkiye'de teceddüt ve medeniyet cihadının artık son kurbanı olacaktır.» Son kurban!.. Daha ne kurbanlar verdik geriliklere, bilgisizliklere, bağnazlıklara... Size sunduğum 1977 tarihli yazı ve onun gibi daha ne yazılar, ne sözler, ne konuşmalar var... Atatürk devrimine yürekten bağlı okurlar bunları bilirler. Ne politikacı söylevleri duyduk, dinledik alanlarda, radyolarda, TV ekranlarında!.. Ne şeriatçılık propagandaları!.. Ne Atatürk döneminin, devriminin bu ülkeyi çıkmazlara, bataklara soktuğu konusunda ileri geri sözler!..

Atatürkçülüğün «yeniden doğuş» aşamasına bir kez daha geldik

şimdi... Evet, Atatürkçülük yalnızca bir ad, bir başlık, bir klişe olarak yaşıyordu uzun zamandır... Oysa Atatürkçü isek, Atatürk devriminin ilkelerini tüm anlamı, içeriğiyle yaşatmak gerekir. Boş kalıplardan, içtenliksiz sözlerden kurtararak... Kubilay'ın şehit edilmesinin 50. Yıldönümünde, bu olayı bütün gerçeği, bütün korkunçluğuyla öğrenmek istiyorsanız, Kubilay' ın yakın arkadaşı öğretmen Kemal Üstün' ün « Menemen Olayı ve Kubilay» kitabını alın okuyun... Elli yıl öncenin ve bugünün anlamını daha iyi duyacaksınız...»

« NADİR NADİ ANLATIYOR » (26)

İlk Başyazı ve Kubilay Anıtı

« SİRMEN — Efendim, Viyanada'ki muhabirlik yıllarınızda, Viyana muhabirliğinden başyazarlığa geçtiğiniz de görülüyor. 1932 ve 1933 yıllarında sizin zaman zaman Cumhuriyet'te başyazılar yazdığınızı görüyoruz. Bu arada siz ilk başyazınızı ve onun öyküsünü anımsıyor musunuz?

NADİR NADİ — İlk başyazım Kubilay olayı dolayısıyla yayınlandı. Ben bu olayı Viyana'da duydum ve yıldırımla vurulmuşa döndüm. Genç Cumhuriyet daha 10. yılını doldurmamış, Böyle genç bir Cumhuriyet'in en heyacanlı döneminde, genç bir subayın yobazlar tarafından şehit edilip de kafasının sokaklarda gezdirilmesi bana fena halde dokundu. Müthiş bir tepki uyandı içimde. Ne yapabilirim de Viyana' dan bir yazı yazabilirim. O yazıyı yazsam koyarlar mı, koymazlar mı? Üstelik o günlerde çok gencim, daha 22 yaşındayım, böyle bir işe teşebbüs etsem başarabilir miyim? Yazı iyi olur mu? Bütün bunları düşünüyorum ne yapayım diye. Efendim sonunda oturdum babama hitaben bir mektup yazdım. " Sevgili babacığım," diye başladım ama içinde babamla ilgili hiçbir şeyde yok yazının. Yalnızca Kubilay olayı var. Kubilay olayının genç Cumhuriyet için ne kadar büyük bir tehlike olduğunu, yobazların ayaklanmasının ne boyutlara varabileceğini falan konu alan son derecede

(26) Ali SİRMEN , 13.5.1981

sert bir yazı yazdın. Ve ellerinizden öperim diyerekten mektubu bitirdim. Doğrusunu, istersen, ben bu mektubu babam kullanır yani yayınlar ümidiyle yazdın.

Merakla bekliyordum. Ve yazı çıksaydı çok sevinecektim. Nitekim babam da anlamış durumu ve oğlumdan aldığın mektubu yayınlıyorum diyerek benim mektubumdan alıntılar yaparak bir başyazı yayınlamış, altına da kendi imzasını atmış.

SİRMEN– Efendim müsaade ederseniz, o yazıyı tümüyle okuyalım:

"ANKARA 10 Mart (Başmuharririmizden)

Viyana' da tahsilde bulunan oğlum Nadir' den hemen bir ay kadar evvel aldığım mektupta, bu mesele yani Menemen' de Cumhuriyet kurbanı Kubilay namına abide yükseltilmesi lüzumu Türk gençliğine yakışacak ateşli bir lisanla yazılıyordu. öyle bir teşebbüsü millete arzetmenin bu hususta bizden evvel alınmış herhangi bir karar olup olmadığını anlamak lazımdı. Ondan başka faaliyet halinde bulunan örfi İdare ile Divan-ı Harbin vazifelerini bitirmelerine intizar etmek de muvafık olabilirdi. Artık sırası geldiğeinden şimdi meseleyi mevzuu bahs etmeye musaraat ediyorum.

Mektuba oğlumdan geldiği için değil, belki onu Nadir' in de mensup olduğu bugünkü Türk gençliğinin sadık ve canlı bir ifadesi telakki ettiğim için kıymet veriyorum. Ve bu fikir ile, bu his ile işte mektubun bazı parçalarını naklediyorum:

"... Şu Cumhuriyet kurbanı, Kubilay Bey namına Cumhuriyet gazetesi bir abide yapmaya teşebbüs etse nasıl olur dersiniz? Beş altı sene evvel Yeni Gün çok muvaffak olmuştu. Bana kalırsa, bu seferki teşebbüsün muvaffakiyeti de ondan geri kalmaz ve mana itibarıyle belki de daha idealdır. Bir milletin medeni seviyesi, ancak o milletin duyduğu heyecanların güzelliği ile ölçülür. Heyecan olmayan bir yerde hayatın ne manası var? Bir zabit vazifesini yaparken, yani Cumhuriyet'i müdafaa ederken kafası kesiliyor. O esnada orada bulunanlar bunu tıpkı tok bir hayvanın arpayı seyredişi gibi temaşa ediyorlar. Herifler yakalanıyor, muhakeme olunuyorlar. Uzaktan görünüşe nazaran bir kısım halk muhakemeyi koyun kaval dinler gibi dinliyor. Bunları okudukça hırsımdan patlıyordum. Hergün gazetede: Halk Cumhuriyet' e ve Türklüğe karşı yapılan suikastın dehşetini anladı. Dün mürtecilerden Laz Hoca ile bilmem ne

Mehmet Menemen gençliği tarafından linç edildiler tarzında bir havadis bekliyordum. Fakat işin yoksa bekle dur... Bu Menemen şehrinde 200 tane genç yok mudur? Fakat asıl maksat milleti uyandırmak, herhangi bir fikir hadisesi karşısında ona heyecan duyabilecek bir kaabiliyet vermektir.Önümüzdeki vasiyette Cumhuriyet millete pekâla pişva olabilir. Yapılacak iş şudur: Menemen' de Kubilay Bey' in öldürüldüğü yerde muhteşem bir abide dikmek ve bu eserin vücuda gelebilmesi için bütün vatandaşları ve bilhassa Menemenlileri ve İzmirlileri iştirake davetetmek.

'... Menemen' deki Kubilay abidesi bittiği dakikadan itibaren, hatta çok daha evvel, abidenin yapılması için verilecek olan ilk beş kuruştan itibaren milletin irfan ve heyecanını tenniye etmeye (uyarmaya) başlayan bir eser olacaktır."

"Bilmem maksadımı anlatabiliyor muyum?-Herhalde siz benden iyi bilirsiniz ki, Avrupa' nın büyük küçük, bütün şehirlerinin sokaklarını dolduran heykeller oyuncak olsun, süs olsun diye yapılmamıştır. Bunların halk üzerinde yaptıkları tesir, mektep medrese telkininden çok daha kuvvetlidir. Menemen Hükümet meydanında tunçtan Kubilay abidesi yükselirse bir daha oralarda kimse yeşil sancak dikmeyi aklına getiremez.

"1793 senesinde, Fransız İnkılabı sırasında Kral taraftarları 14 yaşında bir çocuğu yakalamışlar ve "Yaşasın Kral!" diye bağırtmak istemişler. çocukcağız bunlara karşı avazı çıktığı kadar "Yaşasın Cumhuriyet" diye bağırmış ve tabii Kral taraftarları tarafından hemen öldürülmüş. Bugün bu çocuğun bir heykeli, meşhur Pantheon Müzesi'nde de bir büstü vardır. İsmi Bara olan bu küçük kahramanı ben yedi kat yabancı olduğum halde 150 sene sonra tatlı bir heyecanla hatırlıyorum. Bunu tarih kitabında okumadım. Kimbilir nereden duymuş öğrenmiştim. Yüzlerce meşhur adamın kafasını uçuran bir inkılabın tarihi, teferruatla uğraşamaz. Bizim tarihin de, Kubilay' dan bahsetmesine hiçbir mecburiyet yoktur. Fakat emin olun uzun bir müddet sonra efsane şeklinde tarihe karıştırılacak olan Kubilay, inkılap tarihinde çok derin, çok samimi ve çok canlı izler bırakacaktır. Millet Cumhuriyet kalesinde yaşayacaksa, Cumhuriyet de ancak böyle derin ve canlı izler sayesinde yaşayabilecektir.."

İşte mektubun meseleye temas eden mühim kısımları bunlar. Cumhuriyet onda Türk gençliğinin samimi ve candan bir ifadesi telakki ettiği fikrin teşebbüsünü deruhte etmeye karar vermiştir. Milletin Menemen' de

yükseltilecek Kubilay abidesinin vücuda gelmesi işine memnuniyetle iştirak edeceği şüphesizdir.

Teberruat İş Bankası' nda cemolunarak, Cumhuriyet' te iştirak edenlerin isimleri ve iştirak miktarları neşredilecektir. Bu işin idare ve intacı için Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Kazım Paşa Hazretlerinin riyasetleri altında bir merkez komitesi vücuda gelmiştir. Diğer teşkilat peyderpey kısmı mahsusumuzda yayınlanacaktır."

SİRMEN– Tepkiler ne oldu efendim?

NADİR NADİ– Bu yazının yayınlanması üzerine Ankara' dan mektuplar aldım. Beni kutluyorlar, takdir ediyorlar. Onun üzerine düşündüm. Oraya Atatürk heykeli gibi bir heykel yapsak, bir anıt diksek Menemen' e Viyana' da dünyaca tanınmış Ambrosi adında bir İtalyan heykeltreş vardı. Bu adamın çok methini duymuştum. Daha önce de söylediğim gibi kaldığım Pension Nossek' de, ressamlar, gazeteciler bu işten anlayan kişiler vardı., bana Ambrosi' yi tavsiye ettiler. Kalktım gittim ben de, Ambrosi sağır dilsiz bir adam. Yazıyla konuşuyor. Anlattım derdimi. O da çok heyecanlandı. Hatta ben kendisiyle konuşur, daha doğrusu yazışırken:

– Sizin işinize karışmak gibi olmasın, ama şöyle bir kaidenin üstünde, göğe doğru bir çocuk olsa, falan gibi bir şeyler söyledim.

Ambrosi benden meydanı görüp göremeyeceğini sordu. Ben de meydanın resimlerini bulacağımı söyledim kendisine. Ambrosi :

– Resimleri gönderin ben yaparım dedi.

Ben de durumu Ankara' ya ilettim. Hem bu işi pahalı bulmuşlar, hem le daha önemlisi, bunu bir Türk sanatçısının yapmasını daha doğru bulmuşlar. Sonunda şu anda Menemen'de bulunan abide dikildi.

O zamanlar Cumhuriyet Halk Partisi Sayın Recep Peker'de beni kutlayan bir demeç vermişti Cumhuriyet'e.

SİRMEN — Efendim Yeni Gün'ün girişiminden söz ediyorsunuz mektubunuzda. Neydi o girişim?

NADİR NADİ — Ulus Meydanındaki Atatürk heykeli ki ilk Atatürk heykelidir o. O da Yeni Gün gazetesinin öncülüğünde yapılmıştı.

SİRMEN — Efendim, olayı biraz üstü kapalı anlatıyorsunuz. Yunus Nadi Beyi'in başyazısı ve o günkü Cumhuriyet gazetesi okunduğunda açıkça görülüyor ki, Menemen'e bir Kubilay anıtı dikilmesi , o zamanlar 22 yaşında çok genç bir gazeteci olan sizin teşebbüsünüz ve

yazdığınız mektup üzerine olmuş.

NADİR NADİ — Bunun böyle olması tamamen bir raslantıdır. Çünkü ben o zamanlar, ülkemden çok uzakta Viyana'da bulunuyordum. Hiç şüphe yok ki, benim o zaman hissettiklerimi ve düşündüklerimi hisseden ve düşünmüş olan kimseler burada da vardı. Benim mektubum üzerine bu anılın yapılması bir rastlantıdır.

SİRMEN — Böylelikle 11 mart 1931'deki yazı sizin ilk başyazınız oluyor.»

« GEÇMİŞE BAKARKEN... » (27)

51. Yıldönümü

«Türk Derim Tarihinde, Cumhuriyetimizin ilk onbeş yılında sevinçli, kıvançlı nice olgular ve olaylar vardır. Geçmişe bakarken, bunların arasında acılı olanları da düşünür, neden'lerine, niçin'lerine eğilmek gereğini duyarız. Ulusal varlığımıza bağlılığın gereğidir bu. Hele yakın yıllardaki benzeri olayları anımsadıkça...

Yaşlılar, özellikle genç kuşaklar geçmişe —eski deyimiyle— «mazi» ye bakmalıdırlar, zaman zaman.. Böyle bir bakış, ancak yıldönümlerinde bilgilerimizi ve anılarımızı tazeleyerek; törensel gösterilere gerçek anlamlar kazandırarak, tanıklığına güvendiğimiz tarih yapraklarını birer birer çevirip dikkatle ve «ibret»le okuyarak elde edilebilir. «Öğün, Çalış, Güven»in yüce anlamı ve kavramı da böyle değil midir?

Bilindiği gibi tarih, geçmişin olgu ve olaylarını, gerçekleri bize yaklaştırır; yaşadığımız günlere ve geleceğe ışık tutar. Bu bilimsel ışıkla yıllar öncesine, karanlık görünen derinliklere bakabiliriz. Sadece duygusal yönden değil, düşünürlerin yorumları ve görüşleriyle; eski ile yeni, doğru ile yanlış arasında bilinçli ilişkiler ve bağlıntılar kurarak... Kıyaslamalar yapıp çağdaş görüşlere ulaşarak... Düne, bugünlere ve yarınlara bakmanın ve değer kazandırmanın yöntemi böyledir kanısındayım.

İşte bugün bir yıldönümünde; yine düşünme ve genç kuşaklara anlatabilme görevindeyiz.

---

(27) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1981

Türk Devrim Tarihi'ne «23 aralık 1930» Menemen olayı» diye geçen gericilik (irtica) olayının kanlı, vahşi bir saldırısının yıldönümüdür bu gün. Bu utançlı, azgın saldırının elebaşları bir tarikata (Nakşibendi] bağlı, cahil ve silahlı alu yobazın Menemen sokaklarına sürülen «isyancı»ların gözü dönmüş öncüleri! Dördünün adı Mehmet (biri Mehdî Derviş Mehmet), ikisinin Hasan, bir de «kıtmir» adlı köpek! Bir efsanenin 7'li kahramanları!

Yobazlara karşı koyan yürekli, onurlu ve yüce bir davranışın simgesi olan üç Türk genci: Yedeksubaylık, görevini yapmakta olan öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay, Bekçi Hasan ve Bekçi Şevki. Saldırının üç şehidi. Cumhuriyeti, Atatürk ilkelerini koruyan ve kollayan Devrim şehitlerinin anısana dikilen üç sütunlu Kubilay Anıtı, Menemen'de Ayyıldıztepe'dedir. Anıt'ın taşlarına şehitlerin adları, Atatürk'ün gençliğine Seslenişi ile şu sözler işlenmiştir. İNANDILAR, DÖĞÜŞTÜLER, ÖLDÜLER / BIRAKTIKLARI EMANETİN BEKÇİSİYİZ.

Ve elbette, tüm Atatürkçüler «Emanet»in bekçisidirler, her zaman ve her yerde...

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK), 27 aralık 1930'da Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya (Mareşal Fevzi ÇAKMAK) gönderdiği «taziye» mektubunu şu anlamlı sözlerle bitirmiştir: «Büyük Ordunun kahraman genç subayı ve Cumhuriyetin Eğitim Ordusunun değerli öğretmeni Kubilay, temiz kanıyla Cumhuriyetin yaşam gücünü tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.»

Başbakan İsmet paşa (İNÖNÜ), 1 ocak 1931'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bu olaya ilişkin açıklamalar yapmış ve: «bu, yüzlerce seneden beri dini siyasete alet eden bütün haraketlerin bir tekerrürü (yeniden ortaya çıkması) dır. Bu zavallılar layikliğe karşı gelerek şeriat istemektedirler. Gerçekte ise, menfaatlarını kaybetmişlerdir, onu istiyorlar» demiştir.

Devlet Başkanı Orgeneral Kenan EVREN geçen yıl, 23 Aralık 1980 de bir mesaj yayımlamıştır: «Elli yıl önce bugün şeriat düzeni anlayışının bahtsız kafaları genç Cumhuriyetimizin varlığına kastetme cüretine yeletenebilmişler, ancak Cumhuriyet ve Atatürk ilkelerine yürekten bağlı yedeksubay asteğmen Kubilay ile bekçi Hasan ve Şevki»nin canları pahasına ve yerinde müdahaleleri ile bir kere daha hüsrana uğramaktan kurtulamamışlardır.

Bu memleket, yakın tarihimizdeki örnekleri gibi bir çok irticai olayları uyanık kuvvetlerinin öncülüğünde ezmiştir. Zaman zaman çıkan sesler'de daima susturulmuştur. Bundan sonra da aynı kararlılıkla susturulacağından kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Ülkemiz din ve devlet işlerini birbirinden ayıran bir sisteme sahiptir. Bu gerçeği herkesin bilmesi ve anlaması gerekir. Din, daima hürmete layık yüce bir duygu ve inançtır. Bu gün memleketimizde dini inançlara, ibadet hürriyetine saygı, yasaların teminatı altındadır. Bu gerçeği saptırmak isteyenlerin amacını halkımız artık iyi bilmektedir.

Yüce Türk Milleti her geçen gün artan bir inanç ve kararlılıkla layik Cumhuriyetimizi Ulu önder Atatürk'ün devrim ve ilkelerini korumanın azmi içindedir.

Bu duygu ve düşüncelerle Atatürk devrimlerinin inançlı koruyucuları, tertemiz vatan evlatları Kubilay'ı ve bekçi Hasan ile Şevki'yi şehit oluşlarının bu yıldönümünde bir kez daha milletçe şükranla ve rahmetle anıyoruz» demiştir.

Geçmişin acılı bir olayına bakarken duygusallıktan sıyrılıp özellikle son yıllardaki benzeri olayları, azgınlıkları anımsayıp derin derin düşünmek de gerekmiyor mu? Bu, hepemizin ve her Türk gencinin görevidir. Atatürkçülük başka türlü olamaz, korunamaz.

Gericilik (irtica) olaylarında çoğu kez okuryazarlıktan yoksun bırakılmışları, cahilleri (bilgisizleri, çağını anlamayanları) eleştirir, suçlarız. Ya da aydın din adamı, aydın din görevlilerinin çoğalması dileğinde bulunur, onların özlemini duyarız. Hele çağdışı davranışlarla karşılaştıkça eskinin kalıntılarını ve medrese özlemcilerini gördükçe...

Elbette bir açıdan doğrudur bu tür görüşler ve yargılar. Çünkü gerek bireysel, gerekse örgütlü irtica olaylarında, eylemlerinde sözünü ettiğimiz cahillerin sokaklara döküldüğü; bilgisiz, yetersiz ve çıkarcı din görevlilerinin böylelerini kolaylıkla uyardığı, desteklediği ve sırası gelince kışkırttıkları, bilinen, görünen ve kanıtlanan —hiçkimsenin yadsıyamıyacağı— gerçeklerden değil midir? Yakın yıllarda olanlar, acılar anılardadır, unutulmadı...

Ancak: böylelerinin arkasında daha başkaları vardır. Atatürk'ün Gençliğe Seslenişindeki deyimi ile «Gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde» olanlar vardır. Asıl sorumlular bu «hıyanet içindekiler»dir. Bunlar okur-yazardırlar: Cahil değildirler: öğrenimli (tahsilli)dirler ama, eğitim

değerlerinden yoksundurlar. Bir değil, berkaç diplomaya sahiptirler. Kişisel ve politik çıkarlara düşkündürler. Eski anlatımla «suret-i Hak'tan» görünürler. Atatürkçülüğü, ilkelerini, layikliği «zaman ve zemine göre» kullanmasını iyi bilirler! Ortamı kendilerine yakın bulduklarında çarpık yorumlar yaparlar ve açıkseçik meydan okurlar. Duygulara seslenirler. Din ve Tanrı adını sık sık dile getirmesini bilirler. «Sokakçı» dırlar: Sözü edilen çevreleri etkileyerek, aldatarak sokaklara sürerler. Azgınlıklar, saldırılar, kırıp dökmeler, ayaklanmalar (irtica) böyle başlar, başlatılır Sokaklarda «tekbir» sesleri yankılanır. Yasalar yok sayılır. İrtica budur! Sözde Tanrı adına, din uğruna!...

Uzak ve yakın tarih tanığımızdır. 1950'lere, 1970'lere ve özellikle yakın yıllara bakarken böylelerini görür, bir bir tanırız. Vahşi saldırı olaylarını da ...

Zaman olur, yine bunlar ve destekledikleri çevreler hemen suskunlaşırlar, sinmiş görünürler, çekilirler. Uygun ortamı (karanlıkları, alacakaranlıkları) beklerler. Tarih sayfaları böyle nice örnekler verir. Artık iyi bilinmelidir: «dini siyasete alet edenlere» ve o çevrelere, en küçük bir ödün (taviz) veremeye gelmez. Yoksa «tarih tekerrür eder» deyişini dile getirir, acılar içinde kıvranırız.

Atatürk yılında, 1930'un devrim şehitleri Kubilay'ı, Şevki'yi, Hasan'ı saygıyla anıyoruz, anacağız, çünkü, yolumuzu aydınlatan Atatürk'tür.»

« 55. YILINDA KUBİLAY OLAYI » (28)

«Bir tanık söyle anlatır olayı:

İşte tam o sırada jandarma gelmiştir. Yüzbaşı sanıklara dağılmalarını emreder. Giritli Mehmet ise, şeriat ilan ettiklerini ve dağılmayacaklarını söyler. Yüzbaşı Fahri Bey durumun kritik olduğunu anlar, gerekli önlemleri almak için olay yerinden ayrılır. Şeriat düzeni isteyenlerin eylemi piyade alayına bildirilmiştir. Bir süre sonra yedek teğmen Kubilay, bir manga askerle kışladan ayrılır ve olay yerine gelir. Süngü takan asker, Kubilay teğmenden emir beklemektedir.

Arkadaşımız Hikmet Çetinkaya "Menemen'de Bir devrim Şehiti: Kubilay" başlıklı yazı dizisinde görgü tanıklarından Ragıp Dere'den böyle dinlemiştir olayı... Derken, bir silah sesi duyulur. Kubilay ağır yara alır. Tetiğe dokunan Giritli Mehmet'tir. Halk, silah sesinden ürküp kaçmaya başlar. Kubilay cami avlusuna doğru koşmaya çalışmaktadır. Ama dayanamaz, yığılır kalır. Giritli Mehmet, çantasından çıkardığı bir bağ bıçağı ile Kubilay'ın başını gövdesinden ayırır. Orada bulunan bekçi Hasan, tabancasını çeker saldırganlara ateş açar, ama onu da öldürürler. Bekçi şevket de şehit edilir. Kubilay ve mangasının tüfeklerinde gerçek mermi yoktur. Bu yüzden Giritli Mehmet 'Görüyorsunuz bana kurşun işlemiyor' diye bağırır...

Nakşibendî tarikatı mensuplarıdır Menemen olayı'nın kahramanları... İçinde kadınlar da vardır. Bunlardan biri mahkemede olayı şöyle anlatır serüvenini:

---

(28) Oktay AKBAL, 23 aralık 1985.

"İki yıl önce kocamdan ayrıldım. Bir kadın beni NakşibendHi tarikatine soktu. Şeyh Esat'ın halifelerinden Tevfik Hoca ile tanıştım. Hoca beni çırılçıpak soyarak göğsümün üzerine boyalı üç âyet yazdı."

Kubilay'ın oğlu Vedat da şöyle anlıyor:

"On yaşlarındaydım. Bandırma'da okurken öğretmenlerim sormaya başladı. O zaman anneme sordum. Annem de durumu anlattı. O yıllar ilgi fazlaydı babama karşı. Belki olayın yeniliğinden. Zaman geçtikçe bu ilgi azaldı."

Yıl 1930'du. Cumhuriyetin yedinci yılındaydık. 1924'de Mustafa Kemal Paşa, şöyle konuşmuştu: "Artık Türkiye, din ve şeriat oyunlarına alet olmaktan çok uzaktır. Bu gibi oyuncular varsa kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar". Yine 1923'te "Her sarıklıyı hoca sanmayın. Hoca olmak sarıkla değil dimağ iledir". Ne çoktur Atatürk'ün şeriat, gericilik konusundaki sözleri... Bunların hiçbiri geçerliğini yitirmiş de değil., 1930'dakinden daha güncel... Birkaçını anımsatmakta yarar görüyorum. Atatürk neler dememiş ki! "Artık bizim dinin gereklerini öğrenmek için şundan bundan ders almaya ve akıl hocalarına ihtiyacımız yoktur","Bir takım şeyhlerin, dedelerin, seyyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacılara, talih ve hayatlarını emanet eden insanlardan meydana gelen kütleye medeni bir millet diye bakılabilir mi?"," Taassup cehle istinat eder. Taassubu olan cahildir.";" Yüz, iki yüz hatta bin yıl önceki hutbeleri okumak insanları cehalet ve gaflet içinde bırakmak demektir."

Kubilay olayı 1930'da oldu. ama son yıllarda Çorum'da, Maraş'ta daha başka yerlerde din adına nice cinayetler işlendi, kıyımlar yaşandı. Atatürk'ün 1920-30 arasındaki sözleri, tutumu, devrimci atılımları bugün bir anı gibi!.. Tarikatlar almış başını gidiyor. Üç yüzden çok imam okulu, çeyrek milyon sayıda din öğrencisi (ki bu öğrenciler daha sonraları yalnız din alanında görev yapmayacaklar, toplumun her alanında etkilerini duyuracaklar ve duyurmaktalar). ile çağdaş bir Türkiye, Atatürk devriminin ilkeleri çizgisinde bir Türkiye'nin varlığı çok tartışma götürür.

Buğün Menemen olayının 55. yıldönümü... Açım eğitimci Kemal Üstün' ün " Menemen Olayı ve Kubilay' adlı kitabını bir kez daha okudum. Gericiliğin başkaldırmasına karşı genç cumhuriyetin tepkisi, kamuoyunun şahlanışı, Atatürk devrimine inançla bağlı aydınların yazdık-

ları, söyledikleri... Bunlardan biri de , en ilginci de Necip Fazıl' ın " Ulus'ta çıkan yazısıdır. Bu yazıdan kısa bir parça almakta yarar var: " İrtica yatağımızın baş ucundaki bir suya karıştırılmış bir zehirdir!.. " O gün de, bugün de!..»

« KUBİLAY'LAR UNUTTURULMAK MI İSTENİYOR ?..» (29)

«Bugün 23 Aralık, Menemen' de, Kubilay' ın öldürülüşünün üzerinden, 55 yıl geçti. Çağdaş Yayınları' nda çıkan, Kemal Üstün' ün "Menemen Olayı ve Kubilay" yapıtını okudum. Kemal Üstün, Kubilay' ın arkadaşı. anılarını da aktarıyor kitabında. Çeşitli yıllarda Cumhuriyet' te çıkmış yazılara da yer vermiş Kemal Üstün. Kemal Üstün, özetle şöyle diyor yapıtının bir yerinde:

"Bu satırların yazarı, kanlı ve utançlı olayın görgü tanıklarından biridir. Ve ayrıca askeri mahkemedeki yargılamaları öğretmenler adına izleme olanağını bulduğum için şehit Kubilay' ın yakın arkadaşı olduğum, olaydan beş-altı saat önce Türkocağı salonunda Kubilay ile birlikte bulunduğum için, olay sonralarını gördüğüm ve bildiğim için, 1937'ye kadar Menemen' de Kubilay okulunda öğretmenlik yaptığım için olayı genç kuşaklara, devrimcilere, Atatürkçülere bir kez daha duyurmak amacıyla anılarımı tazeliyor, yazıyorum. Ödev bu.

Menemen olayı tarih boyunca benzerleri gibi, sömürü düzenleri bozulanların ve çıkarları elden gidenlerin ya da gideceğini düşünenlerin 'din elden gidiyor!' görüntüsüne bürünerek cahil kalabalıkları kışkırtmalarından ve saldırıya geçmelerinden doğmuştur. Menemen olayı, eskinin kalıntılarından bir tarikat (Nakşibendi) şeyhinin marifetidir. Cumhuriyete ve devrimlere karşı bir harekettir. Kökeninde çıkarcılık, bağnazlık ve aldatılmışlık yatar.

Bir 'Mehdi' taslağı derviş Mehmet ve üç Mehmet, ikisinin adı Hasan; silahlı 6 yobaz bir de 'Kıtmir' adlı köpek!. Bu 7'lik grup ünlü efsanedeki eshab-ı kehf'i temsil etmektedirler. Bunlar şeriat ordusu'nun öncüleridir.

İstanbul'da Erenköy'de bir köşkte yaşayan 84 yaşındaki şeyhlerinden (Şeyh Esat) aldıkları talimatla Manisa dağlarında bir mağarada

kırk gün kalan dört Mehmet iki Hasan ayin yaparlar, esrar içerler, tespih çekerler ve günlerden bir gün 'tetik çekmek' üzere 23 Aralık 1930 Salı sabahı alacakaranlıkta Menemen' e ulaşırlar. Sabah namazı kılınmakta olan bir camiden ayetli yeşil bayrağı da alarak camideki 8-10 kişiyi kendilerine katılmaları için zorlarlar. Yetmiş bin kişilik şeriat ordusunun memleketi kuşattığını, teslem olmayanların kılıçkan herkesin geçirileceğini söylerler.

Yeşil bayrak, hükümet ve belediye binaları arasındaki küçük alana dikilir. Ve tekbir sesleriyle hezeyanlarına başlarlar. İstedikleri şeriattır. İstemedikleri şapkadır, yeni giyimdir, yeni yazıdır. Bunun anlamı ise Cumhuriyet ve devrimlerdir.

Menemen'de bu utançlı olay başlarken şeyhleri İstanbul'da köşkünde keyfine bakmaktadır. Müritleri sokaklarda kudurmuş gibidirler, 'istemezüüük!.' sesleri gelir. İrtica hep böyledir. Arkadakiler çıkarlarının peşindedirler. Allah diye cahiller kandırılır, kışkırtılır ve sokaklara sürülür. Tarihin derinliklerinden sesler duyulur ve nice kanlı lekeler...

Ve 23 aralık sabahı Menemen alanında her şey bir kaç saat içinde değişmiş, karışmış ve çığırından çıkmıştır.

Bu sırada kendisine birliğinden görev verilen yedek subay Kubilay, olay yerine koşar; Derviş Mehmet'in yakasına yapışır. Fakat yobazlardan biri silahını ateşler ve yaralanan Kubilay biraz ötede cami avlusuna düşer. Fırsat bu fırsattır; kudurmuş, gözleri dönmüş yobazlardan ikisi saldırırlar. Ağzı testereli bağ bıçağı ile yaralı Kubilay'ın başını gövdesinden ayırırlar, yeşil bayrağın tepesine geçirirler...»

Bundan sonra olayların gelişmesini, yankıları, yayınları Kemal Üstün'ün yapıtından okursunuz. Aradan ell beş yıl geçti; her geçen yıl , gericilik gemi azıya aldıkça, Kubilaylar unutturlmak mı isteniyor. Nakşibendî müritleri, Süleymancılar, Nurcular cirit mi atıyorlar?»

---

(29) Mustafa EKMEKÇİ, 23 aralık 1985.

« MENEMEN OLAYINDA ATATÜRK'ÜN DAVRANIŞI » (30)

«23 aralık 1930 günü akşamı, birkaç Nakşibendî yobazının yol açtığı tüyler ürpertici faciayı İstanbul'da haber alan Atatürk, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile Ordu komutanı Mustafa Muğlalı'yı derhal olay yerine göndermiş, kendisi de Ankara'ya hareket etmişti.

O akşam Şükrü Kaya, olayın oluş şeklini bütün ayrıntılarıyla Gazi'ye şifreli bir telgrafla bildirince ondan çok kısa, iki kelimelik bir emir almıştı: "Menemen'i yakınız."

Bazı kitaplarda ise sadece "Menemen'i haritadan silin" emrini verdiği söylentilerinden söz edilir.

Bunlar, olay üzerine halkın düşüncesinin ürünüdür, diyebiliriz.

Atatürk 23 aralık 1930 günü Edirne'deydi. O gün öğleye doğru belediye binasından çıkmış ve Bulgar sınırı yakınlarına giderek, Kemalköy halkının bir başvurusunu yerinde incelemiştir. Dönüşünde belediyenin üst kat salonunda kahvesini içerken kendisine bir subay bir telgraf getirmiştir. Atatürk bu telgrafı okuyunca kızarmış, yumruğunu masaya vurarak, "Menemen'de mürteci Nakşibendîler benim Kubilay adlı bir subayımı şehit edip başını gövdesinden ayırmışlar" diye yüksek sesle etrafındakileri uyarmış, sonra yanında bulunan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya "Hemen yakalanıp, tecziye edilsinler" emrini vermiştir.

Kestirebilir ki, Atatürk Menemen'de 23 aralık sabah namazı sıralarında başlayan ayaklanmanın 8.30 da tamamen söndürüldüğünü, askerin olaya el koyarak sorunu kökünden çözdüğünü, suçluların da –bir ikisinin dışında- hepsinin yakalandığını çoktan öğrenmiştir.

---

(30) Rıza ATAKTÜRK, 23 aralık 1985.

Atatürk Edirne'den 25 aralık günü saat 15.45'te ayrılmış, aynı gün 17.30 sıralarında Babaeski'den trene binerek İstanbul'a gelmiştir. 27 aralıkta Dolmabahçe'de onun başkanlığında Başbakan İnönü, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, Meclis Başkanı Kâzım Özalp ve Orgeneral Fahrettin Altay paşalarla İçişleri Bakanı'nın katıldığı bir toplantı yapılarak Menemen olayı ile ilgili kararlar alınmıştır. 28 aralıkta Ata, Kubilay'ın şehit düşmesi nedeni ile orduya bir başsağlığı mesajı iletmiş, aynı gün İçişleri Bakanı Şükrü Kaya Menemen'de okullarda öğrencilere "Bu şehitlere, inkılâba ve vatana karşı bu cinayeti işleyenler elbette cezasız kalmayacaktır" demiştir. Bu olay yüzünden Menemen ilçesi ile Manisa ve Balıkesir merkez ilçelerinde 1.1.1931'den geçerli olmak üzere bir ay süreli sıkıyönetim ilan edilmiş ve sonra bir ay daha uzatılmıştır.

Ayaklanmış ve cinayetler işlemiş gericileri yargılamak için Menemen'de bir sıkıyönetim mahkemesi kurulmuş, başına da Orgeneral Musafa Muğla'lı getirilmiştir. Bu mahkeme bütün sanıkları sorguya çekip yargıladıktan sonra 40 kişiyi sorumsuzlukları nedeniyle salıvermiş, 27 sanığı suçsuz bularak beraat ettirmiş, 41 suçluyu da ölüm cezalarına çarptırmıştır.

Sıraladığımız bu gerçekler Atatürk'ün "Menemen'i yakınız" ve "Menemen'i haritadan siliniz" gibi bir emir vermeyeceğini göstermeye yeterlidir,düşüncesindeyiz»

« DEVRİM ŞEHİDİ KUBİLAY'I ANARKEN...» (31)

56. YILDÖNÜMÜ

«Tarih, yüzyılların olgusunu ve olaylarını yansıtan belgesel değerli öykülerdir. İnsanoğlunun yaşam yıllarıyla sınırlı "yakın geçmiş" de tarih sayılır. Ancak, yakın geçmişin belgeleri tazeliğini ve sağlamlığını (güvenirliğini) koruduğu gibi, onun öyküleri, yaşamakta olanların da belleklerinde ve anılarındadır. Ulusal ve evrensel nitelikte önemli olanlar "yıldönümü" dediğimiz "gün"lerde dile getirilir; yakın ve uzak geçmişten yankılanan seslerle, olumlu-olumsuz örneklerle ve alınması gerekli "ders"lerle...

Bir başka açıdan; bireylerin ve toplumların yüzyıllar, binyıllar ötesine bakışlarında tarih sayfalarının "ibret" dolu öyküleri yeni anlamlar ve yeni değerler kazanır. Böylece "dün" ile "bugün"ü kavramanın ya da "yarın"lara (geleceğe) ışık tutabilmenin bilincine daha kolay ulaşırız.

Bu olgu, tarihin sesi ve dersidir; incelemesini bilenler için, anlayanlar için...

Günümüzün takvim (tarih) yaprağı, aynı zamanda yakın geçmişteki acı bir olayın yıldönümünü önümüze sermektedir.

Devrim tarihimizde "Menemen Olayı" ya da "Devrim Şehidi Kubilay" adıyla geçmiş olan kanlı olayın tarihi 23 aralık 1930'dur.

56 yıl öncesinin o olayını sadece duygusal yönden anımsamanın ve anmanın ya da duygulanmanın fazla bir yararı yok gibidir. Asıl üzerinde bilinçle durulması ve vurgulanması gereken çok önemli nokta, benzerliği ve güncelliği yönünden yine gericilik (irtica) kıpırdanışlarının ve hatte açık seçik görüntülerinin var oluşuna; nedenlerine, kaynaklarına gerçekten duyarlı bir anlayışla parmak basabilmektir. Daha doğru bir anlatımla, Atatürk devrimlerine ve ilkelerine karşı (özellikle laiklik

---

(31) Kemal ÜSTÜN, 23 aralık 1986.

ilkesine) gizli-açık bir ortamın oluşturulduğunu; içten dıştan nice çabalar harcandığını görmek, bunu görmeyen, daha doğrusu görmek istemeyen ilgililere ve yetkililere gösterebilmektir.

Bu, elbette aydınların, Atatürkçülerin ve içtenlikle "Atatürkçüyüm" diyenlerin görevi ve kendilerine "emanet" edilmiş olanların ödevidir.

Atatürk devrimlerini ve ilkelerini korumanın yüce anlamı böyle değil midir?

Bu satırların yazarı, 23 aralık 1930'lu tarih sayfalarının ve sonrasının tanıklarından biridir. İrtica olayına ilişkin, gerçeklere dayalı belgeleri derleyerek yayımlamış; Atatürk Cumhuriyeti'nin inançlı bir öğretmeni olarak izlenimlerini, gözlenimlerini ve görüşlerini kitabımda açıklamıştır.

Bilindiği üzere bu konuda başka yazılar ve yapıtlar da bulunmaktadır. Ne var ki; kimi gazete, dergi, kitap ve ansiklopedilerde konuya (ve benzeri başka olaylara) yönelik nice yanılgılar, yanlış bilgiler ve hatta gerçeklere ters düşen yorumlar vardır. Özellikle son yıllarda yayımlanan kimi ansiklopedilerde (laiklik ilkesi ve devrimler gibi) "Menemen Olayı", "Kubilay"da alfabetik dizilere alınmamış ya da 'doğru'larla bağdaşmayan, artniyetli görüşlere ve yorumlara yer verilmiştir. Oysa, uzak-yakın benzeri hareketleri ve hazırlıkları dikkatle izlemek ve tanımak gerekiyor.

Günümüzde kimi çevrelerce önceleri yavaş ve sinsice, şimdilerde daha açık ve pervasızca gerici ve eskiye özlemci bir 'ortam' oluşturulmaktadır. Bunda kimi yetkililerin ve sorumluların umursamazlığı aşan koruyuculuk payları vardır. Kimilerinin de Büyük SÖYLEV'deki seslenişe benzer "gaflet, dalalet ve hatta hıyanet" içinde bulunmalarının da...

Yine bilindiği üzere Osmanlı (şeriat) döneminde bile din sorunu kimi kişi ve çevrelerce (onları destekleyen ve kışkırtanların çıkarları uğruna) "Din elden gidiyor!..." çığlıklarıyla "istismar" edilmiş, ayaklanmalar sürüp gitmiştir. Bu tür olayların kanlı öyküleri tarih sayfalarındadır.

Kurtuluş Savaşı yıllarında; Atatürklü Cumhuriyet döneminde ulusumuzu yüzyılların geriliğinden ve gericiliğinden kurtaran devrimlere karşı zaman zaman "isyan" ve "irtica" haraketleri ortaya çıkmışsa da kesin önlemler hemen alınmış, daha sonraları ise "dinin siyasete alet edilmesi"ne ne fırsat ne de ödün (taviz) verilmiştir.

Ancak çok partili döneme geçişten sonradır ki —özellikle 1950'lerden günümüze değin— dinsel kökenli ya da onun değişik uzantıları olan mezheplere, şeyhlere, ağalara ve çevrelerine eğilim gösteren 'oycu' ve 'çıkarcı' politikacılar, particiler türemiştir.

1960 ve özellikle 1980 öncesinin olaylarına "din-politika" karışımı eylemler yeterince açıklığa kavuşmuş olmakla beraber tarihten "ibret" alınmadığı içindir ki görüntüleri günümüz ortamına da yansımış bulunmaktadır.

Artık şu açık ve acı bir gerçektir. Kimi politikacılar 'oy' uğruna, kişisel çıkarlar uğruna (içten dinine bağlılar dışında) dini maksatlı bir tutumla gerecilige dönüştüren, dini sömüren çevrelere göz kırpmakta, seslenmekte ve bunu "din ve vicdan hürriyeti" ya da "milli ve manevi değerler" diye yorumlayıp savunabilmektedirler. Oysa , anayasa (madde 24) "kimse, (...) siyasi veya kişisel çıkar ve nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun din veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz" yargısını kesinlikle belirtmiştir. Bu anlatımda "her ne suretle olursa olsun" koşulu varken yine de kimi politikacılar "Cenabı Hak"lı, Allah bizimledir"li sözleri sıralamayı da öne alarak, "ezan , bayrak vatan" gibi deyimleri miting alanlarında, parti toplantılarında, demeçlerinde bol bol kullanmakta; sırasında " Allah' tan gayrı kimseden korkmayız!" diyebilmekte, bunları " vicdan hürriyeti" saymaktadırlar.

TRT bunları ve daha başka " istismarcı" konuşmaları verip görüntülemektedir. ayrıca, laiklik ilkesini hiçe sayarcasına programlar, açıkoturumlar hazırlayıp yayımlamakta sakınca görmemektedir.

Bunlar ve daha nice benzeri sözler, davranışlar 'irtica' eylemlerine çağrı değil de nedir?

Kimi gerici gazetelerde ise,'irticaya arka çıkan"cihad" başlıklı yazılar yayımlanmakta; laikliği savunanlara,"İslama saldırıyorlar!" suçlamaları ve kışkırtmaları bile yapılmaktadır.

Yukarıda kısaca işaret edilen ve oluşmakta olan 'ortam' karanlıktır. Verilecek örnekler bir yazı çerçevesine sığacak gibi değildir. İrtica yuvaları, laikliğe aykırı davranışlı örgütlenmeler öylesine yaygınlaştırılmaktadır. Hem de "din ve vicdan hürriyeti" adına!

Evet, elbette dine saygı, ama andı içilen laiklik ilkesine ve laik Cumhuriyetimize de saygı...

Kubilay,56 yıl önce laik Cumhuriyeti koruma uğrunda baş vermiş, arkadaşlarıyla birlikte şehit düşmüştür. O, devrim tarihimizin sayfalarında ANIT ADAM olarak yaşamaktadır, yaşatılacaktır.

ATATÜRK DİYOR Kİ:

«... Her yararlı ve yeni şeye karşı mutlaka bir kuvvet çıkar. Buna bizim dilimizde (İRTİCA) derler. İşte bu irticaın yok edilmesi için gerekli tedbirleri önceden almak lâzımdır.»

*

«Taassup cehle istinat eder. Taassubu olan cahildir.»

*

«Bizim dinimiz en akla uygun, en tabiî bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabiî olması için akla, fenne, ilme ve sağduyuya uygun olması lâzımdır.»

*

«Tanrının buyruğu, çok çalışmaktır. İtiraf ederim ki, düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan ziyade çalışmaya mecburuz.»

*

«Yüz, ikiyüz, hatta bin yıl önceki hutbeleri okumak insanları cehalet ve gaflet içinde bırakmak demektir.»

*

«Artık bizim, dinin gereklerini öğrenmek için şundan bundan derse v. akıl hocalağına ihtiyacımız yoktur.»

*

«Yeryüzünde üçyüz milyondan fazla İslâm vardır. Bunlar ana, baba ve hoca terbiyesiyle terbiye almaktadırlar. Fakat maalesef hakikat şudur ki, bütün bu milyonlarca insan toplulukları şunun veya bunun esareti altındadırlar. Aldıkları manevi terbiye ve ahlâk onlara esaret zincirini kırabilecek vasıfları verememiştir, veremiyor. Çünkü, terbiye gayeleri milli değildir.»

*

«Fikir ve idrak sahibi olduğunu büyük hâdiselerle ispat etmiş

olan bu millet, Allahın gölgesi, Peygamberin vekili olduğunu iddia küstahlığında bulunan Halife ünvanındaki gafillere, cahillere, riyakârlara vatanında, vicdanında yer verebilir miydi?»

*

«Artık bugün hayat ve insanlık icapları bütün gerçekliğiyle ortaya çıkınca safsatalar, boş inanlar kafalardan çıkmalıdır. Hergün yükselmeye ve gelişmeye istidatlı olan ulusumuzun toplumsal ve yaradılıştan gelen devrim adımlarını kısaltmak isteyen engeller mutlaka ortadan kaldırılmalıdır.»

*

«Birtakım şeyhlerin, dedelerin, seyyitlerin, çelebilerin, babaların, emirlerin arkasından sürüklenen ve falcılara, büyücülere, üfürükçülere, muskacılara talih ve hayatlarını emanet eden insanlardan meydana gelen kütleye medenî bir millet diye bakılabilir mi?»

*

«Ölülerden yardım ummak, medeni bir cemiyet için lekedir.»

*

«Ey millet, biliniz ki; Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz! En doğru en hakiki tarikat, medeniyyettir. Medeniyetin istediğini yapmak insan olmak için kâfidir.»

*

«Birbirinize vereceğiniz işaret: İLERİ! İLERİ! DAİMA İLERİ!...» 1925.

*

«Kubilay, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır. 1930

*

«Türk genci, devrimlerin ve rejimin sahibi ve bekçisidir.»

Kitap İçin :

Sayın Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU'nun mektubu:

İstanbul 31 Ocak 1971

Sayın Kemal Üstün,

«Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay» başlıklı güzel kitabınızı ve nazik kartınızı aldım, yürekten teşekkürlerimin kabülünü rica ederim.

Kubilay'ın şehit edilişinin 40. yılında böyle bir eseri yayımlamak, o eserde Kubilay bibliyografyasını toplamak ve ayrıca çeşitli yazarların konu ile ilgili pasajlarını bir araya getirmek, yalnız şehit meslektaşımızın hatırasını yaşatmak bakımından değil, Türk Devrimini canlı olarak ayakta tutmak, gerçek Atatürkçülüğün yolundan yürümek, aziz yurdumuzu yobazların ve öteki şer kuvvetlerinin saldırısına karşı uyarmak bakımlarından da, çok başarılı ve yerinde bir iş olmuştur; sizi tebrik ederim.

Türkiyemizin yükselmesi yolundaki çalışmalarınızın başarı ile devamını diler, saygı ve sevgilerimi sunarım.

H. V. VELİDEDEOĞLU

Sayın Prof. Bülend Nuri ESEN'in Mektubu:

Ankara, 30 Nisan 1971

Çok sayın Atatürkçü Kardeşim,

Lütfettiğiniz nefis eseri alalı hayli zaman oluyor. Okuyup da teşekkür edeyim, demiştim. Ondan geciktim.

Üslübu ile de, tertibi ile de, taşıdığı ruhla da, getirdiği ibretlerle de pek güzel olmuş. Ellerinize sağlık.

Elbet bu vatanı yücelteceğiz. Himmetiniz var olsun.

B. N. ESEN

Sayın Doç. Dr. Bahriye ÜÇOK'un mektubu:

Ankara, 19 Kasım 1976

Yazar Kemal Üstün,

Devrim şehidi Kubilay hakkında yazmış olduğunuz değerli yapıtınızı aldım.

Devrimlerimizi korumak için canını feda eden bu örnek, idealist öğretmen-in yaşamını ele almanızdan dolayı sizi hem kutlar hem de teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Atatürk devrimlerinin yılmayan savunucusu olan sizi, içten saygı ile selamlarım.

B. ÜÇOK

1950'lerde Köy Enstitüsü öğrencilerinden —meslektaşım— Etem Sa-n'nın mektubundan da şu bölümü alıyorum:

«... Askerliğimi Menemen Özel Taburunda yaptım. Devrim şehidi Kubilay'ın ve sizin kokladığınız havayı ben de doya doya tattım. Anıttaki yazıyı, bir devrin savaşçısı, inanmış bir Atatürkçü olarak varlığımın ta derinliğinde duydum.

Menemen Olayı'nı sizden dinlemiştik önceleri.. Bir 23 aralık günü tüm öğrencilere anlatmıştınız; okulun toplantı salonunun sahnesinden... Devrim ve Atatürk düşmanlarının saldırılarına yılmadan göğüs germemizi öğütlemiştiniz bizlere. İnanınız ki, o sözlerinizi bir an hatırımızdan çıkarmadık. Doğu'da Zeki Dündar, Menemen'de Kubilay, Nevşehir'de İbrahim Çitçi ve daha başkaları bizler için Atatürk Devrimlerinin örnek savaşçıları oldular...»

* Duygularını, düşüncelerini yansıtan mektuplar, gazetelerde ve dergilerde yayımlanan yazılar...

KUBİLAY ADINA VE ANISINA YAYIMLANAN KİTAPLAR

* Şehit Kubilay
  Kan Demir
  Kanaat Kütüphanesi, İstanbul - 1931

* Kubilay'ın Mezarında
  Emin Abalı
  Ege Kitabevi, İzmir - 1937

* Kubilay
  Mustafa Baydar
  İzmir Matbaası, 1954
  Tarihte Türk Kahramanları Serisi No.20

* Kubilay Destanı
  Rahmi Dönmez
  Ayyıldız Matbaası, Ankara - 1961

* Öğretmen Kubilay ve Uydurma Mehdî
  Celâl Kırhan
  Sıralar Matbaası. İstanbul - 1963

* Kubilay Destanı
  Fazıl Hüsnü Dağlarca
Kitap Kitabevi Yayınları, İstanbul - 1968.

* Kubilay, Menemen Olayı
Fuat İşhan (Tiyatro sanatçısı)

Bu yapıt 23 aralık 1972'de TRT'de yayınlanmış; 1973'te İstanbul Harbiye ve Üsküdar Şehir Tiyatrolarında sahnelenmiştir.

* Kubilay Olayı ve Tarikat kampları
Hikmet Çetinkaya - 1986

* Ve ölüm yıldönümlerinde gazetelerde, dergilerde yayımlanan yazılar, şiirler.

SÖZLÜK

Abide : Anıt.
Aksam : Kısımlar, bölümler.
Anarşi : Kargaşa, kargaşalık, başsızlık.
Asi : Baş kaldırıcı, isyan eden.
Batıl : Doğru ve haklı olmayan, çürük, temelsiz.
Batıl itikat : Dinde yeri olmayan, boş inan.
Canhıraç : Yürek parçalayan, iç tırmalayan, acı
Caiz : Din, yasa, töre ya da başka bakımdan işlenmesinde, yapılmasında çekince olmayan, yapılıp işlenmesine izin verilen, uygun, yerinde sayılan.
Cevaz : Yasa ya da töre'nin verdiği izin.
Derviş : Eskiden tarikatlerden birine girip yaşayışını o yola uyduran kimse
Divan-ı harbi örfi : Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi.
Eskatoloji : İnsanın ve dünyanın sonunu, öbür dünyayı anlatmaya çalışan Tanrıbilim kolu.
Eshabi Kehf : Dinsel kökenli efsane (kehf: İn, mağara).
Esrar Perdesi : Bir şeyin anlayılmasını güçleştiren engel.
Fanatik : Bir din ya da düşünceye tutkuyla bağlı olan.
Fecaat : Pek acıklı, yürekler acısı durum.
Fisebilillah : «Tanrı yolunda» demek olup «hiç karşılık beklemeden» anlamında kullanılır.
Gaflet : Gafil olma durumu, aymazlık, dalgı.
Hayatiyet : Yaşama gücü, canlılık.
Hilafı hakikat : Gerçeğe aykırı, gerçek dışı.
Hıyanet : Hainlik, kutsal sayılan şeylere el uzatma kötülük etme ya da karşı davranış; ihanet.
Hurafe : Boş inan.
Hüsnükabul : İyi karşılayış.
Hüsran : Zarar, ziyan; beklenilen şeyin elde edilememesi yüzünden duyulan acı, yokluk acısı, acı çekmek.

İbret : İnsanın gözünü açıp yanlış davranışlardan sakınmasını sağlayan olgu ya da bu gibi olgulardan alınan ders.
İcraat : İş, görülen işler, çalışma sonuçları.
İğfal : Aldatma, ayartma, kandırma, baştan çıkarma.
İhmal ve terahi : Savsama ve boşlama.
İhtizar : Ölüme hazır olma. can çekişme.
İhtizaz : Titreme, deprenme.
İnfaz : (Bir yazgıyı) Yürütme, yerine getirme.
İrtica : Gericilik, geri dönücülük.
İstihale : Biçim değiştirme.
İtikat : İnanç.
İzafe : (Bir şeye) mal etme, bağlama.
Kâbus : Karabasan.
Kâşane : Büyük, süslü ve masraftan kaçınılmadan yapılan yapıların görkemini anlatmak için kullanılır.
Kefaret : Bir günahı Tanrı'ya bağışlattırmak umuduyla verilen sadaka ya da tutulan oruç. (Bir şeyin) kefaretini ödemek, cezasını çekmek.
Kıyam : Ayağa kalkma, kalkışma, ayaklanma.
Kuvveden fiile : Düşünülen şeyi yapma.
Mağşuş : Karışık.
Mali hulya : Hayalperest, hayal dolu, kuruntu dolu.
Masiyet : İsyan, günah.
Meczup : Allah aşkıyla aklının dengesini yitirmiş kimse deli sapık.
Mefhum ; Kavram.
Mefsuh : Kaldırılmış, dağıtılmış, bozulmuş.
Mehabet : Heybet, ululuk, büyük görünmek.
Mehdi : On ikinci imam olup, sii inancına göre, yaşamakta ve kıyameti beklemektedir. (Sahib-üz zaman)
Meni Muhakeme: Yargılanmamak.
Meşbu : Dolmuş, dolu; doygun.
Meşime : Dölyatağı, son.
Methaldar : (Bir işte) parmağı olan.

Muska : Kimi hastalıkları ya da başka sıkıntıları giderdiğine inanılarak üstte taşınan, suda eritilip içilen, yakılıp tütsülenen yazılı kağıt. Üçgen biçiminde katlanmış olan şey

Müfreze : Bir asker birliğinden ayrılan kol.

Mürteci : Gerici.

Müsellahen : Silahlı olarak.

Müşevvik : Ayartan, kışkırtan, önayak olan.

Müteellim : Acıklı, acıyan.

Nakşibendi : Naksişbendi tarikatinde olan kimse.

Rabıta : Bağlılık,birbirini tutma, tutarlık.

Safsata : Bilgiçlik. Boş ve temelsiz söz.

Salik : Girmiş, tutmuş.

Softa : Eskiden medrese öğrencisi; körükörüne bir davaya bağlanıp ayak direyen kimse.

Suistimal : Kötüye kullanma, yolsuzluk.

Şeamet : Uğursuzluk.

Şerik : Ortak.

Taassup : Bir düşünceye, bir inanışa körükörüne inanıp ondan başkasını düşünmeme durumu, bağnazlık.

Tahkikat : Soruşturmalar.

Tahsisat : Ödenek.

Tavsif : Nitelendirme, niteliklerini söyleme.

Teceddüt : Yenileşme, yenilik.

Teheyyüç : Coşma, heyecanlanma.

Tekke : Eskiden tarikat adamlarının toplanıp âyin yaptıkları yer.

Tekevvün : Oluş, oluşma, var olma, doğuş.

Tenzih : Arılama, (kusur) kondurmama.

Tevil : Başka anlam verme, zoraki anlam.

Ubudiyet : Kölelik, kulluk.

Ulvi : Yüce.

Unsur : Öğe, ilke, (Unsuru Asli : Temel öğe)

Ümmet : Bir peygambere inanların topu.

Ümmi : Okuyup yazması olmayan.

Vahim : Ağır, korkulu, çok tehlikeli.

Yobaz : Din taassubunu (bağnazlığını) başkasını rahatsız edecek derecede ileri götüren, sataşkan, kaba sofu (Yobazlık : Yobazca davranış)

Zikir : Anma, söyleme (Bir tarikate bağlı olanlar için) Tanrı'nın adını arka arkaya söyleme işi: Zikir çekmek.

(*) Yabancı kökenli sözcüklerin anlam ve açıklamaları TDK (TÜRKÇE SÖZLÜK)ten alınmıştır.

İÇİNDEKİLER

Kubilay'ın Yaşam Çizgileri 5
Önsöz 7
Geçmişe Bakış, Yıl 1930 9
Bir Başka Kubilay 24
Kubilay Anıtı 25
Menemen Türk Ocağı Beyannamesi 27
Gazi Mustafa Kemal'in Mektubu 28
Menemen Olayı ve 1930 Basını 30
Bir Belge 42
Kubilay'ın Annesi 65
Kubilay'ın Oğlu Konuşuyor 67
Babam Kubilay 71
1970'li Yıllar 72
DERLEMELER (Cumhuriyet'te Yayımlananlar) 75
Atatürk Diyor ki 132
Kitap İçin 134
Kubilay İçin Yayımlanan Kitaplar 137
Sözlük 139

Arka dış kapaktaki fotoğraf:
Menemen Kubilay Anıtı
Heykeltraş: Ratıp Âşir Acudoğlu
(1898 - 1957)

6000 LİRA

90.34.Y.0074.02.